M»M!

ISABEL ŞI APELE DIAVOLULUI
<

Coperta colecției RĂZVAN LUSCOV
vi • '
î
Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României ELIADE, MIRCEA
Isabel fi apele diavolului / Mircea Eliade. - Bucureşti: Humanitas, 2004 ISBN 973-50-0807-6
821.135.1-31
O SORIN ALEXANDRESCU şi DA VID BRENT
© HUMANITAS, 2003, pentru prezenta ediție
EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/222 85 46, fax 021/224 36 32
www.humanitas.ro
Comenzi CARTE PRIN POŞTA: tel. 021/311 23 30,
fax 021/313 50 35, C.P.C.E. - CP 14, Bucureşti
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro
ISBN 973-50-0807-6
">t
■
Fratelui Mihail şi oarbei Lalk, cerşetoare în Babu Street, închin această carte.
Aprilie-august 1929, Bengal
■ *'.,-,*
<&t*r>f

'$$;„
W^
I. TINEREȚE FĂRĂ BATRÎNEȚE
m
f pi', " iţit ˢ'

Nu ştiu câți ani am. De copilăria mea nu-mi amintesc. Limba neamului meu am uitat-o. M-am născut într-o țară de miazănoapte. Ştiu oraşul în care unii trecători se apropiau şi îmi vorbeau. O fată cu nume strein, ştiu de ea, dar i-am uitat numele. Am uitat tot.

Oraşul nu-mi place. E prea tăcut pentru tinerețea mea. Nu se aud decât glasurile celor ce munceau, şi glasurile mă întristează. Munca e grea şi e seacă!

De ce trebuie să rămânem într-o încăpere streină, săracă, într-un hotel pustiu ? încă şase ceasuri, numai şase.

Am văzut vaporul pe canal. E vast şi e negru. E frumos – pentru că inima mi-a bătut îmbrățişându-l.

„Hotel de la Poşte" ... Stupid nume. M-am plimbat prin cameră. Ce să fac alt ? Pologul patului insinuiază o nuanță nupțială. Fata din țara mea şi-a găsit un soț...

Mă plictisesc. Nu mai mă amuză scrisul. De ce scriu ? Port-Saidul e un oraş inutil.

m

Eu sunt „doctor" – ea e „Fräulein Roth". Acelaşi drum? Avem noroc, intelectuali şi tineri. India? India? De ce a râs atât ? îmi spune că o cunoaşte, vai, prea mult.

7

Opt ani profesoară de istoria artelor la Universitatea din Calcutta. Vestea care mi-o aduce nu mă abate; vasul întârzie o jumătate de zi, canalul nu e liber. Din nefericire, nu e nimic de văzut aici, în Port-Said. Ea îl cunoaşte: plaja e meschină, străzile sunt murdare fără a fi pitoreşti, oamenii sunt sărmani şi proşti, cartierul arab şi cartierul prostituatelor – mediocre. Cine a cetit pe Roland Dorgeles nu trebuie să se mai oprească în Port-Said.

– Dar eu nu l-am cetit, Frăulein Roth, eu n-am cetit nimic. Şi Port-Saidul îmi place. Miroase a lemn putred, a cărbuni uzi şi a ulei rânced, singurul miros care mă mulţumeşte de când am părăsit Pireul. Plaja nu e curată, pentru că nu suntem în Danemarca, dar recunoaşte că acel butoi spart e cel mai frumos butoi pe care l-ai putut vedea vreodată. Arabii nu sunt asemenea celor din pustiu, dar îi prefer pentru că toţi ceilalţi au fost cinematografiaţi. Iar prostituatele, îngăduie-mi Frăulein Roth să-ţi spun că sunt minunate.

– Doctore!...

– Oh! Frăulein Roth, vreau să-ţi fac cea mai umilitoare mărturisire: sunt tânăr, tânăr, şi d-ta, iartă-mă Frăulein Roth... Câţi ani ai ?... Enorm, enorm. Cum de mai poţi trăi ? Nu am decât douăzeci şi cinci. Călătoresc în lume pentru cea dintâi oară, şi adevărata mea virginitate o pierd acum.

– Oh! doctore!...

– Nu te speria. Vorbesc rar şi vorbesc mult. Dar

sunt inofensiv...

– Şi mă certai ?

– De ce ai cetit pe Roland Dorgeles ? Vrei să revezi Port-Saidul împreună cu mine ?

– Oh, e inutilă oboseala...

– De ce nu ştii româneşte ? Ţi-aş povesti o poveste frumoasă: Tinereţe fără de bătrâneţe... Atât. Nu-ţi tra-

8

duc titlul. Lasă-mă să scriu în carnetul d-tale – ce carnet frumos!... – numai aceste cuvinte. Le poţi căuta în dicţionar. Dar ascultă ce mult spun: Ti-ne-re-ţe... -« Ti-neu-re-dze... Doctore, eşti sentimental. '

***,.0iJM0ţ\tsmm3** r.:* .....**

Am colindat împreună.

I-am mărturisit că sunt un înviat din morţi, că diavolul meu m-a stăpânit ani, puternic şi rău.

– Diavolul a fost femeia ?

– Nu, Frăulein Roth, nu. Diavolul, vietate cu aripi şi duh, duh cu răsuflare şi copite. Iar eu luptam, Frăulein, luptam; chinuindu-mă, legându-mă, consumându-mă.

– Şi l-ai înf rânt ?

– Nu. M-am deşteptat, aceasta a fost; m-am deşteptat. Un om de bine m-a stropit cu apa vie a vieţii. Diavolul a plecat, a zburat. Deşteptându-mă, am ştiut că el *nu există,* că e închipuire sau concept.

– Si acum ? ■. ʸ"

– Acum sunt tânăr, sunt viu, sunt eu, Frăulein. Lasă-mă să-ţi spun că sunt tânăr. E obositor, nu ? Dar bucuria e atât de mare pentru mine... Nu ştiu cum să-ţi spun. Dar închipuieşte-ţi că te-ai naşte *acum,* cu sufletul şi inteligenţa de acum. Ce ai simţi, simţind şi înţelegând că te naşti ? Nu, nu, e stupidă comparaţia.

– Ştii altele ?

Ce întrebare stupidă...

.„'■•■'•'■■:-■; i „."'.'.. . \i

Cine sunt eu ?

De ce am început un caiet nou lăsând nesfârşite caietele vechi ?

9

De ce am părăsit gândurile care mă făceau pe mine până acum?...

Senzaţia nouă şi fericită a schimbării de personalitate; ajung un doctor, sunt un doctor, nu mai sunt eu, cu nume şi prenume, ci un doctor. Restul se pierde. Diletantismul culturii mele capătă strungul ştiinţific. în braţele cuvântului nou creşte o făptură nouă.

Frăulein Roth nu e frumoasă. Cred că are ochi negri, deşi e vieneză. Râde mult, şi ştie multe, dar se fereşte să destăinuie.

Cina în salonul hotelului pustiu mi s-ar fi părut insuportabilă fără ea. Dar a trebuit să mă supăr. De ce să exist numai prin cărţile ce le-am cetit ?

fer- Vai, nu mă înţelegi, doctore!... Toţi bărbaţii au o personalitate, pentru o femeie. Dar nu toţi ştiu să mă-nânce raci sau ouă moi, nu toţi ştiu să se îmbrace evitând moda şi grotescul, nu toţi ştiu ce să citească şi nu toţi au curajul să gândească un gând până la capăt.

– Vai, Frăulein Roth, ce greşit gândeşti... Astfel eu mă deosebesc de acel matelot prin faptul că nu-ţi frâng acum mădularele, şi de acel snob pentru că adun stampe şi citesc cărţi în loc să-mi risipesc viaţa în pat şi în bar ?...

– Nu, nu, de cel dintâi te deosebeşti pentru că nu mai ai un instinct primar; de cel din urmă, pentru că ai câştigat un instinct nou, inutil existenţii, aşadar perfect. Interesante sunt instinctele, nu formele de viaţă, împru-

mutate. De aceea, oricât de mult ai trăi printre mateloți, nu vei avea niciodată curajul să violentezi o femeie necunoscută, şi nici cruzimea s-o loveşti.

– Oh! Frăulein Roth...

Ea adaogă, jumătate zâmbind, jumătate visătoare:

10

– De altfel, o cruzime savuroasă, e un aliment indispensabil unui anumit geniu feminin.

– Să ne oprim aici, Frăulein, pentru că altminteri am avea prea multe de spus asupra unor anumite femei, asupra păcatelor unor asemenea genii...

Ea zâmbi. Se întuneca. Portul era frumos pentru că era noapte. Noi doi aşteptam să ne desprindem de țărm. Mie, faptul îmi apărea ca o scuturare de Prometeu. Ea se mulțumea să zâmbească, bucurându-se că va regăsi vila, biblioteca, doi prieteni, poate mulți prieteni.

Plecăm în aceeaşi barcă, urcăm aceeaşi scară îngustă ținută de pârghii. Agentul de bord ne cercetează paşapoartele şi biletele. Frăulein Roth se apropie, se uimeşte. Apoi, îmi strânge precipitat mâna, oarecum stânjenită că au văzut-o steamerii. Ea pleacă spre stânga, printr-un coridor alb cu lămpi mari. In urmă-i aleargă hamalii cu geamandane grele.

Eu pornesc spre dreapta, cu un singur hamal. Cobor câteva trepte, şi mă întâmpină tovarăşii de clasa treia...

Frăulein Roth are cabină rezervată, în clasa I.

*

Trec zile şi trec nopți. Sunt tot atât de voios, de tânăr şi soarele mă arde pe punte. Frăulein Roth pluteşte în clasa I. De mine nu vrea să-si reamintească. Fireşte, nu se amuză deloc cu acei tineri care fumează țigări scumpe şi cercetează informațiile sportive prin radio. Dar e atât de primejdios drumul până la mine...

Nu, toate gândurile şi toate senzațiile culese pe punte nu au loc în acest caiet. Am început caietul unei vieți

11

libere. Nu pot aduna în el notațiile legate sau izvorâte din trecutul **suflet.**

Iarăşi mă neliniştesc, iarăşi mă întreb dacă am sau nu un suflet şi iarăşi mă înspăimântă marginile lui. Sunt liber, şi aceasta mi-e de-ajuns. Victoriile mele sunt ignorarea şi disprețul vechilor tipare care îmi încătuşau viața, gândul, tot, tot.

^r trebui să limpezesc această întrebare: sunt **nou,** sunt un altul ? Sunt într-adevăr liberat de diavol şi de Inchiziție ?

Dacă as răspunde m-aş contrazice.. Scurta mea viață am risipit-o în deslegarea întrebărilor lăuntrice. N-am deslegat nimic. M-am mulțumit să-mi durez armură şi – pentru că îmi rănea trupul şi-mi vărsa sângele – o credeam crescută din sângele şi din pieptul meu: Nu– plâng, nu regret nimic. Nu mă blestem. N-am fost orb – ci vrăjit. Am visat.

Dar acurnmă bucur. La început, bucurie stridentă, sălbatecă, nesocotită. M-am intoxicat după ce amTnghT7" țit nodul de lemn cătrănit, dar aceasta mi-a dovedit libertatea. La început, răsuflăm, urlam. Acum bucuria mea e calmă. Mă trudesc s-o stimulez, disociind-o, totuşi, de instincte. Autentică libertate, iar nu izvorâtă din aburii sângelui.

Aş repeta insuportabilele mele analize şi discuții cazuistice dacă aş prelungi cercetarea întrebării.

Sunt, oarecum, sadic; îmi port lanțurile cu mine. O icoană, câteva fotografii, un vechi registru inchizitorial. Fiecare pagină mă durea, scriind-o. De ce făceam aceasta ? Ca să-mi dovedesc că nebunia şi visul sunt preferabile sănătății. Nu, sunt mai frumoase. Dar frumusețea îmi usca sufletul. Ajunsesem steril şi străveziu.

u

Aş fi nemângâiat să aflu că libertatea mea e o consecință a muncii şi scrâşnirilor din dinți ale acestui crunt jurnal inchizitorial.

Nu-1 jicnesc, nu-1 rup. El călătoreşte cu un stăpân nou. Aceasta e singura răzbunare vrednică de sângele pierdut.

A mă îndrepta asupra femeii cu dragoste sau cu ură – e prea puțin şi e plicticos. De câteva zile urmăresc altă orientare, ascultând un instinct orb şi blând. Victoria e a celui care rămâne indiferent, nepăsător de bucurie sau durere, nepăsător de fruct. Drumul meu a fost întretăiat de drumul vienezei îngâmf ate. Sunt liber să uit – sau să mă apropii iarăşi. Ne vomântâlni, vom locui acelaşi oraş.

Ciudat; o cerebrală păstrând prejudecăți stupide. .. .Trebuie să recunosc că întâmplarea mă obsedează, încă.JDe altfel, ea se leagă de ceea ce iubesc mai mult: de libertatea mea. Am acționat liber, spontan, sincer. I-

am mărturisit taine, firesc, pentru că am vrut eu; dar m-am legat de Frăulein Roth, m-am legat – şi~ea mă
ignoră.

Mărturisesc, nu sunt necăjit, dar faptele trebuie să se schimbe. Vreau eu. Acest refren mă obseda altădată. Bun sau rău – a avut roade, roade multe. Voința rămâne instrument sigur şi rece. Altfel orientată, se slujesc ținte
diverse.

Dar ce vreau eu ? De ce nu recunosc că vreau să mă răzbun ? Stupid, pentru că nu vreau. Sunt indiferent, aşa cum am fost întotdeauna. M-am reântors la lecturile mele indo-chineze. Am adnotat pe punte un studiu plicticos asupra templelor din Bangkok. Am descifrat un farmec nou în lapidarele javaneze. Cât am de lucru, câte am de văzut! ..*f„fc

Repet, repet aceasta pentru că vreau şi doresc eu.

13

*

Astăzi am întâlnit-o. Frăulein Roth e mult mai frumoasă în costum de baie. Fuma, cu un roman cumpărat din Port-Said. Bazinul era plin de olandeze.

Eu mi-am descoperit trupul. De ce l-am ignorat până acum ? E înalt, cu oasele largi, cu carnea tare. Privindu-l, umilința profesoarei de Istoria Artelor nu m-a înfrânt, nu mi-a dogorât obrajii. Frăulein Roth, miss Roth, de câte ori te-am sugrumat în acel ceas ?...

Era singură şi m-am apropiat. Frăulein mi-a strâns stânjenită mâna, şi a fugit. Scena a fost savurată de ceilalți. Câteva clipe, vârtej mi-a clătinat capul. Dar am observat că genunchiul tânărului ce zâmbea mai usturător era schilod. Ceilalți aveau umeri subțiri, piept milog, pântec roz. M-am zvârlit în bazin şi am înotat surprinzător de elastic, de liniar. Simțeam grumazul încordat pe pânza apei. M-am ridicat în fața grupului. Vânturân-du-mi brațele, i-am stropit – şi nu le-am cerut iertare, ci am râs. O voluptate nouă: a umili şi a fi bădăran. în acel minut eram asemenea hamalilor adolescenți. Mă zvârleam în apă, scuipam, răsăream în fața grupului şi îi stropeam ca din nebăgare de seamă. Tinerii au hohotit, încercând să disprețuiască, mirându-se de asemenea fapte. Dar eu mi-am mişcat rotula genunchiului, mi-am umflat pieptul, mi-am lărgit umerii – descoperind un exercițiu şi secându-le bucuria. Eram rău, eram crud, şi aceasta mă desfăta. Cred că unul din tineri s-a plâns steamerului. Dar eu mi-am sfârşit calm baia.

De atunci n-am mai venit.

Frăulein Roth cetea pe punte.

Vânt şi zări. Nu am privit insula cu țărmuri de var şi cremene – pentru că un evadat nu priveşte niciodată insulele.

14

I

Reculegere cu gramatica anamită. M-am hotărât să învăț anamita, tocmai pentru că nu voi avea mult de folosit cunoscând-o.

Iau note din Sonia Karpeles, studiu minor şi cu traducere după trei versiuni budiste: sanscrită, păli, tibetană. Dar, oricât m-aş sili, nu mai pot lucra cu sârg. Se apropie țărmul. De când plutesc ?...

1 • ' .
■ *
ywV'*'!

II. UNUL PRINTRE ZECE

Cum se numeşte paserea cu pieptul vânăt ?

Doamna tace. Doamna nu ştie.

Mă bucură sălbatec neştiința ei. Mă desfăt de multe

7 ***t***

seri povestindu-i legende din țara mea, din țările de la miazănoapte, şi chem pe terasa cu cactuşi creiere şi suflete care niciodată nu s-au abătut prim Nilgirs Hills.

Am ajuns aici chemat de mine însumi. Oatacamund... Dacă aş scrie pentru alții m-aş desfăta zugrăvind ceea ce nu simt nevoia să descriu pentru mine. Aş folosi o paletă vastă, cu văpsele crude şi stranii. Aş caligrafia cerul. Şi senzația albastrului lichid mi-ar înfierbânta pumnul. Cuvintele s-ar aşterne crispate, neputincioase să coprindă senzația albastrului ce-mi dilată sufletul. Şi aş caligrafia cu acelaşi condei al vedeniei: colinele... Munții răsturnați cu păduri dospite în flori, platformele de piatră albă, albul devastând vegetația – şi soarele sus.

Stupid. Mi-am obicinuit prea mult vocabularul şi degetele cu acele bijuterii groteşti şi miniaturi de farmec eva-ziv ale Asiei, ca să pot prinde în gheaţa senzaţiilor gân-dite spinările din Nilgirs Hills.

Am ajuns într-o seară şi necunoscutul mi-a scris pe o pagină a carnetului adresa pensiunei: Pastor Tobie Ste-phens. Sora pastorului, fată bătrână şi mioapă, mi-a cerut exact suma pe care o puteam da. Am urcat scările terasei cu casca răsturnată de voluptatea serii şi cu ochii

16

sorbind cortegiul cinei. Prezentarea a fost anevoioasă. Cum aş fi putut păstra toate acele nume, de pensionari şi de cumnate, de verişoare şi invitaţi. Fata cu şal putea place, iar falsa umilinţă cu care am strâns mâna pastorului ascundea o neânţeleasă bucurie. De ce mă ispitea un păcat ? Ce puteam zgudui eu, în patru săptămâni, din zidurile ghimpate ale unei căsătorii protestante ? Nu ştiu. Am fluierat luând baia. Scoteam fericit apa cu carafa de tablă şi mi-o zvârleam agitat pe umeri. M-am înfăşurat în cearceaf, cu drăcească îngâmfare mângâindu-mi muşchii, îi simţeam palpitând lent şi simţeam pătrunzând sângele proaspăt prin ţesuturi înviorate.

Am adormit cu stele privindu-mă. închideam ochii, strângeam pleoapele – şi stelele rămâneau, aduse de vânt, alunecate de pe grumazii munţilor.

*

.. .De ce s-a căsătorit Leanor cu pastor Tobie ? Acum nu mai e tânără, dar a fost. Pastorul s-a născut bătrân. Nu râde şi nu se supără niciodată. E înalt, uscat, blond. Soţia e palidă, veştedă. îi privesc sora şi ghicesc ce a fost cu doisprezece sau cincisprezece ani în urmă, când pastor Tobie şi-a cumpărat o casă nouă şi a venit să-i ceară mâna. Din cea dintâi seară, am fost fericit să gândesc că Leanor ascunde o taină. Am aflat apoi că tinereţea i-a fost tot atât de ştearsă şi zadarnică după cum decolorată si zadarnică i-a fost căsătoria. Dar eu doream atât de mult ca femeia să ascundă o taină, încât de-a-cum ştiu că ea ascunde una. I-am insinuat-o, lăudân-du-i viciul.

S-a născut si îsi va sfârsi viata în Oatacamund. O

7 7 > »

singură dată a văzut marea, dar pastorul n-a lăsat-o pe plajă pentru că erau goliciuni, şi nu i-a îngăduit să facă baie pentru că era vânt. La un Crăciun a fost în Mysore;

17

fratele se logodea cu o canadiană. Fratele a plecat, apoi. Familia s-a strâns în vila pastorului. Ani treceau, şi soţul se întuneca... De ce nu le binecuvânta Dumnezeu dragostea cu un fiu, cu o fiică ? Au sfârşit prin a creşte pe Isabel şi a o socoti fructul dragostei. Şi oamenii erau fericiţi.

Mint. Oamenii sunt fericiţi şi acum, şi toate încercările de a-i turbura rămân neputincioase. Ce am putut face de când am venit ? Am povestit, serile, despre minunile continentului, despre vântul ce zbate mările, tur-nurile cetăţilor vechi, şi pescarii golfurilor. Am minţit şi m-am minţit lăudându-le frumuseţea. Am insinuat aventura acolo unde nu era decât întâmplare. Şi le-am vorbit mult, mult, despre ţările ce nu le-am văzut nici-odată.

Ochii s-au adăpat cu mirarea tristă a fecioarei.

.. .Cum se numeşte paserea cu pieptul vânăt ? Doamna tace. Doamna nu ştie. De ce nu minte, de ce nu născoceşte un nume, de ce nu împrumută un sunet ?■ De ce nu vrea să fie *liberă,* să-şi bată joc de vocabular şi de etimologie ?... Un singur cuvânt, izvorât dintr-un joc, şuierat dintr-un capriciu – şi aş fi surprins în marea moartă a sufletului ei vârtejul desfrânării. Nu e prea mult; desfrânare, libertate, elan sălbatec şi vast – toate le-aş fi ghicit dintr-un singur cuvânt, creat.

Leanor e anemică şi domestică asemenea personagiilor din binecunoscutele romane anglo-saxone. A murit. N-a ucis-o nimeni, şi nici nu s-a născut moartă. A murit lent şi stupid, aşa cum mor florile ieftine. Eram dezamăgit; nici un sclipăt, nici o nebunie, nici un mister în trupul ei conservat de o tinereţe atroce. Nu înţeleg

18

de ce voiam eu *să fie* o taină. Nopţile îmi odihneam setea si curiozitatea cu scenarii confecţionate sentimental; Leanor a iubit, Leanor s-a hotărât cu greu să fie soţia lui Tobie Stephens, Leanor a scris un „Jurnal" etc. Zâm-beam şi mă blestemam pentru asemenea jocuri stupide. Eu *voiam* să inoculez o turburare efectivă în sufletul femeii pastorului. Nu căutam motivele. Un capriciu etc. etc. – dar în el mă recunoşteam, recunoşteam activând viaţă liberă, de juisare şi de efort gratuit, de descătuşare de reguli.

.. .Dacă voi continua să scriu pagini la voia unui toc comod – n-am să mă înţeleg niciodată. Nu poftesc o viaţă inconştientă, instinctivă. Instinctele se deslănţuie prin serii continue de explozii – dar eu trebuie să le cunosc şi să-mi cunosc situaţia. Altminteri, as trece din-tr-o armură în alta. De la cazuistică – la informă ani-malitate. Cea dintâi frumoasă şi absurdă – cealaltă se vesteşte comună, potabilă, ternă. Nu vreau să fiu comun.

Aceasta e spaima sufletului şi a trupului meu. E strigătul pe care îl aud pe orice drum aş apuca. Ţesuturile mele de plebeu robust sunt gâtuite de metrul cifrat; sângele mi se învineţeşte în văzduhul celor zece mii. Libertatea mea e ascensiune; oriunde. Infernul e sus, aşa să ştiţi. Raiul e şi mai sus, dar el nu mă interesează. Orice cale aş bate, muşchii se sgârcesc şi oasele ajung pietre îndată ce simt valea. Nu sunt aristocrat, pentru că nu vreau să ştiu de strămoşii mei... Şi nu sunt parvenit, pentru că nu doresc fructele trudei mele: nu vânez ca să mă hrănesc, ci ca să mă joc. Sunt eu însumi, în toate formele şi gândurile mele. Nu învăţ regulile jocului. Cred că nu l-aş mai putea juca. Să-mi amintesc de ceilalţi ani ? Iată: dacă am cunoscut psihologia unui viciu, nu l-am putut practica. De acum sunt înfometat de neprevăzut.

19

...Şi vreau să descopăr grăuntele scump în păpuşa pastorului Tobieî...

...Ce strigăt sec... Trec zilele şi cortina se lasă în fiecare seară cu aceleaşi cuvinte: Good night all!..,

*

Acum începe povestea fecioarei Isabel. Prietenii ei sunt incerţi şi amorfi. După lungă trudă i-am aflat visul: să găsească un soţ care să joace tennis mai bine decât Willy Crammer. Marile evenimente ale existenţii sale: şi-a rupt piciorul pe terasa colegiului, şi a şchiopătat câteva luni; a vrut să se facă misionară, dar a renunţat pentru că trebuia să plece la Madura; a sărutat-o James Davies. Am urât pe acest James Davies, dar m-am înseninat aflând că ea nu 1-a sărutat.

Surpriza dăruită de Isabel a fost mărturisirea celeilalte dorinţe: să ajungă în Anglia. Anglia era continentul, ţărmurile, cetăţile, pieţele cu turnuri întrevăzute în poveştile mele infame, sfârşite pe terasă, la căderea nopţii, o dată cu a doua pipă a pastorului.

Am iubit-o pentru că s-a contrazis. Şi-a uitat soţul visat, frumos şi şampion. Cât nu doream să culeg acest fruct din ramurile sterpe ale femeii lui Tobie...

Trebuie să plec. Zilele petrecute în parcuri mi-au dezvăluit un adevăr că parcurile n-au nici un farmec. Vegetaţia poate satisface pe un sentimental. Eu prefer colecţiile de stampe. Aceiaşi palmieri languroşi, şi aceeaşi iarbă, si aceiaşi mărăcini uriaşi. Si umbra arbo-rilor mango şi parfumul lânced, şi roşul tufelor – mă obosesc. Umbra e prea deasă, lumina e prea crudă – aidoma sufletului meu. E penibil să descoperi în afară

20

proporţiile intime. Spasmul vegetal, goana animală – le găsesc în mine. în afară de mine, în obiecte – iubesc proporţiile juste, casele, şoselele sau echilibrurile rupte, groteşti, sau stampele. Sunt nerăbdător de *Indian Mu-seum.* Atâtea dibuieli ale gustului meu de artist incorect îşi vor găsi calea în bronzurile cu pântec obscur şi cu zeci de braţe împietrite spre nori.

Şi apoi, pensiunea pastorului Tobie mi-e nesuferită. Pastorul mă suspectează; un doctor care colindă lumea după sculpturi şi temple păgâne... Un necunoscut care vorbeşte prea mult cu soţia lui. Un tânăr la care gândeşte prea mult Isabel. Toţi sunt nesuferit de înguşti şi de sentimentali. Leanor nu izbuteşte să mă emoţioneze, ci reacţionează ca un personagiu convalescent. Nimic nou, nimic viu. Prietenia mea îi e necesară ca un confident. Nu se plânge de nimic, dar enunţă judecăţi şi defineşte situaţii cu o melancolie iritantă. A sfârşit prin a-mi spune că aceasta îi e viaţa şi singurul regret propriu-zis e că nu are un copil, pentru pastor.

Acum se sfârşeşte povestea fecioarei Isabel.

în dulapul cu geamuri şi cu perdele vişinii, alături de un album memorial, Isabel păstra ziua când James a îmbrăţişat-o Qames avea pantaloni scurţi şi ea pantofi fără ciorapi, ca doi adolescenţi care joacă încă „huy" „huy") şi păstra păpuşa dăruită de pastor în cea dintâi dimineaţă petrecută la spital, cu piciorul în ghips; şi imaginea vagă, epurată, cu mii de contururi perfecte – în-cepând de la Saint George la prinţul de Walles şi la reclama pentru „ovaltine" – a logodnicului în costum de tennis, mai târziu soţ conducând-o în trăsură la sindrofia dnei Walace, şi mai târziu, mult mai târziu, tată... De-acum, dulapul Isabelei ajungea neâncăpător. Copiii

21

se coborau dintre vedeniile pitite sub geamuri şi se rostogoleau pe scoarţa salonului. Intr-o zi erau doi copii, în alta cinci. Isabel îi numea şi îi iubea în fiecare săptă-mână altfel.

Despre toate aceste taine adunate în dulapul cu geamuri ştiau numai două persoane. Şi amândouă aveau asemenea dulapuri.

Iată, însă, că într-o zi un străin se hotărăşte să doarmă în însăşi camera cu amintiri si cristale. Ca orice strein, şi acesta era copleşit de însuşiri. Dacă ar vrea el... Dacă acest doctor tânăr care vine din Anglia i-ar spune, în faţa Leanorei: „vrei să fii cu mine, Isabel ?"...– atunci ea l-ar învăţa să joace tennis şi, în schimb, el ar învăţa-o franţuzeşte. Nici o fată din Oatacamund nu ştie fran-ţuzeşte. Doctorul ar ajunge mai învăţat decât pastorul, iar ea...

Drăceşti bucurii rodeau ghicind faţă cu faţă, nădejdi după nădejdi, asemenea gânduri în tainele Isabelei... Nu le putea ascunde. Lăudând o casă şi sărutând un copil – îmi vorbea cu mâinile, cu zâmbetul şi cu teama de a nu o surprinde.

Dar toate acestea erau de o profundă, definitivă mediocritate. Descopeream aici, la capătul pământului, aceleaşi nostalgii conjugale, şi reverii, şi aventuri...

E dureros şi amuzant, îmi spuneam, să nu întâlnesc nici o excepţie, nici o excepţie. Să nu pot ieşi din cărţi anglo-tip, cu pastori tip, cu soţii ofilite.

Am înţeles că dacă pot activa în sufletul unor asemenea personagii, activez ca un reactiv propriilor lor structuri; sunt adoptat şi asimilat după nevoile organismului propriu. E uimitor să mă descopăr schimbat, comprimat şi retuşat ca să pot pătrunde în sufletul unei fete sau femei. Trebuie să mă supun legilor lor intime, să corespund tiparului crescut din visele, filmele şi ro-

22

manele lor. Să fiu acum un soţ perfect, acum un amant original, un prieten idilic sau un confesor. Să asist la descompunerea mea în bucăţele cu deliciu masticate, ali-mentând piepturile lor înguste, sângele lor subţire, ritmul lor capricios şi minor.

Am vrut să *seduc* pe Leanor. Sunt sincer: încercarea mea de a o turbura era numai pretextul. Nu tânjeam o posesiune. Trupul ei fad nu-mi vorbea. Preferam pe acel al slujnicei. Voiam numai să ştiu că îi sunt necesar şi stă-pân, că relaţia dintre noi doi e efectivă, că Leanor e *a mea.* Am izbutit să ajung nevertebrat, jumătate prieten, jumătate confesor, dozat cu calităţi pe care nu le bănuisem, ignorându-mi-se coeficienţii mei vitali, neprețuind huma în care mi-am înfipt adânc rădăcinile fiinţei mele, nebănuindu-mi nebuniile, nebănuindu-mi zările.

Şi am izbutit să concretizez idealul limfatic şi universal al logodnicului-soţ-părinte în sufletul Isabelei. Am izbutit s-o turbur, dar am turburat-o cu ea însăşi, nu cu mine. Formele le avea, eu am fost numai conţinutul. Unde sunt *eu* în sufletul Isabelei ? Dacă aş lăsa-o să nădăjduiască – m-ar îndrăgi. Ce aş fi eu în dragostea Isabelei ?... Ar trece din mine numai ceea ce sufletul si trupul Isabelei ar putea apuca. Iar sufletul şi trupul unei fecioare sunt micuţe, mărunte, neputincioase, mediocre – iremediabil mediocre.

Ah! lumea aceasta care refuză să primească tiparele instinctelor mele!...

întorsătura ultimă e comică, neaşteptată. Pastorul m-a vizitat aseară în camera mea si mi-a cerut iertare dacă trebuie să-mi vorbească serios.

Ce am de gând cu Isabel ? Fata a mărturisit surorei multe, multe. Dacă aş binevoi să-mi expun gândul, poate s-ar ajunge la o înţelegere. Dar, mai întâi, vreau ca Isabel

23

să fie soţia mea ? Şi aş putea câştiga destul pentru o familie ?... Şi multe alte întrebări serioase şi aşezate. Pastorul le numeşte creştine. Şi un adevărat creştin trebuie să răspundă...

– Noapte bună, pastor Tobie... Oatacamund... Plec mânat de mine însumi.

>« iu
iLih tlH><

jifiW^¥t ->'- mm>ek

<-3Ah' ,,,.

•! u»h»p
III. ISABEL
►'.îi*[1]
Aşadar, Isabel.

Dacă ar fi numai numele... Dar, pentru Dumnezeu, am înţeles din cea dintâi seară că e aidoma fecioarei Isabel din Oatacamund. E ea însăşi. Numai trupul e schimbat şi faţa mai frumoasă. Are cincisprezece ani, două surori şi un frate. Nu o cunosc decât pe ea; şi aceasta, pentru că o cheamă Isabel.

...

Plouă. încerc zadarnic să citesc monografia lui Fer-gusson asupra excavaţiilor şi templelor din Mavalava-ram. Nu pot gândi – şi atunci încerc să vorbesc. Dialogul nostru are tot farmecul unei fete care nu gândeşte şi al unui ins care încearcă să-şi învioreze gândirea.

Fruntea şi ochii sunt neliniştit de mari. Are buzele adolescenţii. Numai nările spun mai mult.

Farmecul contrastului, violent şi surprinzător, între pieptănătura de şcolăriţă la colegiu catolic şi turburarea inconştientă, trupească, a nărilor.

Isabel e frumoasă când îmbracă vestmântul de duminică.

25

Scriu tot rnai rar în caietul acesta pentru că altminteri ar ajunge manie. Ce să spun ? Pe Frăulein Roth n-am întâlnit-o, iar la Universitate nu mă duc. Am căutat-o în sălile Muzeului. Nu mai vine.

Pietrele şi inscripţiile îmi iau tot timpul. Cred că mă interesează mult influenţele Indiei în Anam, Siam şi Cambodge. Munca mea e liniştită şi concentrată ca orice vrednică activitate ştiinţifică. Geniul ştiinţei e toc-mai faptul că nu se interesează de obiectele ei. Altminteri, ar ajunge la îndemâna tuturor. Dificil şi important nu e să palpiţi în faţa datelor, ci să le priveşti ca pe o serie de fişe pe care trebuie să le citeşti şi să semnezi de primire.

Dar plouă. Şi ploaia e nesuferită când eşti singur. De aceea am iscodit pe Isabel.

Se deşteaptă la şase dimineaţa ca să-şi scrie temele şi să se ducă la colegiu. Temele le scrie fără poftă, ca pe o datorie inevitabilă. Isabel nu iubeşte şcoala. Ar vrea să fie vânzătoare într-un magazin de mode. Câteodată, mai ales după ce se întoarce de la cinematograf, ar vrea să fie dansatoare sau doamnă cu bani mulţi. Dar magazinul de mode e visul ei cotidian. Acolo ar putea afla toate noutăţile venite din Anglia iar, mai târziu, ar putea fuma, cum fac celelalte fete.

Timpul petrecut la şcoală, până aproape de patru după amiază, nu-i aparţine. Trebuie să se gândească la o sumedenie de lucruri care nu-i plac sau care îi sunt tot atât de indiferente ca şi logodnicul Adrianei. In tramvai, însă, la întoarcere – se desfată. Se gândeşte la ceea ce îi place. Priveşte domni tineri şi băieţi cu pantaloni scurţi. Nu e timidă şi nu-şi pierde niciodată bunul simţ. îi plac mai mulţi prieteni, dar preferă pe Noel, pentru că e şampion de hockey şi e mai bogat decât ceilalţi.

26

Mama a spus că soţul trebuie să aibă bani; altminteri căsătoria e nefericită, iar divorţul nepermis de Father Lucas. Fireşte, mama are dreptate.

Acasă, cea dintâi bucurie e ceaiul. Pentru că vine târziu, îl ia singură, comod, în picioarele goale şi cu *The Statesman* în faţă. Din jurnal, citeşte pagina sportivă şi reclamele care vestesc „sale" – pentru că doamna Axon nu-şi îngăduie luxul copiilor decât când scad preţurile. Sfârşind ceaiul, se culcă sau se joacă cu pisica sau citeşte romane de Baroness Orckzi.

Totuşi, viaţa nu e atât de mecanică. Adesea vin prietene şi joacă tennis sau cântă la pian. Pianul e dezacordat şi foarte vechi, iar prietenele nu ştiu decât prea puţin jazz. Totuşi, se amuză îndestul, supravegheate de bunică. Aproape de cină, vine Noel – care îşi sfârşeş-te lucrul la vamă – sau Jimmy, care se întoarce de-a dreptul de la şcoala de compturi, sau George, care e telegrafist, sau Willy, care nu are slujbă, dar care a fost până iarna trecută şef mecanic la un garaj de lux. Toţi aceştia sunt prieteni buni şi unora din ei dl Axon le oferă whisky. Isabel se gândeşte la toţi, îi cântăreşte în minte sub toate raporturile, îi compară şi-i închipuie soţi. Preferă, însă, pe Noel – mai ales când îl vede în hainele lui creme şi–1 aude vorbind de succesele sportive. Ca orice fată, Isabel practică sporturi şi asistă la toate matchu-rile cu intrarea liberă. Unele din ele sunt adevărate sărbători. Pregătirea durează un ceas, pentru că dna Axon se pudrează cu multă grijă iar surorile Isabelei îşi poartă părul pe umeri şi coafura aceasta, deşi simplă, necesită mult timp şi deosebită atenţie. La matchuri, Isabel apare cu o pălărie cu panglici şi o rochie transparentă care îi dă doi ani mai mult. Ca orice fată, strigă din stal şi aplaudă când favoritul sau prietenul se distinge. La matchuri întâlneşte multe familii prietene şi se întâmplă ca una din

27

ele să le invite, chiar în acea zi, la ceai sau la cină. Isabel se bucură, atunci, de ceea ce se numeşte „good-time". Grupurile sunt foarte bine dispuse; cântă în cor ultimele romanţe, dansează şi râd zgomotos, mai ales dacă nu se află bunica.

Duminica nu e tot atât de plăcută ca sâmbăta. Pentru că duminica se deşteaptă Ia cinci şi jumătate ca să se ducă, împreună cu toată familia, la catedrală. E drept, duminica poartă rochia cea mai scumpă, chiar dacă nu iese din casă. Dar sâmbăta e cu adevărat liberă şi noaptea, dacă sunt invitate, se duc Ia cinematograf. Invitaţia o face, de obicei, unul din pensionari. Dna Axon are întotdeauna cel puţin doi pensionari, colegi mai tineri de ai dlui Axon, mai toţi funcţionari din Sud, scriind zilnic fami-liei, economisind lefile – dar îngăduindu-şi, câteodată, să invite pe dna Axon şi pe Isabel la cinematograf, unde ajung în taxi şi cumpără ciocolată.

Fireşte, nu la aceasta se rezumă existenţa bogată şi colorată a Isabelei. Câte amintiri nu se împreună cu faptele zilei, şi câte fapte noi nu aduc zilele... De câte ori n-au fost la Grădina Botanică în grup, şi nu s-au oprit

Ia Victoria Memorial ca să se plimbe cu barca pe lac şi să se fotografieze braţ-sub-braţ cu Noel... Şi picnicurile, iarna, pe malul fluviului, cu familia Pottar, care are un automobil enorm şi patefon cu colecţia bogată. Şi zilele de Crăciun... Numai în vacanţa de iunie nu se amuză prea bine, pentru că dna Axon nu poate pleca cu patru copii în vilegiatură. Rămân, astfel, în Calcutta, aşteptând „monsoonul" ca pe un dar.

In mintea Isabelei stăpânesc două gânduri: vestmintele si soţul. Amândouă îi vor realiza libertatea. Pentru Isabel, a fi liberă înseamnă a avea un soţ şi a purta rochiile scumpe care o vor desrobi de dispreţul doamnelor de Ia dancing şi cinematograf.

28

M

Visurile ei le cunosc, pentru că la un joc naiv şi stupid am întrebat-o cum şi-ar împărţi o zi perfectă. Mi-a spus: s-ar deştepta dimineaţa, s-ar duce la fereastră şi ar privi cerul. Apoi, ar face o raită cu calul în parcul cel mai apropiat. După aceea, s-ar îmbrăca luxos şi şi-ar vizita prietenele iar, dacă plouă, ar ceti romane. Seara ar cina cu soţul Ia „Nanking" şi s-ar duce în fiecare noapte la cinematograf.

Oh! dar aceasta nu se va împlini niciodată, pentru că niciodată Isabel nu va găsi un soţ atât de bogat...

Şi fiinţa aceasta, totuşi, vieţuieşte, şi se bucură, şi nădăjduieşte. Existenţa ei se desfăşura tot atât de plină chiar fără să mă fi cunoscut. Aşa cum se desfăşoară existenţele miilor de oameni care răsuflă în preajma mea, la o zi depărtare de mine sau la o sută de zile. Iată cine sunt eu; cel care a crezut că poate turbura vieţile. Dar ca să le turbur trebuie să mă apropii de ele, să le ating cu răsuflarea mea, să le scutur, să le desfac. Eu nu pot atinge viaţa celuilalt. Cine poate atinge şi cunoaşte viaţa celuilalt ? Poate alergăm toţi după aceeaşi spargere a cercului de fier. Nu ştiu. Nu vreau să repet aici întrebările anilor trecuţi. Dar Isabel mă nelinişteşte; se schimbă. Se schimbă asa cum vreau eu ? Nu ştiu ce vreau. Poate numai să mă bucur de puterile mele, să aflu că *sunt* – observându-mi sufletul copleşind celelalte suflete.

Mă întreb de câteva zile: eu nu vreau să împrumut, să mă hrănesc cu nimic de la alţii ?... Ce viaţă prodigioasă, viaţa fecioarei Isabel...

Şi totuşi se schimbă. Se îndreaptă spre mine. Mă cere – cu ambiţiile sau nemulţumirile ei. Dar eu nu mai mă recunosc. Aceeaşi poveste. Isabel mi-a forfecat colţurile, mi-a pilit asperităţile – ca să pot pătrunde în sufletul

29

ei. Mă ignoră. Toţi mă ignoră. Fiecare mă crede ce vrea -el. Dar eu ? Eu – unde sunt ? Eu din mine, din nopţile mele, din zorii mei ? Dacă aş urla, dacă aş sângera – ei rămân surzi si orbi. Fiecare îsi continuă drumul, însem-nat în creierul şi menirea lui. Sunt singur, între o mie de prieteni. Am crezut că dragostea te trece în celalt. Dar, te trece acolo unde vrea el, unde vrea ea, în închipuirea Iui, în nălucirile ei.

De ce am judecat eu viaţa Isabelei fără să o înţeleg ? Şi, totuşi, am fost îndreptăţit s-o judec, pentru că am înţeles viaţa Isabelei. Oricine e Isabel. Oricine e, în acelaşi timp şi alături de geniu – o larvă.

Cred că am cetit undeva că larvele obţin adulţi diverşi, după temperatura la care sunt crescute. Iată ce vreau eu: să modific metamorfoza, să obţin aripi cu nuanţe rare, neobicinuite.

Fiecare vrea să supravieţuiască în urmaşi. Instinctul meu e abătut, e purificat. Vreau să supravieţuiesc în creaturile duhului meu. Ştiu că nu voi putea scrie niciodată, după cum niciodată n-am putut sculpta acel vis al adolescenţei mele, acea „nedumerire după victorie" stinsă în lutul şi varul neputinţei mele. Nu voi putea scrie nici asupra artei asiatice. Cărţile mele vor fi cele trei alături de cele zece mii. Dar eu vreau ca rezultatele experienţelor mele să modifice vieţile celorlalţi. Vreau să am fii, aceasta e. Şi oricine poate fi fiul meu, pentru că nimeni nu poate fi el însuşi.

Cât timp a trecut de când gândeam altfel ?

Nu înţeleg prin ce împrejurări m-am abătut de la linia acestui caiet. Nu înţeleg, recitindu-le, divagaţiile asupra Isabelei. Ea rămâne, cu o superbă încăpăţânare, aceeaşi şcolăriţă Isabel Axon, cu aceleaşi gânduri în jurul

30

magazinului de mode şi a lui Noel. Noel e prietenul şi idila. Alături, se insinuiază – oh! ghicesc limpede aceasta – făptura neânţeleasă a doctorului. Isabel ştie de unde vine – dar nu înţelege de ce a venit. In anumite seri, doctorul o priveşte atent, iar frazele lui, deşi incorecte, au dedesubturi care îi îmbogăţesc visele. Altădată, doctorul e posomorit şi mâniat, privind-o ca pe o insectă ce se refuză descrierii din manual.

Suntem prieteni buni, dar eu nu am destul timp pentru prietenia Isabelei. Am descifrat frumuseţea statuetelor anamite de la Muzeu. Până mai ieri, le priveam cu ochiul cercetătorului lucid. De acum, firesţe, mă voi depărta tot mai mult de adevăr în ceea ce priveşte bustu-rile de lemn şi pietrele cioplite din Anam. De-acum, dragostea mea le descoperă linii savuroase, revelatorii^Dacă^ i adevărul nu se află prin dragoste, oriunde

s-ar afla el – 'di mă intp™'<!pa7a

Nu ştiu de ce am scris aceasta, eu, veşnic sterp şi neîndrăgostit. Dar, iarăşi, dacă aş înţelege tot ce scriu – de ce as mai scrie ? *'febăi*

...Isabel vine adeseori în încăperea mea cu cărţi şi stampe. La început privea în treacăt fotografiile, cu acea naivă curiozitate şi vastă stupiditate feminină. Nu mă puteam stăpâni să nu zâmbesc observându-i neânţelegerea iar, mai apoi, indiferenţa. Aproape o îndrăgisem în acea zi când a răsfoit în câteva minute albumul cu reproducerile în culori ale lui Kezan. Peştii cu ochii mari şi crinii nu o înduioşau.

Umbra albastră a munţilor nu o ispitea să viseze. Isabel prefera pictura unei reclame de ceai, după cum prefera blonda buclată a cutiilor cu biscuiţi „Riva" chipului fără seamăn al „Fetii întristate" de Busho Hara.

Familia Axon e seducătoare. Dna Axon nu citeşte de-cât romanele aprobate de Father Lucas. Marea ei bucurie

e să certe pe servitori în hindustani şi să-i amendeze cu o rupie de câte ori n-au dus la timp breakfastul dlui Axon. Dl Axon e singura excepţie, singurul sălbatec al familiei. De la cincisprezece ani a părăsit căminul pentru graniţa Afganistanului. La douăzeci de ani era şeful unui bun-galow la Gamtok, dar a trebuit să demisioneze pentru că vâna ziua întreagă şi lăsa bungalowul pe buna credinţa bucătarului sikkimez. De atunci, a colindat peste tot, cu compania de telefon şi telegraf. A aparţinut câtva timp postului permanent de la Lhassa – şi apoi s-a stabilit la Simla. Toţi spuneau că e iremediabil vagabond, că e incapabil să alcătuiască o familie, că e egoist şi vânător incorigibil, în anul următor, s-a logodit cu Anna Murden.

Sângele dnei Axon a biruit. Copiii sunt liniştiţi şi cuminţi ca tinereţea evlavioasă a Annei Murden. Poate că Verna, care nu are decât doisprezece ani, se apropie de zvăpăiatul ritm al tatălui. Pubertatea ei se deslănţuie precipitat şi nervos în clima Bengalului. Hoinăreşte cu haimanalele cartierului, vorbeşte hindustani si urdu mai corect decât cei mari şi ciupeşte braţele domnilor cu o vădită ostilitate. Aceasta e Verna, pe care n-am avut încă timp s-o observ, pentru că ziua întreagă şi-o petrece la şcoală sau pe stradă.

Cealaltă, Lilian, e geamăna Isabelei. E frumoasă şi tăcută. Nu înţelege, nu vorbeşte, nu are nici un dar şi nici o nelinişte. E bigotă, fără a fi religioasă. Se ruga, pentru că aşa a spus Father Lucas. O singură dată am văzut-o vorbind şi protestând, cu timiditate – când am desemnat o cruce. Aceasta era lucru diavolesc. Am tăcut amândoi, stânjeniţi ca de prezenţa unui strein ursuz. Dacă ar fi fost Isus... Dar era numai catechismul lui Father Lucas.

Isabel se mândreşte cu prietenia mea, pentru că ea e o şcolăriţă, iar eu sunt un doctor. De când am luat obi-

ceiul să vorbesc cu ea în fiecare seară, după cină – gesturile îi sunt mai cumpănite şi cu evidente eforturi de a părea mature. Bunul-simţ o ajută. Nu întreabă şi nu vorbeşte decât atunci când trebuie. Puţin câte puţin, familiaritatea a ajuns capriciu la Isabel. Ştiind că nu mai pot da înapoi, încearcă şi izbuteşte un flirt ciudat, în care adesea vorbeşte despre Noel, şi insinuiază seriozitatea sentimentelor care îi leagă. Fireşte, eu rămân cu acelaşi zâmbet, si liniştea mea o nedumireşte.

De multe ori îi vorbesc [de] minunile Europei, şi o invit să se ducă să le vadă. Un sfat perfid şi o privire inocentă. Dar aceasta o leagă de mine mai mult decât o mărturisire. Noel, şi nici unul altul, n-ar putea vreodată ajunge în Europa. E atât de departe, continentul cvi ţărmuri

reci...

* ■

îi cunosc toate prietenele. Catherine Irving vine din Anglia, fiică de pastor. Dar pastorul a murit, mama e recăsătorită şi Catherine, cu cele două surori, e dansatoare. Castitatea dansatoarelor nu e pusă la îndoială aici.

De curând, domnişoarele Irving – Catherine, Anna şi Loveday – s-au mutat în aceeaşi casă cu familia Axon. Sunt vecinele mele; dar sunt acasă când nu sunt eu. Dansează la „Bristol Theatre" şi adună bani ca să se întoarcă la unchiul din Edinbourg.

Nu cred ca Isabel să le iubească, cu toate că pe Catherine o cheamă „my cat". Fetele au şaluri scumpe şi rochii de bal. Isabel nu iubeşte eleganţa celorlalte.

(■ "i

Mă întreb: de ce nu însemn eu faptele Isabelei cu

vorbele Isabelei ? Poate, pentru că vorbeşte prea mult.

Iar în faţa acestui caiet, nu mi le amintesc. Astăzi am fost

chiar uimit că, după o dimineaţă petrecută împreună, sunt incapabil să scriu aici ce a vorbit. Gândurile – cu ajutorul gândurilor mele – le cunosc. Înţeleg ce spune Isabel, dar nu ştiu cum le spune. Probabil, se foloseşte de exclamaţii; iar povestirile ei sunt prea frumoase ca să mi le amintesc; sau sunt atât de personale, încât scrisul meu nedibaci nu izbuteşte să le păstreze.

Astăzi Isabel mi-a povestit copilăria ei la Simla. Şi-a început şcoala la călugăriţe. A avut o prietenă care acum se află în Scotland. Prietena era întotdeauna bolnavă, era palidă.

încerc iarăşi să surprind o formă precisă, un trup cu o anumită lumină şi un suflet cu anumite margini. Şi să fie aceasta Isabel. Iar alături de ea, prietena bolnavă. Nu izbutesc s-o văd. Unde e Isabel sub brazii aleilor din Simla ? Oricine poate fi şcolăriţa cu prietenă bolnavă. Şi încă n-am spus tot; prietena e însăşi Isabel, mai palidă, mai tăcută; o Isabel bolnavă.

Tot ce atinge ea, ajunge Isabel. Tot ce gândeşte Isabel, ajung gândurile tuturor. O neânţeleasă vrajă e copilăria ei; amintirile se desprind din lumină şi rămân aburii, informe, asemenea unor amintiri filtrate în suflet strein.

Caut, caut să înţeleg: de ce nu vorbeşte Isabel în caietul acesta ? Iată, acum se află în cămara alăturată şi cân-tă. O aud limpede, îi aud paşii, îi ghicesc trupul adolescent, comod răsturnat pe scaunul sofa. Intre ea şi Isabel din caiet – s-a ridicat un zid de neânţelegere. Ce aş putea spune mai mult ? Isabel cântă. Dar oare nu cântau cele zece mii alături de mine, în cămara cu sofa ?

Undeva se află Isabel, ea însăşi, singura, neasemuita. Dar ce taină o ascunde ? De ce nu pot zări şi eu sufletul Isabelei ?...

- ′ ■> . ■:•■■: ■ . ■}.′■■:■■ :V ′ ■■■ ′,SM

IV. POVESTEA MEA

Să recunosc: începusem acest caiet al vieţii mele ca pe o carte. Cel dintâi capitol prevestea un şir de evenimente pe care mulţi le-ar fi citit pe nerăsuflate. Am avut curajul să însemn şi să delimitez primul meu pas într-un capitol. Aceasta înseamnă liberarea de literatură.

Acum privesc înapoi. Nimic din cele aşteptate nu s-a împlinit. Ritmul existenţii mele e schimbat. Linia începută s-a frânt, şi nu ştiu dacă am înlocuit-o cu o altă linie dreaptă. Pe miss Roth n-am mai întâlnit-o şi, probabil, nu o voi mai întâlni niciodată. îmi amintesc că în cele dintâi săptămâni mă gândeam cu multă bucurie la tovărăşia noastră reconstituită în Muzeu, si nu osteneam închipuind conflicte. Existenţa mea, pare-se, refuză să se realizeze. Cineva din mine a murit aşa cum mor în fiecare zi, în fiecare om. Poate a fost tocmai cel ce plăcea lui Miss Roth.

Isabel are acum şaisprezece ani. A trecut un an ? Au trecut mulţi. Şi iarăşi iubesc caietul vieţii mele. M-am iubit întotdeauna, sincer şi total. Firește, în fiecare an m-am iubit altfel, dar o dâră continuă stăruia în fiecare schimbare. M-am iubit şi mai mult de când mi-am aflat slăbiciunile.

Copilăria mea a fost incinerată de nădejdile şi visurile culorilor. Adolescenta mea a crescut, sobră si chinuită, alături de viaţa pietrei. In fiecare noapte îmi visam

braţul scobind cu lumină piatra. Aşteptam să văd răsărind în cămara mea trupul întâiei sculpturi pe care o numisem de mult „Nedumerire după victorie". Ea ar fi trebuit să sugereze spaima încercată în faţa prezenţei „celuilalt" din sine.

De nenumărate ori am pregătit gipsul – şi întotdeauna l-am privit, după nopţi şi zile de lucru, desnădăjduit.

Dacă am supravieţuit acel an, a fost datorită Bisericii care nu-mi îngăduia să mor cu moartea mâinii mele. Credeam, cum numai un colos sterp poate să creadă. Toate pietrele pe care le-am sculptat în minte – mi-au sânge-rat, căzând, trupul. Am încercat nedumerirea celei dintâi pietre cioplite. înfrângerea mea a fost atât de cruntă, încât m-am îndoit dacă nu e biruinţă. Am cunoscut desperarea celui ce ştie că vieţuieşte alături de un strein. Şi am încercat mila fără de margini, mila pentru geniul meu sterp şi pentru pietrele aşteptând, întregi.

Puţin câte puţin am îndrăgit migala şi m-am apropiat de lucrările preţioase, fragmentare, originale – după cum cel care nu poate scrie o epopee ajunge ziarist. Nu era nimic original în pietrele mele necioplite şi nimic nu e original în epică. Originali sunt numai ziariştii şi bijutierii. Am ajuns cel mai documentat critic şi cu teza mea de doctorat asupra motivelor decorative în Asia am câş-tigat premiul Natorp al şcolii.

Aceasta e viaţa mea. Pentru mine spune mult şi îmi amintesc tot. Dar m-am hotărât să trimit acest caiet prie-« tenului meu. El nu va înţelege şi nu va ghici nimic. Orice om trebuie ghicit. Ajut pe singurul meu cetitor cu sumare şi nepricepute informaţii. Ştiu că existenţa mea e preţioasă. Eu o iubesc. Eu o socotesc mare. Prietenul meu e inteligent şi e scriitor. El va s-o judece. Bucuria

mea scriind acest capitol e numai uimirea cu care Mihail va primi manuscrisul unuia pe care îl socotise dispărut.

Eu nu ştiu să scriu. Voi povesti adolescenţa mea la întâmplare, aşa cum făceam scriind numai pentru mine, când aveam timp şi când mă aflam în faţa celor neânţelese. Gândul acestei autobiografii l-am avut astăzi, recitind caietul şi singura scrisoare a prietenului, primită de mult şi lăsată – ca toate scrisorile – fără răspuns. O dorinţă neânţeleasă de a fi socotit mort, de toţi. Şi am împlinit-o conştient de primejdia experienţii şi de pierderea bursei. E adevărat; după un an, direcţia şcolii mi-a suprimat cecul lunar. Trăiesc acum muncind. Nu sunt nici mai fericit, nici mai nefericit ca înainte.

încep cu singura parte luminoasă din viaţa mea, cu adolescenţa şi cu basmul nedumeririi după victorie.

De ce am visat şi închipuit eu mirarea în piatră, mirarea cumplită pe care gladiatorul o încearcă înţelegând că adversarul e supus şi ascultând zvonurile gloriei ? De ce am gândit eu că orice victorie aparţine „celuilalt", celui care plânge biruit ? Poate, ca să justific cele ce s-au petrecut în urmă. Totul a fost o previziune. Eu sunt ursit să vieţuiesc tot ceea ce închipui şi plăsmuiesc cu gândul. Am iubit drama în piatră ca s-o simt, apoi, în carne. Durerea a fost aceeaşi. Acum sunt cutreierat si hărţuit de gândul morţii, al morţii lungi. Cei ce vor trăi după mine vor judeca dacă şi această presimţire a fost împlinită.

Cred că orice istorie adevărată trebuie să însemne numai etapele şi culmile, ceea ce e mare şi distinct. împletirea amorfă, cu date cotidiene, cu analize amănunţite – aparţine istoriei false, create de istorici. Tot ce e la fel cu ceilalţi, e minciună sau poezie. Realitatea e mare şi e rară. Dacă lumea aceasta ar fi reală, toţi am fi oameni mari. Lumea însă – şi fiecare ştie aceasta, dar nu

*mrm*mmn*q*

^■■■■■■■B V

o spune – lumea e ireală, deşi numai în parte. Probabil că altădată gândeam altfel; dar ce dovedeşte aceasta ? .. .Al doilea mare eveniment a fost identificarea celuilalt, cel care mă împiedeca să creez, cel care îmi secase geniul. Intimitatea mea cu diavolul începe din acea zi. Cred că puţini moderni au crezut mai sincer şi s-au luptat mai persistent cu diavolul ca mine. Poate mulţi m-au învinuit de superstiţie. Dar eu le-am dovedit întotdeauna existenţa diavolului prin realitatea răului. Dacă diavolul ar fi o închipuire, o noţiune, o spaimă, o vechitură, un mit – răul ar fi aerian şi aburiu, răul n-ar putea fi întrupat. Gândiţi-vă o clipă la toate înfrângerile şi neputinţele. Tot ce trece dincolo de voinţă, de om, de destin, de lege. Acel rău neaşteptat, imens, pe care nimeni nu-1 combate pentru că fiecare s-a născut alături de el, a respirat cu el şi s-a bucurat de operele sale. Diavolul e un creator tot atât de vast ca si Dumnezeu. Dacă dia-voiul n-ar fi mare şi real – viaţa noastră n-ar avea sens. Oamenii nu se gândesc la aceasta, pentru că oamenii se gândesc la toate afară de ceea ce stă la capul unghiului, la viaţa lor.

Intimitatea mea cu diavolul a durat mult şi m-a dăruit cu gânduri rare. Din lupta cotidiană am aflat toate cauzele care contribuie – de câte mii de ani ? – la în-frângerea oamenilor. Asupra lor am scris tratate largi. Au pierit în acel foc din 11 august, când am îndurat o prea adâncă schimbare ca să mai pot păstra legăturile cu un trecut pe care îl socoteam umilitor. Atunci am ars dăsagi de manuscrise, am ars totul în afara câtorva caiete inchizitoriale, recente. Le păstram din îngâmfare, sau poate din prudenţă, sau poate numai ascultând vechiul meu imbold de chin asupra-mi.

Ultima descoperire a adolescenţei mele a fost Incr ziţia şi „Exerciţiile" lui Ignaţiu de Loyola. Eram în acek

timp victimă, judecător şi călău. Am ars pe un rug sincer şi cumplit trupuri, suflete, cărţi, ispite. Dimineţile le petreceam exercitându-mă, gândind, ridicând planuri de întunecată strategie. A fost singura epocă fecundă, pentru că atunci aveam curajul să aleg, să spânzur şi să laud. Alegeam; aceasta înseamnă că vieţuiam ca un ales. Amorful, neprecisul, sterpiciunea, amestecurile, turbu-rările – erau îndepărtate cu o siguranţă de Inchizitor. Atunci am învăţat mult pentru că ştiam să nu învăţ decât pentru a putea înfiera sau încercui prostia şi tentaţia. Din „nedumerire" a rămas numai dragostea pentru artă şi hărnicia la cercetarea istoriei artelor. Nu ştiu de ce so-coteam arta *celorlalţi* liberată de obsesiile şi conflictele mele. Am ajuns, după cum fiecare îşi aminteşte, singurul iubitor priceput al artei asiatice şi, în acelaşi timp, singurul care puteam scrie o metafizică strategică a Diavolului.

Cartea mea s-a tipărit înaintea tezei de doctorat. Toţi au crezut-o imaginată, poetică, ireală, operă de *vis* şi de gând nutrit cu vise. Efortul meu de a surprinde creaţia diavolului sub aspectul ei sfânt, adică real şi etern – a fost atât de cumplit neânţeles şi nerăsplătit încât desgustul de scris mă stăpâneşte de atunci cu o nemărginită

putere. Cartea mea a fost numită de critici „cel mai izbutit coşmar al unui modern". De atunci mă gândesc adesea la înţelesul cuvântului coşmar – şi sunt ispitit să-l învestesc cu deplină realitate.

In fumegarea celei dintâi cărţi publicate şi discutate, am întâlnit cea dintâi femeie. Povestea noastră se cunoas-te. Nu eu am dezvăluit-o. Câtva timp după plecare, când socoteam faptul stins printr-una din acele libertăţi de geniu ale existenţii mele – scriitoarea şi-a publicat amintirile romanţate. Tot ceea ce a fost mai fals, mai teatral, mai superficial din viaţa mea – ea a publicat. Se desprin-

i

de din cele două sute unsprezece pagini o figură obsedată, posedată, alchimică, medievală. Se spune că diavolul mă vizita în visurile mele, mă chinuia ca un zburător–iar eu luptam asemenea inchizitorilor; că aveam un rug, un genunchier, o cruce şi un cleşte. Toate legendele şi stupidităţile au fost adunate. Rodnicia vieţii mele supravieţuind unui dezastru, simbolul viu şi realitatea răului – au fost desgustător de neânţelese. Dacă singura fiinţă care m-a îndrăgit, cunoscându-mă, a putut gândi şi scrie astfel – mai puteam nutri nădejdi în ţara mea de la miază-noapte ?

Şi aceasta a fost, poate, o cauză pentru hotărârea de a dispare, de a fi cel puţin socotit pierit.

Povestea noastră nu se cunoaşte. Şi aceasta nu prin voinţa mea. Scriitoarea şi-a publicat amintirile. Nu se cunoaşte rugul nedumeririlor mele. Nu se cunoaşte, aşadar, nimic.

Cauzele schimbării mele nu le înţeleg. Ca orice fapt mare si schimbarea mea s-a născut din nimic. Si s-a năs-

T i

cut ca să lumineze, să valorifice si să laude nimicul. Fi-resc, renunţând la diavol – am renunţat la tot ceea ce mai rămăsese mare şi înalt în sufletul meu. Poate judec prea aspru. Am cultivat, de atunci, cu furie, nimicul; libertatea şi puterea de a crea şi nimici nimicuri. Adică, libertatea de a trăi la întâmplare, cum vrei tu şi cum vreau ploile cu zorile.

Lucrurile s-au petrecut astfel: după câteva luni de la publicarea *Metafizicei,* în culmea zarvei, am observat într-o dimineaţă, aproape de patul meu, atingându-mă cu răsuflarea lui – un om care părea un diavol. M-am scuturat, mi-am frecat ochii. Nu, nu era nălucire. Era un om ce părea un diavol. *Şi nu era asemenea diavolului meu,* diavolului adevărat, diavolului vrăjmăşind şi lup-

tând cu Dumnezeu. Nu ştiu ce s-a petrecut în sângele meu când omul ce părea diavol s-a apropiat, mi-a atins trupul, mi-a apucat mâna şi mi-a şoptit: „chemat am fost şi am venit". Mi-amintesc că un desgust nespus, o scârbă de coşmar, o ameţeală de leagăn, un vârtej de boală m-a cuprins. Am avut febră şi, poate, mi-am pierdut cunoştinţa.

Aceasta m-a vindecat de credinţa în Dumnezeu şi în Diavol. Insănătoşindu-mă, am ajuns om ca ceilalţi oameni. Tot ce fusese mit şi lege în existenţa mea – am privit ca pe o superstiţie, o păcăleală de sine, o momeală a spiritului meu prea însetat de absolut ca să nu-l găsească chiar în cuvintele fără înţeles. Tot ce fusese luptă, umbră şi lumină – am crezut basm şi stupiditate. Tot ce fusese mare, a ajuns mic. Iar viaţa mea, de atunci, s-a mărginit printre şi pentru nimicuri.

Aflasem, curând după boala mea, că un prieten, îndemnat de o conspiraţie ce voia să se amuze, mă vizitase în zori, într-un costum de bal, şi mă surprinsese tocmai în gândurile mele, tocmai în ceasul când zarea se stinge şi visurile ajung realităţi, pierind. Am mulţumit prietenului pentru că îmi dăruise libertatea. Iar în 11 august, am ars toate hârtiile unei adolescente pierdute în visul cel mare.

La 3 septembrie am plecat. La 14 septembrie am cu-noscut-o pe Miss Roth. De-atunci povestea se ştie.

Oh! cât îmi rămâne de adăogat!... Am recitit astăzi paginile scrise în caiet. Cred că existenţa mea e prodigioasă prin prăpăstiile din care e întruchipată. Nu aflu nici o continuitate între viaţa din Oatacamund şi cea din Calcutta, şi nici una cu cea care a urmat, cu cea care a precedat. Completă şi strigătoare la cer răsturnare de valori. Am trăit pentru atât de multe ţinte încât, fatal, fiecare an din viata mea se ridică duşmanul celuilalt. Gân-durile, şi poate limba, în care sunt scrise paginile mele –

sunt diverse. Un singur lucru se continuă: piatra cu nedumeriri din adolescenţă, lutul neschingiuit care îmi aminteşte zi şi noapte sterilitatea sufletului meu şi mă ispiteşte cu toate libertăţile.

Oh! nedumerirea după victorie... De câte ori n-am cioplit-o în drumurile şi gândurile mele!... O am în suflet împlinită nu prin puterea mâinilor, ci prin împletirea faptelor şi a streinilor din jurul meu. In multe dimi-neţi şi în nenumărate amurguri am contemplat un alt lut transfigurat în aceeaşi nedumerire...

Şi acum, revenind, trebuie să încep povestirea făgăduită lui Mihail. De unde va începe şi unde se va sfârşi – nu ştiu. Caietul mă aşteaptă, oricând, pe o masă grea de cărţi. Şi adesea, scriind aceste ultime pagini, am lăsat o propoziţie fără punctuaţie, ca să pot fuma sau să mă gân-desc la Isabel.

I*) *ţ mp»'

•

V. OGLINDA CU PĂCATE

Fratele Isabelei se numeşte Tom şi e instructor gimnastic la colegiul St. Xavier. De când locuiesc împreună cu el, cunosc un tânăr sănătos şi un trup superb. Tom nu are încă douăzeci de ani. A absolvit colegiul pentru că era şampion la toate sporturile. Ştiu mult din copilăria lui. E simplă şi clară: jocul. Un joc necontenit, fără reguli şi fără prejudecăţi higienice, fără sens şi fără estetică. Jocul Vernei e altul: neliniştit şi orientat, nervos şi capricios. Verna se joacă pentru că nu poate face, încă, altceva. Sexualitatea ei străbate şi se trădează în gesturi. Tom s-a jucat ca un copil; jocul lui era sincer, liber, gratuit, creator si uman. O dată cu alfabetul si catechismul, a deprins noţiunea sentimentală a sportului. A început să iubească recordurile şi să citească reviste americane. Alături de rare cărţi – Conan Doyle şi Edgar Wallace -4-magazinul cu planşe, reclame şi fotografii de trupuri îi rezumau lecturile. Tom e de o ignoranţă divină şi de un sincer catolicism. Nu pierde nici un serviciu la catedrală şi se roagă în fiecare noapte.

Odaia noastră e ciudată si fermecătoare ca orice loc

I

alcătuit din contraste groteşti. Un perete coprinde biblioteca mea şi colecţiile de planşe asiatice. Reproducerile din pictorii epocei Ashikaga, pe hârtie de mătase, sunt prea frumoase ca să le păstrez în dulap. Şi, cum nimeni nu poate spune că nădăjduieşte să obţină cândva origina-

lele – cu atât mai puţin eu, sărăcit cum am ajuns acum – discreta mea mândrie de colecţionar n-a suferit atârnând în pensiunea dnei Axon plănşile cu duhuri, balauri şi nori.

De cealaltă parte a odăiei se află patul lui Tom şi comorile lui: discuri de fier, greutăţi, ghiulele, mingi, bastoane, rachete, bocanci cu ţinte, pantofi albi, covorul pentru exerciţii, plânşi anatomice, colecţia de reviste sportive şi *Enciclopedia sănătăţii* cumpărată în rate din America.

Niciodată n-am avut un prieten mai sincer. Se întoarce de la colegiu la ora ceaiului şi strigă cu bucurie: „Allo! doctor!" îşi ia baia şi umblă prin cameră cu un ştergar în jurul umerilor, cu trupul lui neânchipuit de frumos, gol, gol şi divin. Fumează şi discută sport sau dragoste. în dragoste e nepriceput şi timid. Ascultă poveştile altora cu un sincer respect şi o evidentă râvnă. Serile, când n-am poftă de lucru, îl iniţiez – perfid şi superior. Vorbăria mea se sfârşeşte cu dorul lui de somn şi cu scuza că trebuie să-şi facă rugăciunea. Ingenunche în faţa patului, îşi reazemă coatele de saltea şi se roagă fără nici o şovăitoare sfială de lumină, de prezenţa mea sau de zvonurile jazzului din vecini. Ruga lui Tom nu o aud, pentru că faptul ei mă uimeşte prea mult ca să mai pot fi atent. Faţa lui Tom e luminoasă, zâmbitoare, concentrată şi desprinsă de umbrele muşchilor. Trupul lui îngenuncheat e paradoxal ca un Apolo pocăit. Sinceritatea credinţei lui – simplă şi amplă – mă umilea în cele dintâi zile. Apoi m-a nedumirit, m-a revoltat. Cum nu scriu aici o carte cu prea multe amănunte, sfârşesc descrierea rugăciunii lui Tom fără a fi spus tot ce-am îndurat si tot ce m-a desfătat. Poate într-una din acele seri când îl priveam gol şi înălţat, mi-am amintit cu jind anii mei şi în suflet s-a iscat ispita. Aceeaşi ispită de a turbura, de

a strecura îndoieli, de a chema conştiinţa libertăţii într-o existenţă liberă şi stupidă. Nu ştiu, pe Tom, prietenul meu, nu l-am urât. Frăţeşte, indiferent şi pătimaş (oh! în sufletul meu cuvintele acestea nu se exclud...) i-am arătat un alt drum, i-am descoperit alte zări. Ceea ce aşteptam în dorurile mele nu era pierderea credinţii; Tom nu poate renunţa la Dumnezeu. Eram curios să aflu, însă, faptele ce vor urma luminării lui cu acele lumini false şi nestatornice ale omului modern. Nu gândeam să-1 cultiv ştiinţificeşte. Experienţa mea era o experienţă morală, aşa cum sunt toate. Ce se va întâmpla în acest suflet lăsat liber, îndemnat de altă autoritate decât cea a catechis-mului, vieţuind altfel decât în familia Axon şi pe terenul sportiv ? Nu-mi găseam vină; dacă Dumnezeu există real în viaţa lui – lumea nu-1 va putea pierde (în sensul de pierzare creştină). Dacă totul e superstiţie şi refugiu – lumea îi va arăta alte superstiţii şi refugii, nu mai puţin complicate şi nu mai puţin reconfortante. Pe Tom, prietenul meu, îl iubeam cu toate ramurile sufletului; adică, cu toată setea geniului meu sterp, uscat pe alocuri şi ars, cu amintirea vie a nedumeririi necioplite în piatră.

Spectacolul nudităţii lui colindând prin casă fără sfială, cu acel sumar ştergar, cu umerii bruni şi elastici pe oase drepte... Tom nu ştie ce înseamnă sfiala de nuditate. La început îl numeam păgân, dar apoi am înţeles că sunt mai aproape de adevăr chemându-1 catolic plastic, sculptural, sportiv.

^jiujăjieântelggere. In faptul ghicirii celuilalt se strecoară prea mult dania prietenului. Şi totul se petrece cum trebuie până în ceasul când substanța se revelează – fără voie – din amândouă părțile. Ceasurile acestea sunt rare. Le cunosc numai anumiți oameni. Aceştia sunt mânati,

de obicei, de o menire crudă şi eforturile lor cele mai dureroase se îndreaptă tocmai spre actul descoperirii umbrei sau osului strein din făptura lor. Nu pretind că scriu adevăruri generale şi eterne. Amintesc că sentimentul eternității şi setea de a păstra legea m-au părăsit de mult. Tot ce scriu trebuie înțeles ca izvorât din viețile câtorva; a mea, a Isabelei, a prietenilor mei. O celulă şi câțiva vecini, cu un anumit proces osmotic.

Aşadar, prietenia lui Tom se sprijină pe o prea falsă şi flotantă reconstituire a sufletului meu. Eu nu sunt doctorul înțelept, înălțat şi dincolo de rău. Viața mea n-a fost furtunoasă şi prezentul nu e calm marin. Eu n-am colindat pământul aşa cum crede Tom, amețit de poveştile serilor. Dimpotrivă, furtuna, şi răul, şi neprevăzutul de abia acum le cunosc. Nu ştiu dacă un conflict metafizic e real sau fantastic; dar ştiu că nu e asemenea a tot ce m-a ispitit şi cu tot ce am luptat în ultima vreme.

Tom a găsit în mine „The man who knew too much" – şi procesul de creație a doctorului se desfăşoară lent dar continuu în mintea lui cu prea puține gânduri şi mai puține cărți. Lucrurile apar atunci complicate, fantastice, obscure, cu serii infinite de specii, cu nuanțe de ne-surprins. Numai o minte aglomerată, un creier supra-excitat de lecturi – poate pune ordine în fapte, poate simplifica, şi ordona, şi lumina. De fapt, viziunea cea mai clară a luminii şi a spiritului, eu am avut-o întotdeauna în preziua surmenajelor. Evident că nu recomand metoda. Dar, aflându-se mai aproape de mine decât higiena şi manualele de educație prin reducerea lecturilor – o însemn ca un fapt şi o latură a sufletului meu.

Tom nu mă ştie şi niciodată, poate, nu mă va şti. Sunt alături de zarea înțelegerii lui. Şi el se află, poate, undeva sub zarea minții mele. Un lucru mi-e îngăduit să spun: că eu pot nădăjdui să-1 înțeleg pe Tom adevăratul, unul

46

(dacă se află) – *ir el niciodată nu va putea pătrunde în lumina şi umbra „celuilalt" din mine. Oh! acea sfântă nedumerire care mă ascunde şi mă păzeşte de iscodirile vecinilor. Nu e uşor de înțeles un geniu; dar e peste putință de înțeles un geniu sterp. Sunt culmi luminoase pe care le poți urca tocmai pentru că sunt luminoase. Când peste tot pluteşte negura, şi peste tot amenință prăpăstiile nedumeririlor – nimeni, nimeni nu poate cunoaşte acel munte, care nu are nici nume, nici stăpân.

Eu sunt liber tocmai pentru că linia gândului meu n-a tăiat piatra. Cel mai fecund katharsis nu e creația, ci neputința de a crea.

Din cea dintâi zi de când Tom locuieşte în camera mea, camera lui fiind închiriată dlui Thacker, de la Vamă – m-a rugat să-mi fie profesor de gimnastică. Au trecut luni de când mi-am descoperit trupul privit şi admirat din afară, indiferent de crizele fiziologice, indiferent de sexualitate. Trupul plastic, muşchii prețuiți nu fizic, ci estetic. Au trecut luni, dar eu uitasem iarăşi.

Tom nu-şi contenea mirările, privindu-mă. In ciuda cărților cetite cu umeri aplecați şi a stampelor privite cu şoldul sucit, în ciuda liniilor strâmbe ale bronzurilor de care mă îndrăgostisem – trupul meu păstra structura robustă şi echilibrul masculin moştenit din răzeşi. Un ultim vlăstar din familia cu trecut şi faimă pe malul Argeşului.

In aceeaşi seară Tom mi-a găsit lipsurile şi mi-a întocmit program. Pe covor, gol şi alb, trupul urma gesturile lui Tom. Am deprins mişcări dificile şi am cunoscut voluptatea efortului, cu pumnul înfăşurând osia ghiulelelor, cu grumazul înfipt, cu sângele gonit din cavități şi răsuflarea oprită sub buze strivite. In puține săptă-mâni, elasticitatea şi siguranța muşchilor s-a schimbat.

47

Ritmul trupului în mers şi-a recăpătat instinctul rec-tiliniu. De când am învățat boxul, priveam mai disprețuitor trecătorii şi mă avântam fără emoție, noaptea, în bazare.

Săptămânal, Tom îmi măsura muşchii, toracele şi completa acel rit complicat al instructorilor gimnastici, ca să afle coeficientul progresului. Rezultatele îl mulțumeau într-atât încât mă îmbrățişa şi, culegând în goană ştergarul, se grăbea să urle în toată casa, comunicând cifrele. Peste câteva minute, dna Axon ştia pe dinafară cir-conferința bicepşilor mei şi volumul toracic. Lista circula, de la Isabel la domnişoarele Irving şi înapoi la Verna, care refuza să se entuziasmeze, continuând să necăjească cu evantaliul pe dl Thacker de la Vamă. Dl Axon mă silea să beau whisky iar eu, câştigat de bucuria generală, invitam grupul la „Elphinstone".

Nu aceasta, însă, mă încălzea. Priveam cu un zâmbet indiferent cifrele şi chiar după ce Tom îmi traducea sensul şi îmi citea comparații din revistele lui, nu mă desfă-tam. Bucuria mea cea mare era să-1 văd pe

Tom concentrat sau desfigurat, întocmind exerciţii noi şi improvizând lupte pe covor. Luptele acestea, trânte sincere şi învrăjbite, au fost marea mea surpriză. începeau într-un soi de ritual care-şi avea, ca toate riturile lumeşti, un farmec nespus. Amândoi, în aceeaşi goliciune completă, ne priveam în oglindă, umăr la umăr, încordându-ne pe rând grumazul şi braţele, pieptul şi genunchii. Instructorul avea trup brun, svelt, cu piept larg. Elevul, trup alb, înalt, cu pulpe lungi. Ne descopeream frumuseţea în fiecare seară, cu strigăte şi felicitări. Descopeream rotunjimea umărului, rotunjime pietroasă, cu vine de muşchi. Descopeream platoul pieptului, cu sânul oblong încordat spre subsuori: şi pântecul frumos, lung, ascunzând urî-ciunea proceselor; şi coapsele strânse, cu oase late, şi cu

48

sexul tânăr, robust, calm. Şi admiram genunchii fără gropi, genunchii legâi^d pulpe cu linie sigură, înfiptă în talpa liberă şi călcâiul plin.

Cu prilejul felicitărilor începea trânta, unul strângând pumnul celuilalt şi îngenunchindu-1. Lupta era prietenească, aşadar crudă, nesăţioasă de izbândă. I-am cunoscut lesne tehnica si strategia. Tom obişnuia să-si în-colăcească braţul stâng deasupra gâtului şi braţului meu drept. Piciorul lui, apoi, se strângea în unghi pe şoldurile mele, susţinut de genunchiul celuilalt picior. In câteva minute eram înfrânt şi el îmi comenta lupta cu o copilărească seriozitate. In multe seri am făcut eforturi să-1 biruiesc şi întotdeauna pierdeam, datorită neatenţiei ce urmează concentrării supreme.

Odată, lupta noastră a durat mult. Fiecare eram înciudat de rezistenţa celuilalt. Oasele se frângeau şi se împleteau cu o inedită elasticitate, lăsând acea neasemuită senzaţie de dilatare, care e mai mult morală decât fiziologică. Braţele căutau şi găseau puncte de sprijin neaşteptate. Ochii priveau covorul sau colţuri din pat, raze din oglindă sau fâşii de tapet. îmi amintesc pauze de gând, speranţe copilăreşti, sentimente umilitoare. Sub muş-chii lui Toni ghiceam zvâcnind acelaşi sânge din trupul meu răscolit. Şi, deodată, am simţit că Tom se predă, vrea să fie înfrânt, deşi era stăpân şi pe forţele lui şi pe luptă. în clipa următoare – dar câte clipe au trecut ?... – Tom se afla lungit, biruit, ucis pe covor. Ascultând unui gând orb, i-am pus piciorul în piept şi am împlinit statura grupului din adolescenţa mea. Efectul a fost de o măreţie stanie. Victoria a durat o veşnicie. Şi, totuşi, *n-am încercat* acea nedumerire pe care o păstram şi o simţeam de ani. Aş fi vrut să plâng. Aproape lăcrămând, Tom aplauda, istovit.

– Eu am vrut să mă înfrângi!....

49

– Nu, Tom, eu am vrut!...

Lupta a reânceput, sălbatecă. Inconştienţi, obosiţi, ,, îndârjiţi.

Când m-am deşteptat din amorţeala de instinct şi ceaţă, nu ştiu – dar îmi amintesc că m-am deşteptat în aceeaşi clipă cu Tom. Şi conştiinţa m-a făcut să înţeleg crima împotriva mea, şi împotriva lui Tom, şi împotriva simplicităţii sănătoase a prieteniei noastre. Biruisem încă o dată pe Tom, dar cum aş fi biruit o fată. Urându-1, l-am

iubit – dar cum as fi iubit o fată.

Deşteptarea n-a fost tragică. Amândoi eram copleşiţi
de spaima faptului. Am adormit fără să ne privim, eu
cu faţa spre cadrele epocei Ashikaga, el cu ochii agăţaţi
de colecţia gimnastică.

în noaptea aceea am întâlnit iarăşi Diavolul, real, viu, apropiat. îmi amintesc că mă aflam la capătul unei scări de piatră, cu braţele acoperindu-mi capul, iar în faţa mea, din umbră şi zare, prietenul adolescenţii mele, acelaşi, izvorând ispite, zâmbind.

De a doua zi am trăit o viaţă schimbată. Am înţeles şi ghicit prezenţa păcatului, a acelui păcat strigător la cer, creştinesc, uman. Orice argument mi-aş fi adus, orice încercare de bagatelizare filozofică sau porcească – se sfărma de existenţa acelui simţ intern, simplu şi tragic. Ca să pot supravieţui, m-am schimbat. Nu m-am întors la vechea mea credinţă, n-am redevenit medieval. Nu mi-am poruncit discipline, pentru că libertatea de care mă bucurasem prea mult nimicise voinţa organizată. Voinţa mea era acum spasmodică, întreruptă de vaste perioade aride sau pocăite, capricioasă.

Am încheiat exerciţiile fizice cu instructorul şi victima mea. în cea dintri seară când ne-am regăsit iarăşi

50

goi, un sentiment penibil, copleşitor, de durere nestrigată, de scârbă şi desperare, de sinceritate, de părăsire – ne-a coprins pe amândoi. Citeam zbaterea şi lacrimile sufletului meu pe faţa lui Tom. Chiar regăsirea noastră, în aceleaşi împrejurări, părea menită, potrivită de destin. Trecuseră câteva zile^fără să ne fi revăzut goi. Ne evitam instinctiv. El se întorcea târziu de la colegiu, eu lucram cu o spaimă neânţeleasă, zi şi noapte.

în acea seară sfârşeam baia la un ceas neobicinuit. Fără să-mi dau seamă, m-am privit – lucru neântâmplat în viaţa mea – mult timp în oglindă. N-am auzit paşii lui Tom, şi el n-a bănuit prezenţa mea în camera vecină. S-a dezbrăcat şi a început exerciţiile pe covor. Ne-am întâlnit amândoi, şi am împietrit privindu-ne trupurile. Era un păcat greu între noi, şi nici el nici eu nu eram vinovaţi. Tovarăşul adolescenţii mele ne mânase. Tom nu ştia aceasta. Eu nu ştiam ce să-i spun, ce să fac. Am urmat atunci sfatul clipei de fericire întrevăzută, anticipată în minte – şi am îngenuncheat în faţa lui Tom. Ce am spus, ce m-am rugat, nu-mi amintesc. Poate m-am rugat stăpânului raiului pierdut. M-a deşteptat plânsul lui Tom, frumos şi blând, alături de plânsul meu scuturat. Mai prudent, Tom m-a sfătuit să tac, să nu primej-duiesc situaţia. Dna Axon poate să ne audă. Ne-am ridicat, ne-am sărutat ca doi fraţi şi am îmbrăcat pijamalele cu o nespusă linişte înseninată în suflet. Eram fericit ca orice om, ca orice creştin. A fost singurul act creştinesc – pur şi sfânt, spontan şi veşnic – pe care l-am împlinit în noua mea existenţă închinată capriciilor minţii şi libertăţii slăbiciunilor mele.

N-am reluat, totuşi, exerciţiile. Nu ne stfnjeneau trupurile noastre goale, ci contemplarea lor în comun şi o laudă a lucrurilor trupeşti ni se părea zănatecă şi infamă.

51

Un lucru am observat în curând. Tom era mult mai legat, mai supus, mai stăpânit de mine. Prietenia noastră, în ciuda împotrivirilor mele, a ajuns idolatră. N-aş putea spune că totul se datoreşte păcatului dintre noi. Tot atât de just ar fi ca totul să se datorească actului de pocăinţă şi iubire prin care ne-am curăţat. Tom mă iubea mult şi înainte, mă admira şi mă slăvea în falsa viziune a bunătăţii mele. După păcat, însă, fericirea lui de frunte era să mă asculte vorbind. Alegeam subiectele la întâm-plare; despre filme şi despre Evanghelii, despre sport sau despre romanele lui Edgar Wallace, pe care trebuia să le citesc ca să nu-1 jicnesc.

In timpul purgatoriului nostru am fost adesea prins de alte încercări şi uluit de alte revelaţii. Nepriceput în meşteşugul scrisului, le-am lăsat la o parte ca să sfârşesc amintirile şi istoria lui Tom. Le voi povesti mai târziu. In aceste răstimpuri eram absent din prietenia lui Tom. Iar el mă ghicea chemat în altă parte. Luase obiceiul să se poarte cu mine ca şi cu un bolnav. Umbla numai în vârful picioarelor şi se culca devreme. Nu vorbea şi nu întreba. Era o umbră supusă şi zăream în lectura mea de noapte, deasupra paginii cu chipuri groteşti – trupul lui brun şi pur.

Nu-mi amintesc de când am început să lucrez serios la ispitirea lui Tom. Probabil în aceeaşi săptămână cu marea mea încercare împotriva Isabelei. Ispita lui Tom a fost, de astă dată, sinceră şi complet spirituală. O începusem de mult, dar am organizat-o târziu. Şi pentru sufletul meu sterp era o proaspătă bucurie să mă îndrept pe două cărări diverse către cei doi fraţi. Alesesem cărarea libertăţii cu Tom, şi cea a robiei cu Isabel. Faptele vor lămuri aceste cuvinte, seci ca toate cuvintele ce se spun înaintea faptelor.

52

Isabel nu bănuia cele ce s-au petrecut între Tom şi mine. Ea nu ştia decât prietenia noastră, prietenia a doi tineri care îşi fac exerciţiile împreună şi colindă împreună în anumite nopţi. Cunoştea aspectul fizic, social al tovărăşiei noastre, poate şi cel moral – dar în nici un caz legătura teologică dintre noi, uniţi prin voinţa diavolului şi spălaţi prin actul spantan, dumnezeiesc, al pocăinţii.

Isabel se lega tot mai mult de mine. Ispitele aruncate cu un an mai înainte rodeau, accelerate de prezenţa mea, de anumite gesturi de ale mele. După ce am renunţat la cecul şcoalei, banii mei s-au împuţinat simţitor. Puteam trăi din economii şi cu ajutorul singurului unchi care îsi mai amintea de mine, si îmi trimitea la câteva luni oda-

J ¥ >

tă o anumită sumă pentru care nu primea decât o mulţumire telegrafică. Scrisori nu trimeteam, sub nici un motiv. Si, firește, scrisori nu mi s-au trimis. în cele dintâi luni am suferit de izolarea mea, apoi am înţeles rarul privilegiu al situaţiei. Nu ştiam nimic de ţara mea de la mia-ză-noapte. Se putea întâmpla totul acolo, şi eu nu ştiam, după cum nu ştiu acum. Plecarea mea, dintr-un elan liber, a fost antrenată în schimbări care mi s-ar fi părut de negândit înainte de realizare. Dacă ar trebui să rezum în cuvinte puţine experienţa mea, aş spune că jocul m-a dus mereu tot mai departe, tot mai adânc în real. Şi filozofia mea s-ar reduce la o singură dogmă: joacă-te! jocul singur păstrează instinctul realităţii, trăieşte şi se mişcă în realitate. Toate celelalte dogme, morale sau imorale, sunt ţesute în şi din închipuiri.

Aşadar, pentru că aveam prea puţini bani, a trebuit să muncesc pentru bani, lucru ce nu făcusem

niciodată înainte. Şi a trebuit să muncesc aşa cum nu gândisem niciodată: tapând la pian pentru exerciţiile trupei drelor Irving. Aceasta m-a legat mult de familia Axon. Raporturile noastre au ajuns de o nebănuită intimitate.

53

Câştigasem încrederea dnei Axon prin banii ce-i primeam, prin munca mea printre cărţi. Dar îi câştigasem nădejdile prin prietenia mea cu Isabel şi dragostea prin faptul că mi-am mărturisit hotărârea de a rămâne şi lucra aici. Cu leafa mea de prim repetitor la „Bristol Theatre" aveam tot atât ca în anul cu cecul şcoalei. Numai că, de-a-cum, trebuia să lucrez şase ceasuri pe zi, lucru pro-priu-zis, crud şi silit – ceea ce hotăra pe dna Axon să mă socotească om întreg.

Isabel avea acum multe ceasuri fericite, întovărăsin-du-mă la repetiţii. Sala de la Bristol are un aspect pustiu şi impresionant în timpul zilei. Cei ce o cunosc în asemenea ceasuri se socotesc aleşi, intraţi într-o ceremonie ocultă şi grandioasă. Repetiţiile de joi dimineaţa sunt cele mai plăcute. Isabel se aşază pe banca dirijorilor, fericită că poate privi dansatoarele şi vorbi cu tinerii care alergau prin sală şi ateliere fără jiletcă şi cu mânecile cămeşilor strânse deasupra coatelor. In puţin timp Isabel a ajuns tot atât de intimă şi necesară repetiţiilor ca şi celelalte *girls.* Necazul ei că nu se pricepe în dansurile grele era coperit de fericirea că toţi aplaudau după ce Isabel sfârşea de cântat *Ramona, My blue Heaven* sau *That's my weakness now.*

Cele douăsprezece fete erau dirijate în balet de Ca-therine, dar maestrul nominal era un rus, Stalin, venit din Australia şi căsătorit cu nepoata patronului. Stalin se pricepea în toate artele, dar cel mai puţin se pricepea în dans. Pentru el, toate dansurile, ca să placă, trebuiau schimbate în ritmul dansului rus. Stalin modifica ciudat jazzul şi înlocuia imaginaţia cu reminiscenţele din anii petrecuţi în Rusia Imperială. Nu avea nici calităţi, nici defecte – şi părea foarte puţin rus. De aceea, poate, dorea atât de mult să schimbe totul în valori ruseşti.

54

Ajutorul lui Stalin era dl Fox, crescut în şcoala americană. Fusese chiar la San Francisco, pe când era elev telegrafist pe bordul unui vas olandez. Din America adusese tot, deşi nu aducea mult. Marile succese ale trupei drelor Irving se datoresc împrumuturilor şi hărniciei dlui Fox. Isabel, îndeosebi, se împrietenise mult cu el şi îl chema „my fox" sau „darling", ceea ce nu făcea decât cu Noel. Firește, Isabel se gândea adesea la dl Fox ca soţ, şi viitorul căsniciei lor n-ar fi fost mai prejos decât căsnicia noastră (aşa cum o închipuia Isabel) pentru că, dacă eu aş fi adus-o în Europa, dl Fox ar fi purtat-o în America. Apoi, el avea toate şansele să ajungă bogat, iar eu prea puţine ca să ies din mediocra stare în care ajunsesem printr-o nebunească renunţare la banii şcoalei. (Isabel găsea lucrul acesta atât de neexplicabil şi absurd, încât multă vreme n-a voit să-l creadă, preferind să mă socotească mincinos decât prost).

Pianul se afla într-un colţ al scenei. Directorul tea-(i ului economisea mult neplătind un profesionist. îmi lăsam şi eu haina în cuier, ca toţi tinerii, şi tapam pentru exerciţii. Catherine observa ritmul si arcurile schiţate de pulpele dansatoarelor, număra şi bătea din palme, oprea pianul, relua dansul, arăta figurile noi, felicita, încuraja şi exclama „goodness me!"

La început eram stânjenit de situaţie şi, într-un anumit sens, de decadenţa mea socială. Păstram titlul de „doctor" dar mi se părea, în cele dintâi zile, că intimitatea celorlalţi avea o răutate şi o bucurie ascunsă. Nu era aşa. Resturi din vechea mea mândrie mă făcea să roşesc, să mă fâstâcesc, să încerc atitudini false de dispreţ sau indiferenţă ca să se vadă că mă aflu într-un asemenea mediu fără voia mea, printr-o supărare a soartei. Curând şi firesc am simţit că nimeni nu mă disprețuia. Am ajuns prieten cu toţi şi prietenia mea cu Isabel a luat o nouă

55

întorsătură. Isabel spera acum mai mult. Era cu mult mai intimă, mai drăgăstoasă. în anumite seri, în urma jocurilor, ne îmbrăţişam din greşeală si îmbrăţişarea noastră dura. Isabel continuă să nu vorbească în acest caiet. Isabel e aceeaşi. Eu – si cu cel din sufletul Isabelei – m-am

7 »

schimbat. Cum, cum – încerc s-o spun, dar eu însumi nu înţeleg prea mult.

Am deprins obiceiurile teatrului varieteu. Veneam câteodată şi nopţile, când în locul pianului se afla jazzul. Aveam hainele mele cele mai bune şi întovărăşeam pe Tom. Nu plăteam decât consumaţia şi aceasta făcea fericit pe Tom; privilegiul i se părea de neatins.

In jurul lui Tom începusem experienţa cu preludii lungi. Hotărârea de a-l sili să părăsească oraşul pentru lume am luat-o într-o noapte când sufeream prea mult de căldură şi de neliniştea întâmplărilor ca să pot lucra. Continuam lucrul pentru că orice lucru trebuie continuat, înţeleg acel efort limitat la o anumită cercetare, aliment indispensabil creierului modern, neputincios să culeagă numai principiile sau să renunţe definitiv la cules. Tom dormea. Peretele lui era în umbră, peretele meu în lumină. Ventilatorul şuiera ca un zvon şi proiecţia bustului meu printre cadrele japoneze părea o vrajă, o imagine de oglindă magică. Gândurile mele se

fugăreau, se întorceau înapoi, se coborau în adânc. în adâncul unui suflet cu memoria ruptă în două jumătăți. S-ar fi spus că nu trăiam decât din ceasul desprinderii mele de oraşul Mării Negre. Tot ce fusese înainte – uitasem. Şi chiar dacă mi le aminteam, ele îmi păreau faptele altuia sau fapte silite de împrejurări, neizbucnite din mine, necontrolate de voința mea şi tăgăduite de capriciile mele. Aveam o memorie vie şi alta moartă. Iar gâdul apei vii şi apei moarte din basme mă oprea câteodată din şirul literilor, mă silea să închid cartea şi să recunosc că, ase-

56

menea acelui Făt-Frumos, eu mă puteam ucide (în sensul de uitare de sine) şi mă puteam învia (în sensul sentimentului de prezență) numai bând din cele două ape nestemate.

Şi a fost în acea noapte o pogorâre în memoria moartă, înghețată. Şi atunci, prin nu ştiu ce asociație stranie, *am văzut pe Tom mort,* l-am văzut zăcând în descânte-cul apei moarte, l-am văzut asemenea mie în anii de metafizică şi înstreinare.

M-am întors turburat să-1 privesc. Tom dormea zâm-bind, gol. Şi atâta fericire mi-a copleşit sufletul încât, cu toată conştiința ispitirii şi a păcatului ce îl săvârşeam în-demnând pe Tom – curatul, neprihănitul, neştiutorul – în albia lumii, am ştiut că opera mea nu e fapt diavolesc şi mi-am spus că, dacă Dumnezeul lui Tom exista, aşa cum crede el, Dumnezeu mă ispiteşte acum, iar nu urgiile dracului.

A doua zi am avut cea dintâi convorbire serioasă cu Tom asupra plecării lui în lume. De mult, Tom cunoştea м iubea lumea pun spusele mele. Acum l-am îndemnat: de ce să se mulțumească, rnărginindu-se, cu ochii şi mintea mea ? E puternic, e tânăr. Prietenia mea suferă aflân-du-1 laş. Pentru că Tom e laş rămânînd alături de dna Axon şi de fete. Voinicia, credința, tinerețea lui îl îndeamnă către porți ce trebuiesc ciocănite şi ziduri ce trebuiesc urcate.

– Tom, îl îndemnam eu, catolicismul înseamnă bogăție şi luptă. Timiditatea şi fereala de lume nu exprimă spiritul Romei. Aminteşte-ți parabola talantului şi predica lui Father Lucas de duminica trecută.

– Dar, doctore, mama niciodată nu mă va lăsa să plec. Tu ştii că sunt singurul băiat şi în curând va trebui

57

s-o sprijin. Nu e aşa ? Am trei surori şi pe bunica. Mama

nu poate trăi singură...

– Tom, l-am mângâiat eu, un fapt mare se recunoaşte prin piedicile ce îl împresoară, piedici ce se află întotdeauna în sufletul celui ce îl doreşte împlinit. Dar, de ce nu urmezi cea dintâi poruncă a credinții noastre: „lasă totul si urmează-mă..."}

– Sunt şi alte porunci în evanghelie, doctore.

– Fiecare culege ceea ce îl tămăduieşte sau îl împlineşte, Tom. Nu uita că tu trebuie să te împlineşti. Catolicismul înseamnă bogăție, Tom, şi tu eşti sărac. Sărac din toate punctele de vedere. Nu cunoşti nimic, nu poți nimic, şi totuşi, cu un singur fapt, vei ajunge bogat şi puternic...

– Dar eu nu vreau să obțin bogăția supărând pe mama...

– Preferi s-o aştepți supărând pe Dumnezeu, Tom ?

– Tu ştii, doctore, că mama va suferi chiar băneşte dacă aş pleca. Ştii că noi nu suntem bogați. Şi apoi eu nu pot face nimic ca să câştig bani în lume. Aici sunt instructor în colegiu; dar în America, ce Dumnezeu aş putea face ? Şi numai în America, pentru că nu ştiu decât englezeşte ...

Am râs mult timp şi apoi i-am desfăşurat planurile mele şi l-am sfătuit; o adevărată tinerețe trebuie să înceapă prin risc şi gratuitate. Eu am făcut la fel. Puteam gândi la Port-Said că, numai după un an, voi ajunge ta-peur la „Bristol Theatre" ? Gândeam că fără banii şcoalei aş muri înfometat; şi iată-mă descoperindu-mi comori. Tom poate găsi oricând un Ioc în varieteu, cu trupul lui frumos şi cu ştiința exercițiilor. (Mințeam; ştiam că sportul şi fizica lui Tom sunt sincer şi definitiv neremuneratorii.)

58

în fiecare zi îi descopeream alte posibilități, îl îndemnam mai viu, îl ispiteam mai adânc. Tom, care mă iubea şi mă slăvea, îşi pierduse punctele de sprijin. Gândurile mele îl împresurau din două părți; cea a catolicismului şi a sporturilor. Găsisem mijloace să-1 conving că dna Axon va uita curând supărarea şi se va bucura de succesele lui. îi prevesteam numai izbândă. Nu-i pomeneam de cumplitele schimbări ale plecărilor, de întunericul ce coprinde sufletul fiului rătăcitor, de nebunia uitărilor. Nu-i aminteam întâmplările mele şi nu-i descopeream prăpastia iscată după despărțirea de pământul şi trecutul meu. Nu-i prevesteam decât izbânda şi Tom, ca ice şampion, nu iubea decât izbânda.

___In acea seară de martie, Tom ne-a întovărăşit la teatru, pe drele Irving, pe Isabel şi pe mine. O ciudată nelinişte îl antrena, întreruptă de largi pauze, în care Tom, instructorul şi catolicul, părea străbătut de întrebări lu-11 ii ii însumi eu eram schimbat, excitat, pasionat – dar mi de Tom, nu de aşteptarea revelațiilor lui.

In acea scară o turburareşi o menire mă apropia mag-ncin de Isabel. Isabel era frumoasă cum nu fusese niciodată. Şi râdea, îşi lăsa trupul pe braţele mele, primea îmbrăţişări de joc şi provoca şcolăreşte. Tom era nelinişţit. Ar fi vrut să-mi vorbească, dar mă ghicea departe de el, deşi mă îndoiesc dacă mă bănuia aproape de trupul Isabelei. Pentru Tom, eu eram într-un anumit sens un sfânt, dincolo de rău. Cu atât mai mult dincolo de orice îndoială asupra curăţeniei prieteniei mele cu Isabel.

Acum gândesc şi înţeleg simbolul acelei seri. S-ar spune că menirea mea e să turbur sufletele, dar să fiu absent din conflict, să nu mă găsesc niciodată antrenat în dramă,

59

să nu joc rol activ şi responsabil. Drama se săvârşeşte fără mine, cu umbra mea şi gândul meu sădit.

Am improvizat, noi şase, o cină bohemă în cabina drelor Irving, iar eu am oferit înghețată şi whisky de la bufet. Isabel era frumoasă, frumoasă – şi pentru cea dintâi oară a băut mult whisky din paharul meu. Cina nu interesează, pentru că gândurile şi semnificaţia faptului meu erau departe.

A *4 1* • •

împreună cu Isabel, am rămas înapoia scenei, aştep-tând spectacolul. Tom, renunţând să-mi vorbească, şi-a găsit prieteni într-o boxă. Drele Irving ne-au gonit din cabină, pentru că trebuiau să îmbrace costumele spaniole. Fumam, fără gânduri, turburat, cu Isabel încolăcită la pieptul meu. Ne-am privit în ochi şi am râs. Am zvârlit ţigara şi i-am prins buzele într-o sărutare lungă, crudă, aşa cum niciodată nu sărutasem. Era sălbăticie şi răcnet în sângele buzelor mele, şi era primire cerească în buzele Isabelei. Sărutarea noastră a durat prea mult ca să nu-mi pierd minţile şi Isabel să nu şi le găsească. M-am ridicat într-un spasm, i-am înşfăcat trupul şi am păşit spre banca din fundul atelierului, acolo unde ştiam că, la acest ceas, nu ne va căuta nimeni.

– Ce faci ? ce faci ? râdea şi plângea Isabel. Toate păcatele mă îndemnau. Credeam că Isabel mă chema. Dar în acea clipă Isabel mă ura, mă ura sincer, vast, fără senzualitate, cu scârbă, cu plâns. Am căzut pe bancă, dar Isabel şi-a descoperit puteri neaşteptate. Nu ţipa, dar se apăra de minune. Eu însumi mă aflam într-o neobicinuit de crispată stare. Mă întrebam ce nebunie m-a cuprins, de ce nu contenesc s-o jicnesc cu lupta noastră, de ce nu-i cad la picioare, rugând-o să mă ierte, de ce aştept ca păcatul să se împlinească şi apoi să purced la curăţire. Isabel mi-a sângerat faţa, lovindu-mă. Dar izbânda era a mea. Se zbătea aproape fără puteri, aşteptând. Am

60

zărit coapsele brune şi ispita fecioriei. Iar, în aceeaşi clipă, desperare nemărginită m-a coprins, am început să plâng prosteşte, mi-am apucat capul în mâini şi m-am blestemat în limba ţării mele.

Isabel mă privea cu o nespusă nedumerire. Lacrimile îi şterseră pudra obrajilor. O fâşie din rochia de duminică atârna deasupra pulpei cu ciorapul răsucit. Tremura, rezemată de zid, suspinând. Şi, deodată, a strigat, apropi-indu-se cu pumnii de capul meu smerit.

– I hate you, I hate you, beast, I hate you!...

Am uitat acum toată cumplita scârbă şi penibila împletire de sentimente care m-au îmbătrânit în acea noapte. Multe amintiri s-au împrospătat în sufletul meu; adolescenţa şi „nedumerirea după victorie" se luptau cu diavolul viselor. Ah! cum am urât dracul în acea noapte ! Dar cum aş fi putut spune Isabelei că el m-a îndemnat ? Nu aveam curajul d% a încerca pocăinţa împlinită în fata lui Tom. El e un adevărat creştin. Poate si Isabel *era.* Dar dacă nu era – eu n-aş fi supravieţuit umilinţii.

Şi deasupra tuturor, în negura geniului meu fără rod aceeaşi nedumerire împietrită, aceeaşi spaimă a < iricărui ins simtindu-se purtat de cellalt, de omul negru sui de omul alb din el, om necunoscut şi nevăzut.

Isabel s-a întors singură, pretextând o furioasă durere de cap. N-a spus nimic, nimănui. Eu n-am avut curajul să dau ochi cu ea, multe zile. Ca să uit, lucram zi şi noapte. Nu voiam să ştiu nimic de Tom. îl uitasem. Nu mă frământam decât ca să alung sfiala, desgustul, teama din mine. Viziunile celei dintâi nopţi le ucisesem. Nu voiam să redevin creştin. Nu voiam să plâng umilit şi să mă rog, luptând cu un diavol şi cu un vis. Înţelegând că mântuirea mea nu poate veni decât pe aceeaşi cale a

61

libertăţii şi păcatului, mi-am schimbat lupta. M-am îndreptat către alte ispite. Ispite şi păcate se găsesc peste tot în drumul cărnii, şi aceasta e fericirea omului. Păcă-tuind se liberează – de stupiditate, de creştinism, de demoni. Ajunge simplu şi curat. Lumina nu vine din lumină, ci din întunerec.

Deşteptarea mea a fost iarăşi râs şi nepăsare. Numai că nu simţeam aceeaşi libertate. Ceva, cineva – în sufletul meu – se irosea, sfărmat şi plâns.

" '"'"'"fâs,

sfKO.Sj ,■ *n&n*.*

*<>*** W»»n '-*

• ■ -,

.■f ir

VI. PARABOLA FIULUI RĂTĂCITOR

X

Şi, cu toate acestea, a trebuit să ne privim iarăşi în ochi, Isabel şi cu mine, pentru că eram faţă în faţă la breakfast şi la cină. Şi a trebuit să ne vorbim, ca să nu chemăm bănuielile. Şi viaţa noastră s-a întors în vechea matcă. Amândoi minţeam pe ceilalţi prin prietenia noastră. Un ochi atent ar fi descoperit, la răstimpuri, dispreţul şi scârba Isabelei cân^ mă atingea; şi ar fi descoperit mişcările mele spăimântate, sau indiferente pe care încercam să le mimez.

Trăiam o viaţă ciudată de ură şi desgust, de încercări de a uita şi trece înainte. Amândoi eram legaţi de o taină care ne silea să ajungem aliaţi. In serile când dl Axon bea paharul cu whisky în sănătatea celor tineri, noi trebuia să ne facem ochi dulci. Când dna Axon iscodea:

– Isabel, îţi neglijezi prietenii... De ce nu vorbeşti cu doctorul ?...

Isabel se roşea, îmi zâmbea, se apăra:

– Nu e adevărat, mamy, nu e adevărat...

– Isabel visează prea mult, rânjeam eu.

– Şi nu poţi spune că eşti strein de visurile ei, doctore ... insinua dna Axon.

– AII rubbish, mamy...

– Noii prieteni, mistress Axon, noii ei prieteni... şi dilema cu Noel...

fJ*H Oh! Noel *e cu totul altceva.,* se gândea Isabel.

63

– That's right! încheia dna Axon şi noi o răsplăteam cu privirile noastre.

Când veneau prietene, eu trebuia să tapez pentru dans şi trebuia să acompaniez romanţele Isabelei. Pianul era dezacordat, romanţele stupide şi eu nervos. Isabel făcea eforturi să refuze, dar nu izbutea întotdeauna. Şi, alături, în lumina verzuie a globului de deasupra pianului – reconstituiam vechea scenă pe care prietenele o tâlcuiau în gând şi o comentau acasă. Câteodata, fetele cereau romanţe insinuante, cu nenumărate „I Iove you" şi aplaudau după ce sfârşeam acel stupid dans cuplet „My inspiration is you". Pentru mine, faptul era nesuferit, pentru Isabel penibil. Dar râdeam şi zâmbeam amândoi, evitându-ne numai privirile.

Ca să spun adevărul, eu îmi recăpătasem siguranţa mult mai repede ca Isabel. începusem o prietenie stranie cu Lilian şi Verna, pe care o voi povesti curând. Prietenia era carnală, demonică. Mă ispiteau sute de păcate. Căutasem şi găsisem în păcat uitarea tuturor simţămin-telor apăsătoare. Cu cât îmi dovedeam mai mult indiferenţa în rău şi în ispite, cu atât uitam mai sincer sufletul meu din noaptea de la „Bristol Theatre". Isabel, însă, păstra cu o neexplicabilă prospeţime fiorul şi scârba actului meu. Nu era greu să recunosc aceasta în cele mai neânsemnate mişcări, când se afla aproape de mine.

Pretextul de lucru evita multe. In anumite zile luam breakfastul şi ceaiul în odaia mea, împresurat de cărţi. Continuam să împrumut volume scumpe de la Imperial Library şi devoram cu aceeaşi poftă volume cu text şi planşe asiatice. De fapt, lucrarea mea creştea şi se lumina, deşi renunţasem la gândul de a o vedea cândva scrisă şi tipărită.

Tom nu-mi vorbea pentru că eu nu-1 iscodeam şi toate dialogurile noastre se sfârşeau printr-un zâmbet

64

şi printr-o carte deschisă. Ce se petrecea în sufletul lui am înţeles mai târziu, prea târziu ca să-1 mai pot opri.

Descoperisem viciul Vernei şi îl ajutam cu o drăcească pasiune. îl practicam fără nici o plăcere, fără nici o turburare sexuală. îl împlineam numai pentru că era păcătos şi pentru că desfăta o fată de doisprezece ani. De altfel, eu nu sunt un senzual. în rarile mele legături, am fost desgustat după cea dintâi noapte. Izbânzile mele erotice erau principiale, erau pricinuite de idei, de raporturi, de experienţe intime. De aceea am scris cândva că un Don Juan trebuie să fie un teolog – în sens substanţial, nu de erudiţie. O femeie mă interesează prin virtuţile sau viciile ei. Când le cunosc, mă desgustă. în cele mai nebuneşti îmbrăţişări, eram indiferent. Luci-ditatea mea deschidea mii de ochi noi şi savura priveliştea membrelor desfăcute sau incinerate. Am iubit prea mult metafizica pentru a nu ajunge un apropiat al femeilor. Şi cu cât mai mult mă apropiam, cu atât eram mai liber şi mai calm în gândurile mele. înţeleg, femeia nu m a turburai niciodată. întotdeauna am căutat partea îngereast 3 sau diavolească din ea. Sexul pentru mine nu e decât o libertate în plus şi o dogmă pe care o pot verifica sau anula. Am spus, am trăit prea mult în metafizică. Acesta e drumul către pierzanie sau victorie prin femeie.

Nu ştiu dacă mă explic întru totul. Pentru asemenea probleme, care mi-au ocupat adolescenţa şi cei

dintâi ani ai tinereţei, am acum o sfială şi un dispreţ peste care nu pot trece. Nu mai pot judeca asupră-le. Nu mai cred în reconstituirile mele. O dată cu marea pierdere, am părăsit toate exerciţiile spirituale. Aceasta nu înseamnă, însă, că actele şi păcatele mele s-au schimbat întru totul. Schimbări, schimbări... Le recunosc la fiecare pas. Dar

65

pot spune că nu erau implicate şi chiar prezente în vechile mele încercări*}*...

Am descoperit în Verna un trup întârziat, uimitor de redus, de micşorat, chiar pentru vârsta ei. Era frumos şi perfect ca al unei păpuşi. Şi păcatul nostru a început la un joc de păpuşi.

Nu, nu scriu tot, pentru că mă dezgustă. Cunosc o gamă întreagă şi vie a acestui sentiment. Erau ceasuri când uram feroce pe mica Verna. Ultimul spasm mă irita. E monstruos spasmul sexual al unei păpuşi.

Şi erau alte zile când mustrare cumplită mă chinuia. Dar nu gândul bun chinuia pe cel rău. Nu mă mustra cugetul. Nu repetam smerenia creştină. Nu-mi aminteam plânsul umilit din faţa lui Tom sau a Isabelei. Mă mustram că înlocuiesc o fată cu un copil. Mă mustram că am fost neputincios să cuceresc trupul Isabelei şi că am primit trupul vicios al micii Verna; că sunt incapabil să-mi ating ţintele şi totuşi, nerenunţând la ele, mă mulţumesc cu surogate.

Era prea târziu ca să mă pot opri. Mai ales că aşteptam ca Verna... Dar nu, nu sunt dator să însemn aici toate nebuniile şi capriciile gândurilor mele, însetate de libertate, de păcat, de calm.

Cu Lilian nu ajunsesem atât de departe. Lilian nu avea nici un viciu. Mă uimeau plinătatea formelor si mă ispiteau coapsele ei. In intimitatea în care ajunsesem cu familia Axon, mi se îngăduiau multe. Marele avantagiu al binelui e că poate trece oricând în rău. Discuţiile şi erudiţia mea religioasă, alături de munca sinceră şi de prietenia cu Tom – făceau să fiu privit ca un abate laic. Şi clima Bengalului mă ajuta. Fetele erau aproape goale, din martie până în octombrie. Căldura adormea pe dna Axon, aţipea pe bunica – şi aducea fetele în odaia mea,

66

aerisită şi răcoroasă. întâi a venit Isabel, ca să-mi privească plănşile japoneze. A trecut un an ? Au trecut mulţi. In acel timp mă turbura problema celor zece mii de Isabel şi a omului trecut printr-o oglindă în sufletul celuilalt. Realitatea nezdruncinată a massei mă umilise. Ce preţ mai păstrau ceea ce numeam eu libertate, putere, geniu ? Plumbul massei biruieşte fără luptă. Biruieşte tocmai pentru că refuză să lupte, refuză să-şi măsoare puterile cu puterile supraomului. Şi nici o înfrângere nu e mai ruşinoasă decât aceea suferită fără luptă.

Câte mai am de spus, asupra mea şi asupra Isabelei ce păşea sfioasă şi cu bunul ei simţ în încăperea doctorului ...

Nu ştiu nimic asupra fecioarei Lilian. Dar, dacă aş fi scris povestirea aceasta cu multe luni înainte, Lilian ar fi vorbit în caietul meu, iar Isabel nu. Isabel a izbu-tit să-şi imprime cuvintele numai după seara de la „Bristol Theatre". Niciodată n-aş fi bănuit schimbarea. Niciodată n-aş fi bănuit că Isabel se poate deosebi de cele zece mii. (\u acel scrâşnet de fecioară jignită: *„I* hate *yoxx,* I hate *you,* beast!..." - a început să vorbească limba ei, ţi numai a ei. lata, Isabel e acum una, neprihă-nita, certată. Nimic nu o mai poate întoarce în ceata dinainte. Şi, totuşi, cine a ridicat-o pe Isabel din ceata celor zece mii, cine i-a durat statură proprie, cine i-a aşezat candela în mână, cine i-a dat glas ? Eu, eu, eu. Eu sunt şi aici tată, învăţător, duhovnic. Eu îmi recunosc făptura gândului meu în Isabel, care mă urăşte, în Isabel care mă pândeşte cu ochi răi, şi cu scârbă, şi cu mâhnire. Iată de ce scriu povestea aceasta; pentru că efru-oasă, e lungă, e vie – şi peste tot întâlnesc leit-moti-vul nedumeririi şi al sterilităţii mele. Creez ce pot: cu viciu sau cu ispită de băiat zănatec, cu sfat sau cu violenţă, cu dragoste, cu indiferenţă. Ura nu o folosesc,

67

pentru că ea niciodată nu s-a pogorât în sufletul meu. Ea nu creează, nu distruge. Sunt dincolo de ură. Mihail nu mă cunoaşte, şi nu mă va înţelege. Dar, pentru el repet: sunt dincolo de acest sentiment. Muncesc şi trăiesc cu scârba, cu pasiunea, cu dispreţul. Nimeni nu recunoaşte mai mult ca mine puterea şi rodnicia indiferenţei. Şi nimeni nu recunoaşte mai mult cât de puţin spune cuvântul acesta si ce sfântă curiozitate se ascunde în el.

Nespusă curiozitate mă apropia de clara Lilian. Voiam să aflu ce poate gândi despre mine şi despre răceala mea cu Isabel. Ghiceam că numai stupiditatea ei inocentă a surprins faptul, că numai neştiinţa ei în cele carnale a descoperit încercarea mea asupra Isabelei. Câteodată, ghicirile mele sunt de o completă şi perfectă dreptate. Şi astfel s-a întâmplat cu Lilian.

– Doctore, nu e aşa că ai sărutat pe Isabel ?...

Ce puteam răspunde ? Am încercat s-o sărut pe ea. Eram prea slab, prea sfios, prea turburat de

limpezimea ei ca să pot răspunde altceva. Lilian nu s-a împotrivit. Zâmbea, ca la un joc de gajuri, îmbujorată şi zăpăcită.

N-aş putea spune c-o înţeleg pe Lilian. N-am izbutit s-o reconstituiesc pentru liniştea mea, pentru potolirea curiozităţii mele. Zilele treceau, pauze lungi între-rupeau îmbrăţişările noastre. Acele câteva minute ce le petreceam singuri, când Lilian îmi aducea *The Statesman* sau venea să mă întrebe dacă doresc ceaiul mai devreme, se sfârşeau înainte ca eu să fi înaintat. îmbrăţişări fade, cu zâmbet galeş şi alegoric. Şi totuşi, pasiunea mea de a pătrunde în negura stupidităţii prietenei creştea şi mă incinera.

Cele două luni după fapta de la „Bristol Theatre" m-au schimbat mult. Cred că dacă acum gândesc mai clar şi mai sigur, mai simplu şi mai adânc – împlinirea

68

se datoreşte turburării, nesiguranţei, păcatului în care existam. Ca întotdeauna, am înţeles schimbarea după ce procesul se sfârşise. Nu mai păstram obiceiul notelor, nici al caietelor inchizitoriale. Mă lăsam dus, de mine sau de ceilalţi. Şi aceasta, fără ca să urmăresc o demonstraţie, fără ca să încerc o experienţă. Acum înţeleg falsitatea experienţelor ca dogmă. Nu, eu nu urmăream nimic. Nu mai eram curios de rezultate. Ci, de materialele şi sufletele ce mă întovărăşeau. Voiam să le cunosc. Sau, mai precis – trebuia să le cunosc ca să pot trăi.

S-a întâmplat ca într-o noapte să alunec pe scara terasei. La strigătul meu, Isabel a alergat, cea dintâi. Sprijinit de braţul şi de umărul ei – de umărul pe care îl muş-casem, de braţul care mă lovise – am ajuns în odaia mea. Dna Axon şi Tom m-au dezbrăcat, mi-au făcut masagii şi mi-au pus comprese reci. Fractura nu era prea gravă, dar trebuia să păstrez patul cel puţin o săptămână şi să

umblu cu baston mai multe luni. Durerile mele nu erau

i grele; dar dna Axon silise pe Isabel să-mi fie soră de caritate, şi situaţia aceasta ne sufoca, pe amândoi. Ca să treacă timpul fără să ne privim, Isabel îmi citea djn Gals-worthy şi Browning. Poemele celui din urmă erau singura carte bună din biblioteca Isabelei. *The Forsyte Saga* a lui Galsworthy o cumpărase cu banii şi din sfatul meu. Se pare că Isabel socotea plicticoasă cartea, dar o prefera tăcerii. Vorbeam puţin. Vechea sfială îmi revenise. In timpul lecturii o priveam pe furiş. Nu ştiu de ce mi se părea îngeresc de frumoasă, cu fruntea mare, mată, cu ochii fără fund şi cu gâtul gol. Visam şi gândeam, fără să ascult ceea ce-mi citea. Câteodată se întrerupea brusc.

69

– Numai un minut, doctore. Am uitat să spun mamei că trebuie să telefoneze dnei Baber...

Minutele acestea erau ceasuri, şi adevărat alean pentru mine. Dna Axon nu mă lăsa niciodată singur, şi credea că aceasta e datoria ei de gazdă şi de catolică.

în cele opt zile de pat, singurul timp fericit era seara, când Tom mă amuza povestindu-mi ultimele lui izbânzi sportive, sau imaginând o idilă frivolă cu verişoara celuilalt instructor, dl Ferries. Din spusele lui, începusem să îndrăgesc pe acest dl Ferries, gras şi lihnit, asudând după fiecare exerciţiu, puhav la faţă şi scurt de picioare, suferind de înecăciuni şi blestemând clima Bengalului pentru toate insuficienţele lui. Erau scene pentru care mă întristam sincer că nu le fusesem martor. De pildă, atunci când si-a schimbat cămaşa în fata elevilor si, sfios, a arătat un spate, gol, cu coşuri, şiroit de sudoare. Sau, când a căzut în timpul unei demonstraţii şi, încercând să realizeze o ridicare agilă, pantalonii s-au rupt, dl Ferries a fost apucat de o tuse cu lacrimi şi a jurat să se întoarcă în Anglia cu cel dintâi vapor; hotărâre pe care a uitat-o, firește, îndată ce un elev i-a prezentat acul şi aţa.

Despre existenţa verişoarei dlui Ferries mă îndoiesc. Cred că Tom a născocit-o ca să mă amuze si, în acelaşi timp, ca să-şi satisfacă vanitatea lui de tânăr frumos şi timid. Singura fată, bună prietenă a lui Tom, era Nelly; şi Tom i-a promis solemn să se logodească în vacanţa Crăciunului, după cea dintâi îmbrăţişare. Eu am fost cel care am aflat taina de pe buzele confuze ale lui Tom, şi eu l-am hotărât, în seri puţine, să uite făgăduinţa şi să evite asemenea slăbiciuni. Şi aici, ajutorul meu principal în convingere a fost tot catolicismul.

Intr-una din acele seri, Tom mi-a mărturisit că e pregătit de plecare. L-am privit cu ochi deschişi. Aproape uitasem vechile mele ispite, crescute şi înflorite în

70

sufletul lui Tom. Nu înţelegeam bine şi Tom m-a lămurit.

– Un prieten de al lui Dad, la Manila... Şi prietenul prietenului e pastor cu mare influenţă... Şi de la Manila pot ajunge oricând în America... Iar la San Francisco, proiecte de a fi angajat imediat în varieteu, sau instructor într-un club sportiv...

Ascultându-1, zâmbeam, mă luminam. Recunoşteam copilul meu în Tom, recunoşteam noastalgia şi curajul meu. Şi numele oraşelor: Manila, iar până la Manila, Singapore, până la San Francisco, Yokohama...

– Pleacă, Tom, pleacă...

– Aştept ultima leafă, doctore. Am acoperit biletul de clasa a III-a pe British India Company, până la Manila...

– Şi rezervele tale ?

– Trei **livre.**

– Ascultă, Tom, eu nu am mulți bani acum.

– Doctore...

– Te rog... Nu am mulți bani, dar am economii... ți le dau pe toate, şaisprezece livre...

– Doctore...

– împrumut, Tom, împrumut. Când vei ajunge bogat şi te vei întoarce, îmi vei înapoia aceşti bani. O sumă neânsemnată...

– Doctore, mai am încă ceva de spus... Nu plec singur...

-Dar?

– Plec cu un prieten, telegrafist. Nu e mai bine aşa ?

– E rău, Tom, e rău. Plecarea fără singurătate nu prețuieşte. Plecarea fără primejdii, nu prețuieşte. Ascultă-mă. Aminteşte-ți ce ți-am destăinuit asupra plecării mele. Mai bine amână. Lasă-ți prietenul să plece singur. Fiecare cu sufletul lui. Fiecare cu menirea sa... Rămâi, Tom...

71

– Peste putință, doctore. Peste trei zile iau ultima leafă. Iar vineri e cursa pentru Extremul Orient. Vineri pleacă vaporul...

– Vineri ?

– Da... ştiu ce vrei să spui. Vineri e ziua mamei... Ştiu ce vrei să spui... Doctore, eu sunt hotărât acum. Am venit la tine să mă încurajezi. Nu e aşa ?... Mâine mă duc la Catedrală...

Am fost coprins de o turburare neaşteptată. Era prea rău, era prea păcătos. De ce acum ? De ce nu după ziua de naştere a dnei Axon, de ce nu înainte ca eu să-mi fracturez piciorul ? Dar mai târziu, am înțeles că noi suntem liberi pe hotărâri, dar că împlinirile nu ne aparțin; nu le împlinim noi, ci vremea: anii, ceasurile. De ce să mă împotrivesc sau să plâng ? Fuga lui Tom nu se înfăptuia în zi mare, în zi eroică. Eu în pat. Dna Axon în sărbătoare. Şi totuşi, nu era mai puțin o fugă... Şi multe altele am înțeles.

Sprijinit în baston, m-am ridicat şi am dăruit lui Tom cele şaisprezece livre. O scuturare de mâini ca o îmbrățişare de frate.

– Doctore, nu ştiu ce s-a întâmplat cu tine în ultimul timp... Tot pe gânduri... Voiam mult să-ți vorbesc. Dar, tu ştii, eu nu te pot înțelege. Tu eşti un om extraordinar... Niciodată n-am văzut altul ca tine, bun şi învățat... N-am avut curajul să te întreb... Dar acum, îmi poți spune ?

Vârtejul cu umbre.

– Cărțile, Tom, cărțile... Tu ştii ce a fost viața mea înainte... Noapte bună, Tom... Oh! genunchiul ăsta...

– Şi eu eram să mi-1 fracturez, poate să mi-1 rup. Nu ți-am spus... Tocmai în noaptea când m-am hotărât să plec, să ajung celebru şi bogat... îți aminteşti, doctore, noaptea de la „Bristol Theatre" ?...

71

tt

Aş putea scrie multe asupra somnului meu, asupra viselor şi coşmarelor, de joi spre vineri.

înainte de a se culca, Tom îmi arătase biletul şi banii, mă îmbrățişase lăcrămând şi îmi făgăduise să-mi trimeată scrisori prin portarul Colegiului. Apoi a adormit senin. Geamantanul şi-l pregătise şi îl ascunsese în dulap.

în somn, mă deşteptam şi îl priveam. Era Tom, cu trupul lui frumos şi curat. Mă deşteptam, şi îmi bătea inima întorcând capul; de fiecare dată mă aşteptam să nu-l găsesc. Şi aşa a fost; în zori, în lumina filtrată a verii Bengalului – patul lui Tom gol, larg şi gol.

Mi-am ascuns fața în mâini şi mi-am poruncit să dorm.

La şase se deşteptă bunica şi dna Axon. Fetele peste un ceas, pentru că acum au vacanță.

Aş fi vrut ca dna Axon să nu se deştepte, sa doarmă somn lung până la întoarcerea fiului, să uite.

Dar gândurile mele au fpst sfâşiate de un țipăt. Am sărit din pat, şchiopătând, cu fața crispată de durerea fracturii, cu bastonul tremurat printre mobile; am deschis uşa. Dna Axon suspina pe fotoliul salonului; şi fetele se adunau; şi bunica îşi căuta ochelarii.

– Doctore, doctore...

Dna Axon uitase că sunt în pijama, şi lacrimile ei îmi ardeau genunchii.

– Doctore... a fost prietenul tău... a fost ca fratele tău... a fugit; Tom a fugit! *Llh*

Din scrisoarea pe care mi-a arătat-o, n-am putut ceti decât cea dintâi linie: „Mamy, my dear mamy, my little poor mamy..."

Cuvântul meu a răsunat absent şi stupid:

– Când se întoarce dl Axon ?

73

VIL VISUL UNEI NOPȚI DE VARĂ

Mi-e foarte greu să continui povestea vieții mele până la întâlnirea de la „Nanking". Nu prea ştiu ce s-a întâm-plat în vara aceasta după fuga lui Tom. Adică, nu înțeleg şirul faptelor. Pauză în gânduri, cum îmi place să numesc răstimpurile când somn de basm mă coprinde. Şi somnul meu e ciudat, e viu, e crescut din zile iar nu din nopți, e ajutat de fapte iar nu de imagini. Sunt răstimpuri când existența mea se închide ca o floare după apus. Nu ştiu cum să lămuresc aceasta, pentru că nu-mi amintesc să fi cetit undeva sau să fi auzit de un fapt asemănător. Astfel, sunt nevoit să rămân la propriile mele mijloace, şi eu sunt nepriceput în ale scrisului.

Am greşit mărturisind că viața mea din vară a fost vis. Mihail va ceti paginile acestea neâncrezător. Iar ele au fost pentru mine tot atât de vii ca şi cele mai isbucnite manifestări de viață. Nu sunt un somnambul şi nu sunt narcotizant. Visurile mele sunt la fel cu cele ale tuturor. Nu cred în ele. Dar, în anumite răstimpuri, mă simt istovit, palid, fără gânduri şi fără oase. Câteva zile nu pot face nimic, nu văd nimic. Conştiința e subțire şi incurată ca a unei convalescențe. Durata acestei stări e scurtă. Convalescența se sfârşeşte, şi viața nouă începe cu alt ritm, cu alte lumini. Cine ar putea spune că e vis ?

Adolescența mea a fost un vis lung şi agitat. Mi-o amintesc ca pe o baladă cetită în colegiu şi uitată de mult.

74

Memoria mea e ruptă în două, am spus. Cred că nu sunt singurul care viețuiesc această curiozitate – dar ştiu că sunt puțini acei ce-i dăruiesc un sens moral şi teologic, în locul unei simple tâlcuiri psihologice. Deşteptarea din visul cu drac şi rug n-a fost deşteptare din coşmar. Am deschis, numai, ochii în altă parte a lumii şi m-am bucurat, uimindu-mă, de cele ce văd. Păstrez amintirile adolescenței ca pe o poveste spusă de *altcineva,* şi ascultată pe jumătate dormitând, într-o după amiază de vară, cu albine în văzduh şi cu tristeți neânțelese în suflet. Iar pentru că am ascultat povestea pe jumătate treaz, nu o cunosc toată. Erau clipe când închideam ochii, sau urmăream un fluture – şi atunci spusele celuilalt alunecau pe oglinda minții fără să lase urme. Dar, pentru Dumnezeu, nu trebuie înțeles că acela e om sau duh. Nu, eu însumi am trăit şi am povestit, în acelaşi timp. Ascultam, însă, povestea vieții mele *neatent.* Aceasta e cheia ce descuie tainele existenții mele. Nu am luat seamă la anumite descompuneri şi însămânțări ale sufletului.

Visul meu cel mai lung şi cel mai minunat a fost nedumerirea după victorie. Trăiam atunci în nespusă intimitate cu miturile. Nu mă înălțăm deasupra lumii, ci lumea primea oaspeți pe împărații şi săracii visului. *Ve-deam* în lucruri sensurile lor; firesc, continuu, fără efort. Nu exista, pentru mine, hiatus între lume şi mit, nu exista dialectica. Obiectele erau obiecte şi, în acelaşi timp, simboluri, semnificații, îndemnuri, probe, lupte, idei. Cât de mult ar trebui să spun ca să se înțeleagă „în acelaşi timp!..."

Dacă am pierdut legătura cu această lume firească şi înaltă, n-am fost eu vinovatul. Prietenul a făcut o glumă, şi glumele trebuiesc făcute numai de acel ce înțelege metafizica sau teologia. Nimic mai grav decât o glumă. Prietenul a confundat termenii. Glumele bune sunt acele

75

în care se acordă un sens strein – o laudă, o minciună, o schingiuire – unui lucru comun. Prietenul a exprimat printr-un lucru comun – costumul de demon travestit... – o idee şi o semnificație. Acum mă mustru că i-am mulțumit. Răul de-abia acum îl înțeleg. Smuls din frăția celor două lumi – sunt ursit să caut, orb şi tremurat, vechea mea lume, s-o împletesc cu aceasta în care viețuiesc. Dar cum le-aş putea împleti ? Caut, caut – şi nu înțeleg tragicul acestei căutări decât când, istovit, adorm şi mă deştept în somnul meu cu împărați şi cu săraci.

*

După plecarea lui Tom s-au scurs zile mohorâte. Mă apăsa crima, mă înecau păcatele. După fapt, se simt durerile muncii. Şi eu le-am simțit mai aprig, pentru că dna Axon mi-a povestit copilăria lui Tom, iar copilăria lui era *altfel decit* mi-o închipuisem eu, reconstituind-o din frânturile de mărturisiri culese în serile noastre. Tom nu era cel simplu. Tom putea găsi singur ispitirea drumului mare – şi putea ajunge singur pe calea turbură -rilor în care l-am îndemnat. Copilul de zece ani fugise de acasă – pe atunci locuiau în Simla – ca să poată ve-dea cartierele trupelor din Delhi. L-a găsit un prieten al familiei, într-o stație din Punjab, împărțind vasul cu orez al unui indigen. Dacă prietenul nu l-ar fi întors din drum, Tom ar fi ajuns la Delhi, şi Dumnezeu ştie ce

viață ar fi apucat.

Tom nu era cel gândit de mine. Iar eu mi-am luat păcatul lui, eu mi-am împovărat sufletul în zadar, căci şi fără mine Tom ar fi părăsit casa, şi atunci păcatul ar fi fost al lui, iar în cer ar fi dat socoteala el – iar nu eu.

Descoperirile acestea m-au turburat adânc. Mă zvâr-coleam în pat, după plecarea dnei Axon şi gânduri de răscumpărare mă bântuiau. Priveam patul lui Tom cu

76

schimbătoare şi dureroase simțiri de spaimă, de mustrare, de furie. Am cerut ca patul să fie scos – pentru că uneori îl visam ca un coşciug, iar altădată din el răsărea Tom rânjind ca o mască şi veselindu-se de înşelăciunea mea. Iată-mă păcătos fără fruct; iată-mă neizbutind nici în asemenea opere, sterp, pentru totdeauna sterp, cu duhul meu purtat pe ape moarte; iată-mă şi aici certat de soartă, pus alături de oamenii ce se desă-vârşesc sau se pierd prin sine, şi eu numai printr-o orbire menită nu ghicesc aceasta, ci stărui în a crede că sunt mişcați de mine.

Dar eu, Dumnezeul meu, eu unde sunt ? Dacă n-am putut tăia piatra, dacă nu pot turbura sufletele – de ce m-am născut, de ce m-ai făcut ? Sunt un om fără mâini, fără limbă, fără ochi. Ce să fac, ce să fac în această lume largă – cu o singură umbră, cu umbra nedumeririi deasupra-mi ? Eu singur văd umbra, şi eu singur alerg în toate colțurile ca s-o uit. Ce fiu^lin Biblie s-a întrupat în mine ca să dovedească celorlalți că Dumnezeu unul se vesteşte din ceruri ? Eu nu mai cred în toate spaimele adolescenții, nu cred în nici un Dumnezeu – oricât de paradoxală ar părea mărturisirea aceasta alături de alte mărturisiri. Eu plâng numai menirea mea. Puțin îmi pasă dacă dracul e al meu sau e al tuturor, dacă e spaimă sau vietate; puțin îmi pasă atât timp cât mă urmăreşte în gândurile mele şi mă chinuie în bucuriile vieții mele...

Isabel nu uita jicnirea de la „Bristol Theatre", dar începea s-o ierte. Dacă aş fi fost mai lucid în aceste luni de vară, cât timp a durat visul, aş fi observat că faptul meu îşi pierdea prospețimea în sufletul Isabelei şi se alătura, strâmtorându-se, modificându-se, de alte fapte, cetite sau privite în filme. Rana din sufletul Isabelei mustea

77

o otravă dulce şi parfumată, care-i rătăcea, adesea, mințile si o făcea să eândească altfel si să dorească altceva. Cred că nu era senzualitatea care se descoperea Isabelei ci, aş spune, un fel de admirație morală a faptului, un fel de minunare în fața curajului meu şi a schimbării mele de o clipă. Nu era senzualitate; senzuală Isabel a fost întotdeauna, dar stăpână pe sine şi de o cumplită cum-păneală, orientată către aflarea unui soț. Şi senzualitatea ei s-a răcit după faptul de la „Bristol Theatre", pentru că nimeni nu cunoaşte întunecatele resorturi ale femini-tații, şi nimeni nu poate bănui marginile pudoarei sau intensitatea chemărilor într-o fecioară.

Cred că evoluția Isabelei, oprită un răstimp după şocul actului meu, a luat altă orientare. Eu nu o mai urmăream, nu eram curios s-o ghicesc, pentru că toată vigoarea şi sângele meu îl cheltuiam în viața de vis în care mă deşteptasem în dimineața când Verna m-a mângâiat şi eu am alungat pe Verna.

Aceasta s-a întâmplat înainte ca fractura să fie complet restabilită. Citeam şi scriam în pat, cu măsuța alături, grea de cărți şi de hârtii. Revedeam toate notele asupra lapidarelor javaneze şi plănuiam un capitol cu redactare lungă şi erudită. Simțeam aprig nevoia e a lucra furios, ştiințificeşte, adică zi şi noapte, fără să gândesc la altceva. Era cea dintâi zi de lucru şi ghiceam în creier atâtea rezerve încât îmi făgăduiam cel puțin două săptămâni de muncă neântreruptă. Am adormit liniştit şi cu neânțelese nădejdi în suflet. Trecuse timp mult de când nu mai cunoscusem armonia aceasta între voință şi puterile trupului. Munca era, de cele mai multe ori, mijloc de uitare, de calm; poruncă din mine şi chin în carne.

Dimineața m-am deşteptat şi am întârziat gândind, cercând să alung senzația de *două lumi pe* care o purta-sem din visurile mele în sufletul cel de toate zilele. Sta-

78

rea era încordată dar nu dureroasă. Tot ce aş putea spune – pentru că amintirile mele sunt de o aproximativă precizie – e că mă simțeam mult mai bătrân, cu altă gân-dire şi cu alte legături în lume. Atunci a venit Verna şi s-a aşezat pe genunchii mei, împletindu-şi trupul ca o ramură, insinuând obicinuitul viciu, îmbujorată de păcat şi de plăcere. O clipă m-am temut. *Nu recunoşteam pe mica Verna.* Ea mi se părea acum mare, mult mai mare, logodită cu un anume Thomas, pe care nu ştiu să-1 fi în-tâlnit undeva, dar pe care îl cunoşteam prea bine ca să nu-mi fie prieten şi să nu-1 respect.

Verna îşi cerea mângâierile. Eram legați prin viciu şi eu nu mai puteam da înapoi, luând fețe ipocrite. Verna cerea şi toți cunosc capriciul aprig al copiilor vicioşi.

Am izgonit pe Verna cum m-am priceput mai bine. Eram, însă, atât de turburat încât n-am găsit motive nici minciuni ca să-mi explic abținerea. Verna s-a îmbujorat mai aprins şi a zâmbit rău.

– N-am să mai vorbesc niciodată cu tine, doctore... Ştiu acum, ştiu că ai sărutat pe Isabel... Şi Lilian mi-

a spus că ai sărutat-o... Şi am să spun mamei că ai sărutat pe Isabel şi pe Lilian... Şi am să-i spun mamei...

Nu-mi amintesc cum s-a sfirşit acel ceas de dimineață. Am aflat mai târziu că dna Axon a răspuns Vernei, când a ştiut faptele:

– Poate voiai să te sărute pe tine ?...

Şi a pedepsit pe mica Verna să mănânce în picioare, cu o noptieră înaltă drept masă. Prevenită însă, a interzis Lilianei să intre în camera mea şi a sfătuit, fără îndoială, pe Isabel să fie mai zgârcită cu sărutările şi mai neândurată cu făgăduielile. Aceasta am înțeles din confuzia Isabelei. Nu mi-a mărturisit nimic, dar ghiceam turburarea ei când dna Axon i-a cerut lămuriri asupra prieteniei noastre. Se temea să nu afle adevărul.

79

Toate acestea au fost prielnice crizei mele pentru că m-au păzit de prea numeroase explicații şi n-au turburat prea adânc senzația de două lumi care se păstra şi creştea în suflet.

N-aş putea lămuri împrejurările în care am ajuns soțul Isabelei. In tot acel răstimp gândurile mele nu se opreau şi nu rețineau obiectele sau faptele din jur. Totuşi, îmi amintesc că logodna noastră a fost scurtă, şi nu am proaspătă în minte decât o seară de *picnic,* unde împăcarea a fost senină şi obosită (acea oboseală a convalescențelor prelungite) şi unde am încercat încă o dată senzația crudă a schimbărilor de viață. Apoi am meditat, zile şi nopți, asupra soartei mele, asupra existenții care se prelungeşte numai schimbându-se prodigios şi neaşteptat. Toți credeau că voi ajunge soțul Isabelei, numai eu nu. Nu credeam nici în anul de cercetări la Indian Museum, nici după angajarea mea la „Bristol Theatre". N -am putut iubi niciodată şi femeia a fost pentru mine orice alt afară de amantă sau soție. Dacă am ajuns soțul Isabelei a fost datorită unui ceas de cerească iertare şi de stăpânire streină în suflet. *Celalt* a cerut logodna şi eu am ajuns soțul.

Sunt multe de spus şi cu cât spun mai mult, cu atât îmi dau seama că pot fi crezut suferind de slăbiciuni mintale sau epuizare nervoasă. Povestea mea pare neverosimilă sau bolnavă. Şi nu e astfel. Bolnavi sunt oamenii de toate zilele, care s-au deprins să nu se mai uimească, durând o existență fără nedumeriri şi fără minuni. Bolnavi sunt oamenii bântuiți de viziuni, de duhuri, de sexualitate. Eu sunt calm şi pur; niciodată nu mi-am simțit gândirea mai elastică; niciodată n-am trăit mai higienic. Tot ce scriu aici pare turbur şi dezarticulat datorită nepriceperii •mele de a povesti cum trebuie. Hârtia mă înspăimântă; nu hârtia albă, ci jumătatea scrisă. Graficul mă zăpăceşte,

80

pentru că eu ştiu că tot ce se scrie e, în parte, neadevăr. Sunt un om ce gândeşte prin forme, aşadar un om întreg. Cei care scriu suferă felurite şi multilaterale mutilări. Eu gândesc prin forme, prin echilibruri şi dezechilibruri; prin sunete, prin piatră, prin culori. Scrisul a slăbit cumplit puterea gândului, depărtând mintea de la *cuvânt* şi depărtând-o, firesc, de la idee. Acestea le spun ca să se înțeleagă de ce povestirea mea pare bolnavă. Orice se scrie, fatal, e depărtare de realitate. Ca să capete o urmă de realitate în scris, anumiți oameni au închipuit o *altă* realitate, pe care cred că o exprimă prin fraze simple, cu noțiuni precise, cu raporturi gramaticale clare. Sunt unul dintre puținii cărora le repugnă claritatea grafică...

.. .Existența nu se schimbă propriu-zis. Când omul e aproape de moarte, când agonia se vesteşte fatală – ochii trupului şi ai sufletului se îndreaptă în altă parte. Lumea e largă. Omul îşi schimbă viața ca să n-o piardă. Şi încă, nu o schimbă el – ci îngerul sau diavolul lui.

Din reminiscențele mele teologice, cea mai proaspătă şi mai adevărată e îngerul păzitor şi dracul îndemnă-tor. Eu nu cred în existența lor, dar trebuie să recunosc că nu înțeleg nimic dintr-o viață omenească, privită şi judecată omeneşte, fără aceşti doi vameşi. Refuz să gândesc cauzal şi, pe cât se poate, explicativ asupra ondula-țiunilor şi revelațiilor oricărei vieți. Dar, în indiferența mea caldă şi în sinceritatea mea pasionată – afirm că îngerul şi dracul explică totul, în timp ce absența lor şi înlocuirea prin oricare alt cuvânt ştiințific sau sociologic încurcă cumplit faptele şi întunecă înțelegerea.

De aceea nu înțeleg nimic din căsătoria mea neaşteptată şi înmărmuritoare cu Isabel. Ştiu că e o schimbare, aşadar un nou izvor de viață. Origina, necesitatea. şi sensul schimbării nu le înțeleg.

81

Dar adevărata nedumerire s-a petrecut cu câteva zile în urmă. Obicinuiam să exersez Ja pian un ceas, după cină. In acea seară IsabeJ se arătase nespus de prietenoasă cu mine şi, în tot timpul cât a durat *Die Abwesenheit* a lui Beethoven, m-a ascultat pe gânduri.

– Doctore, tot ce e rău în tine, şi tot ce e sălbatec

în tine..., dacă n-ai cânta la pian, te-aş urî, te-aş urî...

înseninat de cuvintele ei (nu înseninare sentimentală;

nu sunt şi n-am fost îndrăgostit), am început Opus 18.

Atunci Isabel a apărut pe uşa terasei, îmbrăcată, şi mi-a
strigat.

– Bună seara, doctore!... O clipă am resimţit vârtejul; doar Isabel fusese lângă mine, de la început. Ca de obicei, când nu înţeleg situaţia, refuz să gândesc asupra-i şi nu mă trudesc s-o desleg. Isabel şi-a lăsat pălăria pe măsuţa cu flori şi s-a apropiat de pian. S-a aşezat pe *celalt* scaun, de cealaltă parte a pianului. Nu mi-a mulţumit pentru *Die Abwesenheit,* ci m-a rugat să încerc un caiet nou de jazzuri şi romanţe, împrumutat de la verişoara Iulia. In acea clipă am înţeles că trăiesc în două lumi şi mi-am poruncit neobosită luare-aminte în vorbe şi în fapte. Pentru mine, visul era firesc şi sincer; pentru alţii ar fi părut nebunie. E însuşirea de seamă a faptelor mari, minunate şi luminoase – să pară celorlalţi turburi, rătăcite, halucinate.

îndată după întoarcerea noastră de la S. Xavier Church (Dna Axon nu-şi ascundea bucuria că am primit căsătoria religioasă în ritul catolic) ne-am hotărât să petrecem două luni în locuinţa unchiului Isabelei, dl Williams, la Rawal Pindi. Acestea au fost lunile cele mai liniştite din anii mei. Isabel se deştepta foarte de dimineaţă şi arăta o sinceră bucurie pregătindu-mi ceaiul.

82

Era singurul lucru casnic îngăduit să-1 împlinească. Bucătăria şi îngrijitul camerilor erau încredinţate – ca în orice gospodărie europeană în India – unei jumătăţi de duzini de slujitori hinduşi. Isabelei îi plăcea să-mi servească o ceaşcă cu ceai în pat şi cealaltă în sufragerie, împreună cu domnul şi doamna Williams. Aici se vorbea despre ouă, despre schimbarea Vice-Regelui, şi dl Williams povestea pentru a nu ştiu câta oară întâlnirea lui cu Sir Bell, aproape de Chumby Valley. Cred că n-am cetit si n-am auzit niciodată o mai sumară si totuşi vie descriere a lui Sir Bell.

– E foarte bogat şi ţine mâna pe sabie, iar când nu are sabie învaţă literatura...

Astfel îşi începea dl Williams povestirea de dimineaţă. La breakfast, expunea de obicei mijloacele ce le aveam de a mă îmbogăţi exploatând ceaiul în ţinutul Dargee-lingului. Cât timp fusese fermier dl Williams învăţase multe dar, cu acea extraordinară timiditate engleză, se ferea să mi le dezvăluie. Ajungându-i, însă, nepot – făcea eforturi asupra firii şi îmi vorbea despre experienţele intime. Când leg adjectivul acesta de dl Williams îi dau în acelaşi timp şi conţinutul dlui Williams. Intimităţi, adică intimităţi financiare şi strategie politică cu ceilalţi fermieri.

Zi după zi, în acea viaţă de familie şi de crepuscul de afaceri, personalitatea pe care mă obicinuisem a o numi a mea, se crispa ca o amibă în mediu salin. Şi aici, ca să pot trăi, a trebuit să împrumut structurile şi vestmintele familiei. Nu mai era timpul eroic al ofensivei, al apărărilor îndârjite, al ispitirilor. Nu mai rezistam mediului, şi nu mai încercam să-1 schimb. De mult simţeam deasupra umerilor şi în osia sufletului – massa, umbra massei şi zvonul hotărât al celor care nu te privesc şi nu te hrănesc.

«% 83

Zi după zi simţeam îndepărtându-se problemele şi curiozităţile din spirit. Pierdeam obsesia aşa cum se pierd nădejdile; firesc să ştiu când şi unde, fără să mă întreb de ce, fără să strig sau să plâng după ea. Mă deşteptam dimineaţa alături de Isabel si mă recunoşteam în fiecare

» T T

dimineaţă tot mai mult cel desemnat de Isabel, cel înţeles şi iubit de ea. S-ar fi spus că „forma" mea din gândul Isa-belei s-a coborât ca un duh şi ca un Procust asupră-mi, modelându-mă si mutilându-mă.

Am început să gândesc aşa cum gâhdeau ceilalţi şi senzaţia era firească, oricât de paradoxală ar părea mărturisirea aceasta. Nu simţeam un strein în minte, nici tristeţea golurilor în suflet. Nu descopeream pe celalt. Repet, streinul din mine se arată în cele mai intime hotărâri, în cele mai personale, mai spontane şi mai gratuite fapte. Dar nu-1 aflu în influenţele şi împrumuturile venite din afară.

Eu m-am deprins, după întoarcerea de la Rawal Pindi, să gândesc şi să făptuiesc în sfatul şi lumina dlui Williams. A trecut prea mult de atunci ca să-mi amintesc bucuria dnei Axon văzându-mă pe drum drept şi bogat. Isabel era mulţumită pentru că avea un soţ. Despre amintirile rele, nu ghiceam nimic. Poate pieriseră, sau poate instinctul ei sigur le ascundea în adâncimi nepătrunse. Isabel dorea acum o familie. Eu însumi doream familia ca un liman. Nimeni, nimeni nu-mi va lămuri cum am putut dori eu lucrul acesta, pe care l-am temut în tinereţe. E în obiceiul maturităţii să nu gândească şi să nu se mustre asupra faptelor din tinereţe. Toţi îşi spun, în ceasurile de întâlnire cu vechile hotărâri, că acelea au fost naive şi exaltate făgăduieli. Cred că aceeaşi maladie m-a atins şi pe mine, după câteva luni de căsnicie. Hotărât să-mi schimb întru totul traiul şi să câştig de două ori mai mult, am părăsit familia Axon şi, cu Isabel, m-am

84

instalat la câteva mile de Labong, tovarăşul unui bogat absent, căruia mă recomandase călduros dl Williams. Spun *ampărasit* familia Axon. Dar lucrurile s-au petrecut în aşa fel, încât ezit să cred că aceasta s-a

împlinit. Pentru că, puține seri după plecarea noastră–am atâtea amintiri din tren şi din gară, de la Dargeeling şi de la vecinii din compartiment –, m-am întâlnit cu Isabel în aceeaşi odaie în care dormisem cândva cu Tom si în care Isabel îmi cetise din Browning.

– Doctore, mi-a spus ea, cred că te gândeşti prea mult la seara aceea... Eu te-am iertat...

Am privit-o cu aceeaşi turburare ca în seara lui Bee-thoven. Ce voia să spună ? Ştiam că mă iertase cu mult timp înainte. Câți ani trecuseră de la întâlnirea noastră ? Şi câte luni de la căsătorie ?

– Ştiu că e penibil să vorbesc... dar acum gândesc altfel... M-am făcut mai mare, aproape optsprezece ani... Eu te-am iertat... Şi eşti, totuşi, mereu obosit şi nu vorbeşti niciodată cu noi. Mama e cu adevărat îngrijată...

Şi atunci am scăpat tot printr-un efort de voință. M-am trudit să-mi amintesc pe copila Isabel, jignită şi mângâiată de mine. Cu oglinda trecutului, *ca şi cum lucrurile ar fi fost prezente,* am vorbit şi am lămurit. De toate acestea, însă, nu-mi aduc aminte. Erau ireale, fumurii, veneau şi piereau ca fluturi din vis. Adevărata mea existență trecuse de mult prin acele vremi şi se îndrepta acum spre o comoară nouă. Cunoscând, însă, -^ strimta înțelegere a oamenilor – m-am ferit să desvălui Isabelei povestea celor două lumi. Ştiam că, mai curând sau mai târziu, *o va cunoaşte şi ea, o* va trăi. îmi amintesc, din toate vorbele şi faptele acelei veri, că singurul lucru pe care nu l-am putut spune, pe care *nu-lputeam spune* – era taina vieții mele.

85

Pentru că povestirea amănunțită a celor ce au urmat e anevoioasă – ea întretăindu-se neâncetat cu vechea lume în care mă aflam – o scurtez si o rezum. De alt-fel, faptul e prea delicat şi dificil de situat – şi prefer să-1 alung din acest caiet, decât să se creadă că am fost bolnav sau nebun. Oare, nu e orice povestire a celor întâm-plate – un rezumat ?

Zi după zi mă surprindeam mai atent la desfăşurarea si mai mulțumit de fructele noii mele vieți. Totul era nou şi neprevăzut în anticipațiile mele. Cred că am cetit undeva observația aceasta: că esența vieții e facultatea de a nu putea fi prevăzută, anticipată. De aceea tot ce se scrie asupra viitorului sunt stupidități. Se poate prevedea ceea ce e în curs de dezvoltare, de creştere – iar nu noutatea proprie. In ceea ce priveşte aceasta povestire, ea poate fi coprinsă în încă o formulă: continua răzvrătire împotriva celor prevăzute. Meteahna spiritului meu – născută şi făcută – a fost jocul cu oglindirile celeilalte lumi.

îmi amintesc cum timpul îşi câştiga alt loc în minte şi în suflet. Pierdusem neliniştea şi agitația ceasului; nu simțeam decât zilele, nu număram decât anii. Pierdeam acea dâră luminoasă de la marginea sufletului, prin care se împlineşte contactul cu simțul duratei. In loc să trăiesc, mă lăsam trăit de mădulare şi de vecini. In cel dintâi an, petrecut în muzee şi parcuri, încercam lungi agonii simțind crud *cum trece timpul;* moartea lentă a lucrurilor, scurgerea distinctă a clipelor mă otrăveau, mă sân-gerau, rodeau fundamentul existenții, turburau axa, săpau prăpăstii în dreapta şi în stânga. Acel simț nou, al timpului, era prea puternic pentru sufletul meu. întrevăzut, apucat câteva ceasuri sau zile – mă devora şi mă

86

fărâmița. Nu puteam umbla pe străzi, pentru că simțeam cum toți acei oameni mor clipă cu clipă; iar în grădini, neliniştea mă copleşea, privind trecutul negru şi fără sfâr-şit, crescut şi împlinit cu fiecare clipă pierdută, şi fiecare frunză apropiindu-se ca un fir de praf, murind, înghițită şi uitată în acea groapă pe care nu ştiam unde s-o situez, dar care se afla oriunde as fi voit si oriunde as fi căutat-o. Noua mea viață m-a mântuit de agitarea aceasta. Ajunsesem nepăsător la scurgerea tinereții; nu mă mustram – cum făceam înainte – că sute de simfonii se execută şi sute de expoziții se închid fără mine, că mii de cărți se culeg în cele patru părți ale lumii şi soarele răsare în mii de locuri, dincolo de ochii mei. îmi schimbasem – alături de ținte şi nădejdi – mustrările. Mă certam numai când mă dovedeam slab sau nepriceput în treburile fermei din Labong. A trebuit să învăț totul, pentru că nimic nu cunoşteam din manualul bunului cultivator de ceai. A trebuit să învăț să călăresc pe cal scund şi să amenințe cu biciul culegătoarele bhutaneze. Am pălmuit servitorii, ca să fiu respectat asemenea celorlalți fermieri. Dl Elliot, tovarăşul bogat, îmi scria adesea, şi eu împlineam instrucțiile prompt, cu o pasiune corectă şi cu o dibăcie zi după zi mai perfectă. Nu aveam, astfel, responsabilitatea directă. In zilele lungi de ploaie, citeam distrat, gândindu-mă şi socotindu-mă asupra recompensei din toamnă. Isabel se făcuse leneşă. Se plictisea de moarte şi, când nu primea scrisori de acasă, era tăcută, posomorită. Nu aveam pian. Ziarele le citeam la trei zile odată, pentru că în timp de ploaie rea curierul nu se încumeta până la ferma noastră. Cărțile mele erau puține; ceea ce îngăduise dna Axon să iau într-un cufăr cu albituri. Nu mă interesau. Răsfoiam şi reciteam însemnări marginale. Erau unele foarte greu de priceput. Mă trudeam să le înțeleg şi, dacă izbuteam, încercam acea mân-

87

drie intimă a gimnastului bătrân, când observă că nu e cu desăvârsire ruinat si nu e exclus din arenă.

Ne-am întors în oraş de două ori, în acel an. Cea din-tâi oară, la moartea Catherinei Irving. Aceasta mi-a rechemat multe amintiri şi m-a îndemnat să revăd toate lucrurile care păstrau umbra şi paşii sufletului de la descălicare. Catherine a murit în puține zile, de malarie. Surorile erau cu adevărat zdruncinate. Isabel părea sincer tristă. In acele zile s-a întâlnit cu toți prietenii şi a vorbit mult, îndeosebi cu Noel, care era acum logodit cu o verişoară din Colombo.

Altădată, am venit chemați de dl Elliot. Prin intervenția unchiului Williams, mi se cedase a doua plantație, la şaptesprezece mile mai jos. Dublând munca, ajungeam bogat. Puteam câştiga destul ca să-mi îngădui s-o trimit pe Isabel Ia Dargeeling în timpul vacanțelor.

Din această etapă a noii mele vieți, drumul se întunecă. Nu ştiu cât timp a trecut *aici.* Dar îmi amintesc că schimbarea şi simplificarea mea se maturizează definitiv. Ajunsesem soțul ideal al oricărei femei din India. Ajunsesem ceea ce voise şi visase Isabel. Fără să mă silească Isabel, ci numai cu pornirile şi posibilitățile mele. Câți ani au trecut ? Socoteala nu am putut-o împlini. Pe primul nostru copil l-am numit Michel, în amintirea prietenului din țara mea. Fata purta numele mamei. Un duh si o lumină din tara mea uitată (cetățenia o schimbasem în al patrulea an) se închega în acea fermă de coline, tot mai caldă şi mai intimă, cu mobile şi cu copii, cu câteva cărți pe o etajeră luxoasă şi cu stampe japoneze înghețate ca o reminiscență de trist humor.

Toți îmbătrâneau. îmi amintesc senzația şi starea aceasta de suflet: toți îmbătrâneau. Simțeam goluri şi in-

88

suficiențe, griji şi îndoieli. îmbătrânisem fără să trăiesc. Adevărata mea existență începuse prin logodna Isabelei. Ceea ce fusese mai înainte– basm sau glume, rătăciri sau dialectică. Trăisem mult, pentru că aveam amintiri puține. Viețile scurte sunt singurele cu izbucniri de amintiri. Viața mea de munci şi griji alungase oaspeții şi golise rafturile. Gol, gol – şi nici încai tristețea că s-a sfâr-şit ceva bun, ceva plăcut, fără a fi gustat îndeajuns. Eram întotdeauna mediocru mulțumit; singura neplăcere era oboseala bătrâneții care se apropia. Muncisem mult o muncă streină. Nu mă aştepta un apus robust şi calm. Cred că ajunsesem destul de bogat, dar Isabel dorea mult să trimită copiii la Oxford şi pentru aceasta economiile noastre se resimțeau.

Din toată viața mea lungă şi neatentă, singurul sentiment pe care nu mi-l pot aminti cu nici un chip e dragostea pentru copiii noştri. Ii priveam curios şi zâmbind. Poate mă desfătam rostogolindu-i pe covorul cel mare, cumpărat în primul an al venirii noastre la Labong. Poate îi îmbrățişam cu destulă sinceritate. Dar nu-mi amin-tesc să fi simțit că sunt carne din carnea mea, brațe noi întinse de vijeliile mele spre cucerire şi *ert7A\.* Nu-i simțeam continuându-mă, nu simțeam veşnicia personalității împlinită prin şirul de verigi vii. Ii înțelegeam şi îi ajutam să înțeleagă, dar între mine şi ei – era spațiul. Mă simțeam retezat, limitat, fără urmaşi, fără rod. Şi turburări grele mă agitau când retrăiam, alături de copiii mei, drama din adolescență.

Cu cât mă apropii de acest an – poate al şaisprezecelea sau al şaptesprezecelea de la căsătorie – cu atât amintirile sunt mai clare, mai vii, mai bogate în amănunte. S-ar spune că timpul îşi încetinează pasul. Aş putea povesti zi de zi, ceas cu ceas, viața noastră în aceste luni, cu puțin timp înainte de plecarea copiilor spre Anglia.

89

Viața mea interioară, acoperită şaptesprezece ani cu cenuşă rece şi încercuită cu cărămizi – s-a deşteptat iarăşi, şi iarăşi vechile îndoieli şi nădejdi s-au desmorțit şi s-au ivit. Memoria şi atenția îşi deschid brațele asupra vechiului meu suflet. îmi amintesc singurul ceas nostalgic, de cumplită şi abătută nostalgie, pe care l-am încercat în lungul şir de ani; copiii noştri se pregăteau să plece şi eu revedeam în minte aceeaşi plecare din tinerețea mea şi le prevesteam acelaşi sfârşit, departe de țară. O emoție ciudată –pentru mine, care sunt rece şi curios – se desprindea la gândul că Michel şi Joan vor pluti pe mările pe care am plutit şi eu, de mult, fără să bănuiesc că nu le voi mai revedea niciodată.

Michel cu deosebire mă interesa; timid şi bolnăvicios, cu mâini albe şi degete lungi, îndrăgostit de carte şi nutrind o neânțeleasă ură împotriva surorii sale, Joan. Observasem de mult gelozia şi dușmănia dintre copiii mei şi mă mustrasem că faptul nu mă îndurera ci, dimpotrivă, începea să mă intereseze.

Cu cât vechiul meu suflet se lumina, cu atât începeam să privesc altfel lumea din jurul meu şi să ascult atent la zgomotele surde ce se auzeau la răstimpuri în odaia sau în sufletul copiilor. Joan semăna Isabelei. Moştenise de la mine culoarea trupului şi dragostea pentru muzică. Nici ea, însă, nici Michel nu dovedeau vreun interes pentru colecțiile de gravuri, pe care le îmbogățisem în ultimul timp şi le dădusem loc de cinste în odaia mea.

Am simțit iarăşi duh necurat asupra-mi; am simțit iarăşi menirea, îndemnându-mă să turbur, să iscodesc. Nu ştiam precis ceea ce trebuie sau e bine să ispitesc în sufletul lui Michel. Dar neliniştea cu care îl aşteptam la ceasul ceaiului şi dragostea cu care îi vorbeam când rămâneam singuri – mă vesteau că vechiul meu păcat se

apropie. Vorbeam despre viața care îl aştepta la Oxford

90

şi despre avuția pe care tinerețea lui i-o întinde ca pe un fruct necules. Seară după seară, prietenia noastră se lega. îmi descopeream copilul cu o pasiune de colecționar bă-trân, cultivând o specie unică. Nu ştiam ce se petrece în sufletul lui, observându-mă. Fără îndoială că schimbarea din acel an nu îi scăpase. Dintr-un părinte ocupat şi distrat, întorcându-se noaptea de la Labong şi pornind în zori – se născuse un prieten bătrân şi sfătos. Isabel înțelesese cu prodigiosul ei instinct dezastrul ce ne aştepta pe toți, dacă schimbarea se prelungea şi se statornicea. Pentru că, nu numai că nu mai mă ocupam de plantații, dar de câte ori încercasem să lucrez, trebuise să recunosc, sincer, că *nu pricep nimic* din toate acele calcule şi nomenclaturi.

Unchiul Williams murise. De dl Elliot mă despărți-sem cinci ani înainte. Nu aveam tovarăş şi nici un prieten nu mă putea ajuta. Isabel avusese curajul să mă mustre şi, devotată, lucra ea pentru mine, cel puțin în administrația de cancelarie.

Eu hoinăream cu Michel, herborizând sau discutând cosmologia Bibliei. Michel se afla în anul celor dintâi conflicte şi cosmologia îl nelinişitea aprig în acel timp. Pe cât îmi aduceam aminte, si cu vechiul meu obicei de a simplifica lucrurile, îl ajutam. Descifram în Michel o adolescență de furios idealism şi-i prevedeam ciocniri fără număr. Dar nu era adolescența mea. Şi, încă, nu mă recunoşteam complet în travaliul lui arid şi atroce. Adolescența mea avea linii pure de icoană bizantină, colțuroase dar calde. Cea a lui Michel – corporalitatea oricărui catolic conformist. Drama mea fusese o agonie sălbatecă şi o dulceață ascetică. Michel era muncit de întrebări, nu de ispite. întrebări fără număr – şi la fiecare el căuta răspunsurile altora autoritare, şi încerca să le împace cu sufletul lui. Nu răspundea direct; mă întreba

91

pe mine, când pater era departe. De aceea Jupta lui era nesfârsită...

Când prietenia noastră a ajuns confidențială, eu am început, instinctiv, să-1 îndemn – şi îndemnurile mele erau altele decât cele ale Isabelei. Isabel îi cerea să studieze ştiințele politice; iar eu îl sfătuiam să se dedice ro-manisticei. Nu am înțeles decât mai târziu de ce am ales o disciplină pe care nu o cunosc şi de care nu m-am simțit niciodată ispitit. Voiam ca Michel să învețe *limba mea,* voiam să se deştepte în el glasuri pe care niciodată nu le auzise, să descopere chemări şi să îndure agonii. Dacă Michel păstra încai o picătură din sângele meu – aceea era otravă, turburare, însetată nelinişte. Nu mă întrebam de ce voiam să-mi chinui copilul. Poate ca să aflu dacă era cu adevărat copilul meu.

■ ':

VIII. NANKING

Aici, povestea se întrerupe. Viața mea a oprit-o, cu voință şi cu socotință. Prea multe loviri din afară mă zdruncinau şi o slăbiciune trupească, o zăpuşită sfârşea-lă în suflet mă vestea că agonia unei vieți e fatală. Era în puterea mea de a alege. Am ales viața cea de toate zilele. Ştiu că lămuririle acestea nu luminează ceața celor două vieți împletite în vis de vară şi tânjind la începutul toamnei. Nici eu nu înțeleg de ce visul trebuia să se sfâr-şească şi, mai ales, de ce aceasta trebuia să se petreacă înainte de a şti ceva precis asupra plecării lui Michel şi Joan. Poate, pentru că începusem să am sentimentul *prezen-tului,* acel sentiment direct de viață imediată şi sigură. Poate pentru că timpul îşi regăsise ritmul tuturor oamenilor şi, refuzându-mi salturi înainte sau înapoi, mă silise să mă trezesc, la fel cu familia Axon, la fel cu cei zece mii. Poate... Nu ştiu nimic. Viața, visul, vara – vin şi pleacă, fără ştirea mea, fără ştirea oamenilor.

Mă aflam în stăpânirea secetoasă a descompunerilor, a convalescenții. Puțini cunosc starea ciudată, destul de cețoasă ca să-şi amintească nebunia, când rostul şi situația lucrurilor sunt incerte, când gândurile poartă, încă, amintirea unei noi dimensiuni în care s-au desfăşurat ieri sau acum o sută de ani, pe care nu o înțeleg, dar pe care nu o pot tăgădui – şi suferă din nesiguranța mişcărilor, din ezitare.

93

Era o margine şi, firește, un sfârşit. Viața mea alături de IsabeJ, obrajii copiilor, priveliştea gospodăriei – totul începea să se depărteze, stăruind, însă, a rămâne agățate în zare, stăruind prea mult ca să nu-mi descumpănească sănătatea. De acum, visul nu mai era realitate – ci boală. Fețele erau decolorate, supte, ca în visul unui bolnav. Cunoşteam leacul împotriva-le. Era asemenea glumei prietenului din adolescența mea. Ca să mă liberez de vise searbăde – trebuia să provoc vise searbăde, să ştiu că ele izvorăsc dintr-o intoxicație sau dintr-o epuizare nervoasă. De aceea, m-am hotărât să înghit opium. Familia Axon observase de mult turburarea, neatenția, vraja mea. Cum pretextam o prefăcută oboseală, nimeni nu bănuia o prea gravă primejdie. Astfel, hotărârea mea de a petrece fiecare noapte în oraş a fost găsită sănătoasă şi binevenită.

Cu jumătăți de lumini în suflet (expresia e nefericită, dar nu ştiu cum aş putea exprima altfel senzația, care nu e nici aceea a luminilor intermitente, nici a luminilor minime, nici a semi-umbrei), am ajuns în acea noapte de septembrie la „Nanking". Restaurantul îl cunoşteam. Cu Tom şi alți prieteni, acum uitați, am petrecut seri de frivolă şi sinceră bucurie, în încăperile retrase, cu slujitori hinduşi.şi moravuri chinezeşti. Cunoşteam pe patron şi ştiam că dl Chen, the manager, procura celor acceptați opium sau fete din Shanghai. Cartierul chinezesc mă turbură, ispitindu-mă cu năluciri şi bolnavi. Nu am iubit decât simplitatea şi lumina, ori de unde ar veni ea. Viziunile izvorâte din aburi vicioşi, din inerție sau alcool, din boală, din aproximație sau mistificare – îmi repugnă. Visul meu de vară fusese clar şi viu. îndată ce l-am simțit în carne, cu amețeli şi aiurări – l-am urât. Mă copleşea, mă obseda, mă irita ca o intoxicație pre-

lungită, şi jinduiam siguranța drumului cu acea intensitate a omului beat, umilit de neputință şi stupiditate. ... Cum am tresărit întâlnind pe Miss Roth... Credeam că e o imagine din visul meu bolnav, din visul coborât în creieri. Trecuseră doi ani şi nu mai nutream nădejdea de a întâlni vreodată pe Miss Roth. Ea m-a recunoscut şi, din vioiciunea agitată cu care m-a chemat, descoperisem o Miss Roth streină, necumpătată, iubind drogurile şi vinul. Părea acum mai frumoasă, deşi o tur-burare târzie presăra umbre cenuşii pe trăsături. Nu era singură, şi de aceea am primit să mă aşez la masa ei.

Tovarăşii erau – sau mi se păreau mie – ciudați. Cu atât mai mult am înțeles aceasta când, fără să le-o cer, mi-au mărturisit fapte din viețile lor care m-au aţâţat. Cel de la dreapta mea era consul şi, după vorbă, părea din Nord. După cel dintâi ceas aflasem cum, venit cu un grup de turişti, demult, să străbată în treacăt India, zărise într-o *gări* o fată nevăzut de frumoasă. Numai reținut de tovarăşi n-a urmărit-o în acea zi. A căutat-o, însă, în zilele următoare. A încercat s-o uite cutreierând mările Indului în tovărăşii vesele. In țară, imaginea ispitei bengaleze îl chinuia. Ca s-o poată găsi, s-a întors în India, a ajuns, prin neostenite eforturi, consul. Au trecut ani şi acum anii pot fi numărați cu zecile. Consulul s-a căsătorit cu fata unui colonel englez. Copiii lui acum sunt mari. Aproape a uitat chipul din *gări.* Fără îndoială, dacă ar întâlni-o, n-ar recunoaşte frumusețea cu ochii lungi şi cosițe negre. Fără îndoială, copiii ei sunt şefi sau roabe de familii. Şi totuşi, viața consulului a fost schimbată de o imagine, de o întâlnire.

Celălalt prieten al drei Roth era profesor de istorie la un colegiu guvernatorial şi, după câte cred, scriitor ratat. E turburător câte corespondențe cu propria-mi viață şi propriul meu geniu sterp nu mi-am ghicit în grupul

drei Roth. Profesorul de istorie avea o teorie proprie asupra celui de al doilea conciliu budist, teorie confuză şi complicată. Dar, ceea ce îl făcea interesant, era obsesia că ştie ceva ce nu ştiu orientaliştii. Conducându-se după două apocrife chineze puțin cunoscute, pretindea că re-constituise itinerariul a doisprezece călugări purtând legea scrisă. Pretindea că localizase, pe o hartă veche din biblioteca rajahului de Bikaneer, cele patru peşteri în care se ținuse un conciliu secret şi în care cei doisprezece ascunseseră legea scrisă. Căuta de mulți ani banii trebu-incioşi călătoriei şi echipelor de săpători. Peşterile s-ar afla pe versantul W. N. al Nepalului, undeva unde drumul e anevoie de străbătut.

– Numai zece mii de rupii, numai zece mii de ru-pii... şi răstorn tot ce s-a scris asupra istoriei budismului şi fixez cronologia celor dintâi trei secole şi dăruiesc redacția primă a canonului!...

De acum, însă, a aşteptat prea mult, a cerut prea mult, s-a umilit prea mult. Nimeni nu vrea să-1 creadă. Aproape nici el nu mai simte ispita de a descoperi lumii rezultatele. Citeşte cu o drăcească bucurie toate lucrările is-torice noi asupra conciliilor, şi cu cât se crede mai mult în definitivat, cu atât bizara lui bucurie creşte.

Miss Roth îl socoteşte romancier ratat si se amuză să-1 audă demonstrând ceea ce, spune ea, nu se afla decât în imaginația lui expectativă. Legătura dintre apocrife şi harta de la Bikaneer nu poate fi acceptată. Dar profesorul zâmbeşte ascuns şi răspunde:

– Tocmai pentru că *nu poate* fi acceptată e justă... Ceea ce hotărăşte pe consul să umple din nou paharele.

Poate păream şi eu turburat, beat, şi de aceea mi s-au făcut confesiunui. Miss Roth, îndeosebi, era schimbată, prietenoasă. Comenta cu savoare şi drăgălăşenie întâl-

nirea noastră din Port-Said, şi încerca să-şi scuze atitudinea de pe vapor.

– Doctore, sărăcia e inestetică şi e jignitoare. Un sărac poate fi un gânditor sau un sfânt, dar nu un artist. Bohemia e măsura rataților. Ca să poată crea, un artist trebuie să trăiască în lux şi trebuie să iubească luxul. De asemenea, cei care nu pot crea, trebuie să iubească luxul. Oare nu e acelaşi lucru cu arta celor care nu pot fi artişti ? Nu e preferabilă o sufragerie cu gust sau un costum corect unei pânze mediocre ? Bogăția are această

mare însuşire, că te păzeşte de mediocritatea artei, te fereşte să ajungi un mediocru creator... Cred că aş putea şi eu picta. N-am încercat niciodată. Prefer să mân-gâi porcelanurile mele de Canton sau să cumpăr flori scumpe...

– Oh! confunzi, confunzi, Lucy, întrerupse codaşului. Bogăția e o calitate pentru un artist mediocru, ca tine, ca oricare dintre noi. Asupra celorlalți oameni, e greu de spus şi, de altfel, nu ne interesează.

– Ceilalți oameni, ceilalți oameni pot fi oricare dintre noi, eu, de pildă, se strâmbă în zâmbet profesorul. Zece mii de rupii, cu zece mii de rupii numai...

– .. .schimbi cronologia Asiei, şi schimbi... ştim...

– Doctore, pentru cel ce iubeşte miniaturile, traversarea în clasa a IlI-a e desgustătoare. Cred că nu ai venit aici pentru aventură. Din câte îmi amintesc, pari prea inteligent ca să slăveşti aventura...

– Oh! dacă ai şti, Miss Roth...

– Lucy, prietenul tău pare... Dar de ce nu ni l-ai prezentat până acum ?

– Ai fost tot timpul în Calcutta? mă întrebă. -–Aproape. Vara aceasta, însă...

a-– Nu te-am zărit la Dargeeling ? Pare-mi-se că te-am zărit.,;

97

£££££££' rfo™- neaş$_{teptaM\ în\ su} ™* ″* luminat - pen^-"0″t0v^'- Cred c?f ""

&, ma veți $_{ierta}$... es,eT_{ab}T^$^{nt\ băt}$"« »u tânăr ? Ag.tarea mea sinuoasa,, ^{P}" ™$^{ea\ ?}$ • • •

mefco birui. ^^«nta$_{flclaritatea}$^ °

-doctore, ai]$_{ucrat}$

Wrepulsiei spinealJ~«««gata să-ți criticX' J* aceasta te referi ca *să Te t*™^{0}* bunilor căci *****n-am«fi^S?^{V1Sul}Miss«5 as

° tensiune care

98

nu mai e a mea de câteva Juni ? Nu-mi amintesc, aceasta e tot, nu-mi amintesc ceea ce s-a petrecut lângă mine...

– Totuşi, doctore, atât timp cât noi ne orientăm după ceea ce se petrece *lângă noi,* nu ştiu dacă ai izbuti să câş-tigi dreptul de normalitate la un consult medical...

– Lucy, tu vorbeşti de consulte ?

– Medicii sunt, în genere, imbecili, zâmbi profesorul de istorie; ca orice om care încearcă să-şi verifice o teorie. Fiecare medic are un sistem diagnostic şi o metodă clinică. Şi cum bolnavii sunt prea rari, ei îşi fură unul altuia cazurile. Stiti că se numeşte „caz interesant" orice individ care, deşi necunoscut bibliografiei subiectului, e apt, totuşi, de a o îmbogăți.

– Oh!... încetați critica, profanilor! apără Miss Roth o ştiință anticipată, nereprezentată în boxa de la „Nanking". Avem de răspuns, mai întâi, întrebărilor doctorului. Cunoaşteți, oare, pe Isabel ? Eu o bănuiesc, undeva, în creierul aglomerat al doctorului...

– Miss, mă supărai eu, dacă stărui de a mă crede halucinat, aduc pe Isabel aici într-un sfert de ceas...

– Atunci, doctore, totul e clar.

– Nu, Miss, nimic nu e clar. Repet întrebarea; credeți că *sunt* soțul Isabelei ?...

– Well, zâmbi consulul, atât timp cât vei păstra o abuzivă discreție, nu-ți vom putea răspunde niciodată...

– Doctore, mă faci curioasă. E şi ea o artistă ?

– Nu, nu, Miss Roth. Isabel e incultă, simplă şi egoistă.

– Iată ce înseamnă a spune adevărul, judecă profesorul.

Dar încordarea mea era dureroasă. Frivolitatea mă întorcea înapoi spre familia Axon şi ştergea umbrele visului din vară. M-am hotărât şi, apucând iarăşi voluntar brațul consulului *?ri*am întrebat:

99

– Pot fuma, aici, opium ? Câteva clipe, tăcerea stânjenită a celorlalți îmi lovea

mintea, certându-mă si luminându-mă...

– Vă rog să mă iertați. Nu e în obiceiul meu de a înghiți droguri. Dar, după cum veți înțelege mai târziu, trebuie să practic umilința aceasta, acum. Inchipuiți-vă un om bolnav de friguri; îi dați chinină, nu ? Febra mea e, acum, murdară, intoxicantă. Visul cu împărați şi cu săraci pare acum apa morgana a unui însetat. Mijlocul meu e simplu, pentru că e metafizic. Un vis produs de droguri e repulsiv, desgustător. Şi el mă va readuce la realitate; o realitate stupid de mediocră, recunosc, dar nu mai puțin lucidă şi mai imediată. E singura pe care o doresc acum. Cealaltă, a mea şi numai a mea, e prea departe. Sunt prea bolnav ca să mai pot visa. Nu e firesc să doresc deşteptarea, sănătatea ? *-M}$*

Vorbisem agitat, sincer, fără să răsuflu. Nu cred că tovarăşii mei au surprins clar şi complet firul povestirii şi au acceptat motivele aduse. Totuşi, s-au arătat mai puţin înspăimântaţi de propunere – şi mai puţin bănuitori faţă de mine. Pentru că, după cum mi-a mărturisit mai târziu Miss Roth, nici unul dintre ei nu era strein de droguri, deşi nu erau complet robiţi de patima lor. Ceea ce i-a speriat a fost irupţia mea bruscă. Se temeau să nu fie masca unei razii.

– E destul de paradoxală o deşteptare prin opium, doctore...

– Pentru mine e firească. Orice mistificare te lipeşte mai efectiv de realitate. Aţi observat că un poet nu citeşte literatură decât când e bolnav ? Şi un mistic nu citeşte teosofie decât ca să se desguste de laicitate şi să se lege mai strâns de experienţa lui iniţială ? Pentru mine, opiul, imaginaţia prin intoxicare sau prin exaltare senzuală, sunt mistificări ordinare, încercări mediocre de a oglindi

100

BIBLIOTECA JU9ETm»X ,©eTAV}AN G@€A'

o lume pură şi de a o transmite minţii prin violentarea celulelor.

– Doctore, iartă-mă dacă sunt iarăşi indiscretjj<4«l' îmi pare că vorbeşti prea clar şi prea conştient ca să mai ai nevoie de o purgare prin droguri.

– Atât timp cât sunt lăsat în *acelaşi* spaţiu şi mă supun legilor lui, nu mă turbură nimic. Dar nu uit că fiinţa mea se află si altundeva, mai departe... Unde?

Unde?...

■ ...*

Convorbirea a durat mult timp după miezul nopţii. Dacă am scris aici o parte din ea, am făcut-o cu nădejdea că voi surprinde adevărata mea stare de suflet din acea noapte de septembrie. Mă opresc, pentru că disting tot mai limpede cât de fals redau împrejurările şi frazele. Adevărul e că, deşi stăpân deplin pe gândurile şi pe logica vorbirii – salturile mele de la o viaţă la alta erau atât de evidente şi răsfrângeau o vrajă atât de comunicativă, încât toţi ceilalţi n-au întârziat să recunoască straniul şi inimaginabilul „caz". îndeosebi Miss Roth, rece şi lucidă, se lăsa tot mai complet cucerită de verva şi negurile mele. Când vorbeam, încerca să mă urmărească şi, neizbutind, închidea pe jumătate ochii, îiif tr-un zâmbet jucăuş si asculta cum ascultă oricine un poem capricios, obscur şi perfect.

Chiar eu îmi amintesc foarte puţin din cele ce am vorbit în acea noapte. Ca de obicei, *celalt* se avânta la drum, ajutat de informaţii nesfârşite, adunate de mine, şi culegea uimirea sau lauda pe care eu o meritasem. Celalt vorbeşte întotdeauna alături sau chiar contrariul celor ce *trebuia* să vorbesc eu.

Unde am plecat şi în ce casă am sfârşit acea noapte ? Ca să lămuresc povestirea aceasta şi s-o fac inteligibilă, trebuie să introduc un nou personagiu, pe Miss Edna,

101

861838

prietena şi tovarăşa de casă a drei Roth. S-a întâmpJat ca această Miss Edna să fie singura care să creadă în realitatea descoperirii profesorului de istorie. Poate pentru că era cea mai tânără; sau poate pentru că păstra nostalgia semi-tainelor unei adolescente hrănite cu cărţile dnei Blavatsky şi ale Anniei Besant. După câte pot judeca, e una din acele feminităţi crescute şi amplificate în nădejdea întâlnirii şi colaborării cu unul din acei oameni ce sunt numiţi „personalităţi". Pe cel dintâi visător pe care 1-a întâlnit, 1-a socotit menit să schimbe lumea. Şi acesta era profesorul de istorie, an după an tot mai adân-cit în evidenta mărturisirilor hărţii din biblioteca de la Bikaneer. Miss Edna e, poate, singura făptură care cunoaşte mai mult în toată chestiunea aceasta, pentru că profesorul s-a învoit să-i traducă şi să-i interpreteze anumite pasagii din apocrifele chinezeşti. Astfel, ea are destule probe ca să acorde autenticitate tradiţiei transmise în cele două apocrife. Profesorul recunoaşte că textele sunt târzii, probabil din epoca polemicilor confucianişti-lor împotriva budismului. Dar anumite indicii, numai de el cunoscute, îl conving că o serie de opere, aduse în China de către cei optzeci de călugări ai misiunei împăratului Ming-Ti, s-au păstrat verbal şi s-au transmis din generaţie în generaţie în mediul tradiţionalist al mî-năstirilor din fosta capitală Lo-Yang. Anumite doctrine n-au ieşit la iveală decât într-o epocă de criză, cum a fost aceea a luptei religiei oficiale, peste zece secole. Cam acesta ar fi argumentul principal al profesorului pentru autenticitate.

...Or, Miss Edna se afla încă la măsuţa ei de lucru când grupul nostru s-a întors de la „Nanking". O fantezie de a drei Roth; sunt destule fotolii şi canapele în locuinţa ei, şi brandy şi whisky şi pipe de opium ascunse în cutia bijuteriilor. Şi apoi, curiozitatea grupului de

102

a-mi înţelege turburarea, de a savura până la capăt viziunea rară a unui om treaz, vorbind lucid, şi obsedat totuşi de eroii unui basm neânţeles, petrecut undeva, aici, în India, dar departe de vraja asiatică, strein

de fantasticul nopților și de monotonia lirică a dinastiei Gupta. Vreau ca Mihail să afle adevărata mea viață, iar nu una ruptă din imaginație. De aceea mă feresc de a mărturisi aici amintirile acelei nopți. Ceea ce știu eu e prea puțin și prea turbure. Dar ceea ce a scris Miss Edna în jurnalul ei lămurește îndestul întâmplarea. Miss Roth mi-a dăruit copia pasagiului. Eu îl traduc aici, deși înțeleg că, fără voie, îi voi aplica același ritm al scrisului meu nepriceput și voi întuneca frumusețea simplă și clară a prozei englezești.

Alături de dată, 6 septembrie, autoarea a adăugat: „de revăzut și verificat, faptul având o surprinzătoare importanță". Pasagiul trădează câteva suprimări: dra Roth 1-a cenzurat, cu deosebire în ceea ce privea reflecțiile prietenei asupra atitudinilor ei.

„Noaptea trecută Lucy a venit acasă însoțită de Guy, consulul, și un strein, doctor în istoria artelor și amator de experiențe asiatice. Lucy părea puțin turburată. Mi-a șoptit, când am rămas singure:« e un tip ciudat și ne vom amuza bine ». Firește, înțelegea pe noul ei prieten. Acesta nu trăda nimic extraordinar. Ochii, însă, păreau că nu sunt ai lui. între ochi și cap, nu am putut surprinde vreo legătură. Privirile erau lucide și dense, ceea ce contrasta cu figura placidă și absentă. Ochii erau de o îngustime mongolă și, oricine i-ar fi privit, simțea neta senzație că sunt *înlocuiți.* Mai mult; cred că însuși doc-torul îndura aceeași senzație, după cât m-am putut convinge din nedumerirea și timiditatea lui. Dar aceasta, încă, nu era lucrul cel mai curios. Ceea ce m-a înspăimântat, la început, a fost conversația lui. Câteodată ui-

mitor de directă, de concisă, părea vorba unui creier rec-tiJiniu, cu educație matematică. Alteori însă – și perioadele acestea durau mult – monologul era ininteligibil, ritmat și *seducător.* Acesta e adjectivul care i se potrivește. Nu înțelegeam și totuși plăcerea de a-1 asculta era extraordinară. Păream vrăjiți, în sensul tehnic al cuvântu-lui. Acei ochi micșorați aduceau o lumină ciudată. N-as putea spune ce înțeleg prin expresia „lumină". Adevărul e, însă, că părea lumina firească a unor ochi ce sunt înlocuiți.

Ceea ce a spus doctorul asupra mistificărilor și iluziilor – care îi repugnă – era plin de bun-simț. Aceasta e, încă, paradoxal: să răspândești în juru-ți o atmosferă incertă, și să blestemi mistificările. De mai multe ori a încercat să ne dea explicații tehnice, fără a izbuti să se facă înțeles. Aș crede că acest om crede în vise – dar specifică și repetă că visele nopții sunt carnale, mintale, iluzii. Atunci ? Dumnezeu să-1 înțeleagă.

Aș crede că Lucy e mult interesată de acest tip. Și aceasta contrastează cu firea ei frigidă, ironică și capricios estetică. Aș crede că numai Lucy poate înțelege ceva din basmele lui – al căror leit-motiv e o noapte de vară, un fiu rătăcitor și o fecioară, Isabel, în care puteam descifra emoție și surpriză, trepidantă plăcere și o nestăpî-nită curiozitate. Trebuie să recunosc că și eu eram fascinată de tot ce se petrecu în jurul meu. Un grup amețit de brandy și șampanie caldă – iar în mijloc un strein pe care toți îl sileau să bea. Și, totuși, n-aș putea spune de ce simțeam mediocritatea jignitoare și zădărnicia încercărilor lor. Nu știu de ce mi se părea streinul singurul lucid, cu adevărat treaz. Chiar eu eram amețită, turburată și ostenită. Iar omul care își continua povestea visului nopții de vară – trăda o admirabilă siguranță și o ironică superioritate asupra celor care se pretindeau

ancorați în lumea realităților. Chiar geniul lui Guy mi se părea dubios.

A urmat ceea ce era fatal să urmeze. Lucy a fumat iarăși opium. Aceasta i se întâmplă foarte rar, pentru că Lucy e prea artistă ca să caute refugiu altundeva decât în colecțiile ei. Când fumează, însă, o adevărată catastrofă îi străbate trupul. Frigiditatea ei și aparenta-i masculinitate se destramă. Lucy e de nerecunoscut, cu ochii măriți și ficși, cu buzele răsfrânte și cu acea senzualitate cinic manifestată în mișcări, în vorbe. Ne-a silit pe toți să fumăm; acele pipe dăruite de conservatorul muzeului din Hanong, nestematele dulăpiorului Lucyei. Eu am invocat obicinuitul meu motiv, și am fost scuzată. Toți ceilalți au început orgia rece, care mă desgustă, dar pe care o observ cu neobosit interes.

De la cele dintâi fumuri, doctorul a început să tușească. Ceilalți aveau ochii pe jumătate închiși. Mi-am oprit privirile numai asupra feții descompuse a doctorului. Ceea ce s-a petrecut în el nu știu, pentru că n-am înțeles pe omul acesta de când a venit. Dar, urmărind simptomele intoxicării, m-am înspăimântat observân-du-le diferite de cele normale. Faptul e acesta: doctorul trăda simptomele *deșteptării,* cu toate gesturile de des-gust, de luptă împotriva reziduurilor, convulsive sau cal- ' me. Ceilalți nu i-au dat atenție, pentru că închiseseră deja ochii. Lucy luase o doză minimă și păstra o semicon-știență fermecătoare. Spectacolul, pentru mine, începea să ajungă înfricoșător; un om care se deșteaptă și o femeie care începe să cheme.

Doctorul m-a rugat să-i îngădui să-și răcorească fața. S-a întors de nerecunoscut. Ochii nu mai erau ai lui. Ochii micșorați, aplicați asupra obiectelor, neim-presionând. Spațiul pe care îl vedea și în care se mișca –

era al nostru. înțelegeam aceasta pentru că, privindu-1, nu tresăream si nu înduram senzația coşmarului.

Am stat mult de vorbă. Mult, adică un sfert de ceas, cât a trebuit opiului să-şi facă efectul asupra celor doi şi să transforme pe Lucy. Doctorul se scuză, părea încă sub amintirea visului. Dar, ne-am oprit să discutăm descoperirea lui Guy, şi se dovedea destul de interesat şi chiar oarecum pregătit s-o priceapă şi, fireşte, s-o accepte. Mi s-a părut inteligent, dar anumite premise pe care le punea nu aveau nici o certitudine pentru mine. îndeosebi, ceea ce afirma asupra *«* grafismului», pe care el îl crede o maladie fără leac în Europa.

Cam aici ajunsese convorbirea noastră, când Lucy, cu violentul ei cinism, se ridică din chaise-longue şi veni să-1 îmbrățişeze. Atât eu cât si doctorul, am fost sur-prinşi. Lucy, schimbată; o recunoşteam eu cu greu, dar doctorul ?

– Tu... în visul tău de vară... n-ai iubit niciodată pe Isabel ?...

L-a înlănțuit înainte ca eu să pot gândi sau interveni. De altfel, Lucy e liberă, şi nu e la prima aventură...

Ceilalți visau. Eu am început să citesc; trei după miezul nopții. Mă întrebam ce vor spune servitorii a doua zi, ce va spune consulul sau Guy când vor afla că Lucy nu dormise singură. Am închis uşile odăiei şi am lăsat câteva rânduri pentru Guy: când se va deştepta, să mă cheme.

E dimineața, e cald, şi sunt încă obosită. Dar astăzi voi afla tot. Pentru că eu nu înțeleg nimic, nimic. Numai Lucy îmi va spune cine e omul acesta."

Ceea ce a lămurit Miss R *n*u* °»i acest fragment m^ W ' T pentru că nu-8 ent mi a ∗°st mgaduit să citesc. Cred

că Miss Edna a exagerat, obsedată încă de mistere. Bănuiesc că schimbarea ochilor mei nu a fost chiar cu totul înfricoşătoare. Nu cred în semnificația privirilor. Nu cred în oglindirea gjndurilor pe o epidermă, cât de fină şi translucidă ar fi. îmi repugnă feminitatea ce pogoară gândirea în masca feții. Dacă m-aş opri să scriu paradoxe, aş spune că însăşi psihologia e o ştiință născută prin femei şi cultivată de interesul lor. Numai un creier feminin crede că poate găsi corespondențele gândurilor în carne.

Am mulțumit încă o dată Dumnezeului necunoscut că m-a ferit de senzualitate.

iHH

IX. CINEVA îMIDARUIEşraoLAMpA

Forth from her land to mine she goeS The island made, the island rose...

Lucy memorase *Songs of Travel iar,* dintre toate, *To princess Kaiulani* şi *To Sidney Colvin* erau cele pe care le recita mai cu drag; buzele şoptind, pleoapele voalând rigiditatea privirilor, trupul respirând briza ventilatorului, sufletul purtat, poate, pe plăjile Apemanei, unde Ste-venson ritmase:

...I heard the puise of the besieging sea Throb for away all night. I heard the wind Fly crying and convulse tumultuos palms. I rose and strolled. The isle was all bright sand And flailing fans and shadows of the palm.

Câteodată, Lucy se oprea în mijlocul poemei, îşi răsucea bucla (tic insuportabil şi masculin), fără să izbutească a-şi aminti continuarea si blestemând amuzată în jargonul ei vienez, se îndrepta spre bibliotecă. Cele treizeci de volume ale ediției Tusitala, cetite şi recitite, ocupau două rafturi din cărțile de căpătâi. Iar tomul XXII se afla, mai tot timpul pe măsuța cu biscuiți şi liquoruri. Pasiunea ei pentru Stevenson era contagioasă. Obligase, aproape pe toți prietenii, să recitească *IslandNight's*

Entertainments şi *Weir of Hermiston* şi adesea, după ceai, ne vestea că a descoperit încă un juvaer în corespondență sau *Vailima Papers.* In ceea ce mă priveşte, nu m-am simțit prea mult înrâurit de idolatria Lucyei şi „Stevensoniana" ei – voluminoasă şi scumpă colecție a tot ce publicase, amintiri sau critică, de la Margaret Black la Jean Mărie Carre – mă interesa numai întrucât îmi descoperea una din acele manii moderne pentru care am fost întotdeauna sesibil. Discuțiile noastre asupra lui Stevenson aveau ritmul si emoția unui match, asistenta fiind alcătuită, de obicei, din consul, profesor şi Miss Edna. La fiecare pagină de antologie, cetită savuros de Lucy, eu răspundeam cu una din acele mediocre şi lân-cede fragmente care abundă în Stevenson, chiar în capodopere. Mă îndeletniceam cu drăcească ascuțime să descopăr scăderi în idolul Lucyei; şi aceasta, ca să-i dovedesc un adevăr simplu, care mi-a fost busolă culturală şi sfetnic în pasiuni literare, anume: că nu există geniu integral şi că lucrul cel mai firesc e să nu ne închipuim că există; altminteri, admiratorul citeşte cu voalul adorării si slă-veste cele din urmă grifonări ale idolului în timp ce nenumărate alte cărți bune, de alți scriitori, îi rămân ascunse, într-un cuvânt, ceea ce merită să fie slăvit e numai maximalitatea – oriunde s-ar găsi şi la oricine.

– Oh! dar aceasta e inuman, doctore. Cum aş putea păstra incerta balanță a judecății estetice, în fața unui geniu care şi-a dovedit posibilitățile şi pe care îl iubesc ? La ce bun?...

– Evident că e inuman şi gratuit, răspundeam eu si-lindu-mă să par mahmur, evident că aşa e. Totuşi, anumiți oameni, printre care nădăjduiam că te pot număra, anumiți oameni dovedesc o intensă plăcere în a-şi devora ascetic propriile porniri omeneşti, împletite în simpatie şi interes şi a judeca lumea în conformitate cu câteva

109

principii imutabile şi inumane. PostuiateJe acestea pot fi religioase, metafizice sau artistice; deşi, pentru mine, acțiunea de distingere a maximului în opera unui geniu e mai muJt decât activitate estetică, e metafizică.

– Te joci cu cuvintele, zâmbi răutăcios Lucy.

– Iată ce înseamnă a spune un adevăr pe care nu-i înțelegi, continuam eu, poruncindu-mi glas sec, placid şi o față indiferentă. Asemenea sfinților-copii, rosteşti adevăruri înmărmuritoare socotind că săgetezi ironii. Nu e aşa ? Totul a fost creat prin joc şi prin cuvinte, prin gratuită, spontană libertate. La început a fost cuvântul, nu ? Iar d-ta îmi poți aminti nenumărate pasagii hinduiste şi îmi poți dovedi cum Shiva a creat universul dansând şi cum cuvintele – ca orice act nemanifestat păstrător de sâmburi vii – se pot *obiectiza,* numai printr-o adevărată şi precisă pronunțare. Destul de curios, expresia „joc de cuvinte", care înseamnă pentru cei mai mulți halucinante sau copilăreşti fantezii, pentru mine rezumă metafizica realistă si tot ce e substanțial în artă.

– Principial sunt împotriva disertațiilor, se rostea consulul. Dar ceea ce mă uimeşte e că Lucy a invocat un subiectiv adjectival pe care nu l-am auzit niciodată până acum: „uman"; şi că îl prețuieşte, deoarece se răzvrătea împotriva inumanului metodei valorilor maxime.

– Adevărat, Lucy, se amuza Edna, ai uitat tot sarcasmul cu care îmi criticai „umanismul"...

– Toți vă opriți la cuvinte şi judecați un om după o frază. Fraze se pot aduce din toate părțile şi pot justifica toate aberațiile. Ceea ce am vrut să spun e numai aceasta; că, în tovărăşia unui creier de elită şi creator, noi cei mediocri nu putem păstra o împietrită sau inumană atitudine critică; si că e firesc si uman să scuzi ceea ce e slab într-o operă al cărei autor a dovedit că poate crea capodopere...

no

– Să le scuzi, dar să nu le lauzi..., întrerupeam eu.

– Vă rog, vă rog...Ceea ce spun se mai poate rezuma şi altfel; că e preferabil să iubeşti un geniu decât capodoperile unui mediocru, că e preferabil să mângâi ratările unui creator decăt să consolezi stupiditatea unui prieten de toate zilele. In ceea ce mă priveşte, instinctul meu de umană simpatie, iertare, părtinire, adorare, mân-gâiere şi tot ceea ce se leagă de o sensibilitate mai mult sau mai puțin feminină, complexul acesta de porniri e mult mai sincer satisfăcut în intimitatea cu Stevenson, cel mediocru ca şi cel grenial, decât ar fi mângâind sau adorând un prieten viu.

– Toate mulțumirile pentru dragostea cea mare, începu să glumească consulul, cu o suavă tristețe. Discuția, ca toate cele ale noastre, se prelungea până după miezul nopții. Cina o luam, la început, la „Nanking" sau „Shanghai", dar observându-mi-se stânjeneala şi strâm-toarea bănească, Lucy improviza o cină minimă şi incertă în vila ei din Park Street.

Cu cât cunosc mai mult odăile – în care aventura m-a adus pe neaşteptate, într-un timp turbure – cu atât sentimentul de excepțională fericire senzuală creşte, re-văzându-le. Cartierul şi-a cucerit numele; grădinile sunt largi cât parcurile, şi trandafiri agățători, tufe de *gean-gah* galbene, arbuşti cu flori roşii, parfumate, cocotieri sau mango cu umbră deasă, arbori cu buchete asemenea portocalelor; străzile asfaltate şi răcoroase; casele-vile scumpe, şi alei aşternute cu nisip, şi servitori hinduşi în livrele albe, lungi, curate. In oricare grădină, se aud păsări, multe şi streine. Cuci şi corbi, vultani şi ciripitori de tropice. Chiar arşița se îmbunează, strivită de respirări vegetale, amețită de parfumuri tari, amare – şi du-pă-amiezile par risipiri de primăvară fanată. Când întovărăşesc pe Miss Roth de la Universitate, în Cadillac

IU

măsliniu, țipete apropiate de păsări şi amorțita fumegare de mirodenii ne ameţesc pe amândoi. Fiecare îşi aminteşte aJtceva. Eu, plăjile cu mirt din Cipru – ea, coasta de ia Vaiparaiso şi Colorado. Aici, oraşuJ e nevăzut şi trecătorii cuieg florile pe ziduri. Cu cât se întind e toamna, cu atât arbuştii înfloresc şi copacii îşi împrospătează ramuriie.

... Aş şterge ce am scris. Nu-mi pJace să Jaud vegetația, pentru că nu sunt născut pentru a putea scrie astfel de Jaude. De cum intru, însă, în odăile cu minuni ale Lucyei – uit parcurile. Pe mine, iremediabil păți_maş al nimicurilor artificiale şi al virtuozităților tehnicei asiatice, colecția de bronzuri mă țintuieşte în sala de aşteptare; cei doi balauri nepalezi, cu capete hidoase şi trupuri lungi, uscate, cu muşchii răsuciți grotesc; şi

colosalul Năgă cu nouăsprezece capete şi spinare de şarpe negru; şi grupul înmărmuritor al înfuriatei Durga despicând trupul monstruos al demonului Mahishasura. Cu deosebire bronzul acesta – dăruit profesoarei de un mecena din Puri, după ciclul ei de conferinţe asupra provinciei Orissa – mă stăpâneşte; lucrătura frunzelor şi basorelieful coroanei mimând elefanţii în joc, şi demon» cu aripi de gândaci zburători; ochii mei indiferenţi frumuseţilor carnale si rotunzimilor pinacotecilor europeme, urmăresc cu luciri senzuale torsul celor două bapsaxas şi pulpele încrucişate şi sânii mari, iar zâmbetul cu care ţin acea vioară *vina,* şi braţul întins ca o coardă, şi ochii largi, şi podoabele grele îmi rănesc ochii şi-mi mângoâe

ciudata mea poftă de curiozităţile mitologice ale zeiţei Kali.

Miss Roth, totuşi, nu-mi împărtăşeşte entuziasmul pentru grupul din sală. In general, iubeşte mai puţi n plastica indiană decât ar fi datoare, cel puţin pentru «o profesoară de istoria artelor asiatice. Numai un Shiv^

112

cu inscripţie tamilă> cumpărat în Sudul Indiei şi care descoperă o originală, surprinzătoare agilitate, contrastând straniu cu volumul capului, susţinut dincolo de toate legile echilibrului – şi numai o colecţie de arme din Raj-putana îi răpesc neaşteptate laude.

Adevăratele comori ale odăilor le alcătuiesc, însă, covoarele afgane, cu cocostârci de aur şi fulgere cusute în fir argintat, scoarţele de Jaipur – cu roz sălbatec şi galben stins, cu desemnul incert asemenea tremurului celui ce descoperă soarele în flori; argintăriile bengaleze, grele şi ferecate, şi perlele de Malabar, în cutii de lemn bine mirositor, cutii cu capacele lucrate în sidef, cu figuraţie pastorală, asemenea mozaicurilor orfice stăruind în cele dintâi bazilici creştine. Nu e gândul meu să înşir minunile adunate de vieneza bogată şi capricioasă în cei opt ani de călătorii şi prietenii asiatice. Povestea mea nu poate ajunge, nici accidental, o pagină de catalog. Dar, eu îmi înţeleg datoria de a-mi lămuri schimbările şi faptele petrecute după acea noapte de la „Nanking". Tovărăşia mea cu Lucy şi vizitele zilnice au fost posibile numai datorită minunilor vilei si erudiţiei vaste a profesoarei. După cum voi povesti îndată, nici o amintire de păcat trupesc nu m-a ispitit, deşi aceasta ispitea pe Miss Roth. Ea mă silise să înţeleg două lucruri: că India nu se află în locuinţa familiei Axon, si că a vieţui nu înseamnă a-ţi risipi viaţa, nici a o risca. Prin nu ştiu ce curiozitate a spiritului meu, Lucy izbutise să mă întoarcă din drum. îmi împrospătase vechea mea patimă şi îmi măgulise vechile mele lecturi. Acei doi ani de solitudine spirituală şi de aventuri mediocre îmi dăruiseră preţioase însuşiri. Şi, cum e uşor de înţeles, darurile acestea îmi foloseau după ce m-am despărţit de calea celor doi ani, îmi foloseau în altă lume decât lumea în care le învăţasem.

113

Pentru mine, noaptea petrecută în iatacul profesoarei fusese strigătul pe care îl auzisem şi lumea în care mă întorceam. Deşi hotărât să nu amintesc acea noapte în care am iubit fără voie, trebuie să mărturisesc un singur fapt: că eu am fost sedus de minunile odăii, de lampa fumegând ulei de trandafiri şi lemn de santal, de trei Bu-shiyo Hara originale, de acel pescar cu mască de Ham-let al lui Gaho Hashimoto, şi peisagiile marine sau crizantemele lui Hatastatu, de nenumăratele bijuterii şi bagatele în fildeş – iar Lucy iubea în mine turburarea de la începutul nopţii (a cărei irosire prin opium nu o observase) şi iubea ceea ce sângele ei de intoxicată îi poruncea şi o ispitea.

S-a petrecut un lucru straniu; cântam biruinţa asupra visului sfâşiat, cântam bucuria reântoarcerii în vechea mea lume de nouri şi cocostârci – şi trupul meu potolea ca un izvor victorios şi proaspăt setea întunecată a profesoarei care mă jignise cândva şi mă umilise iar, cu puţine ceasuri în urmă, cerându-mă. Din acel amestec de umilinţi şi răzbunări, de cruzimi şi dezmierdări, din împletirea de vis şi veghe, din inconştient şi din amintiri, din emoţii şi din răzvrătiri trupeşti – am ajuns pentru o noapte bărbat strein mie şi plăcut profesoarei, neostenit în dragoste şi stăruind în a chema desfătarea într-un trup istovit, secătuit, în care liniştea se pogora ca un amurg în deşert, lumina pierind şi globul stăruind în zare, roşu, rece, indiferent; în trupul răscolit un timp de opium se aşternea tăcerea înghe ţului; împotriva ei am luptat, pe ea am înfrânt-o şi, agonizând, Miss Roth a înţeles, poate, că se ascund şi alte bucurii în tovărăşia unui trup tânăr şi că bucuriile acestea sosesc târziu, în zori, când spasmul începuturilor se potoleşte, iar înlănţuirea durează lung şi încordat ca o tânguire.

114

Nu sunt un senzual; de aceea Miss Roth a crezut că sunt. Am fost lucid şi aţâţat şi curios. Atât. Nu-mi amintesc să fi încercat plăceri. Dar cele ale profesoarei s-au înrădăcinat prea adânc ca să mai poată fi uitate. Anumiţi bărbaţi cunosc slăbiciunea aceasta a sufletului feminin, necontenit nutrit de experienţele trupului, şi profită pentru a se face indispensabili. Sunt ceasuri când, istovită, acea massă vie primeşte – mai adânc decât ar putea crede şi mai permanent decât ar dori – stăpânirea celuilalt. De fapt, pasiunile lungi pentru anumiţi bărbaţi sau femei nu sunt decât obsesiile acelei experienţe supreme, când stăpânirea se imprimă ca o pecetie grea în centrul de forţă al schimburilor calde, mentale, psihice, care câteodată se pot numi suflet.

Astfel înțeleg pasiunea Lucyei pentru mine, pasiune oarbă pe care ea zadarnic încearcă s-o numească prietenie sau admirație pentru instinctele sau rafinamentele mele artistice. De altfel, nu sunt singurul care să înțeleg aceasta. Edna îmi zâmbește rău şi, deşi ezit să scriu adjectivul acesta, pare geloasă pe tovarăşa-i de cameră. Se teme, poate, ca legătura noastră să nu-i compromită prietena. Edna însăşi nu se află bine într-o casă ai cărei servitori povestesc prea multe vecinilor, întotdeauna dispuşi să-i asculte. Vila profesoarei n-a avut niciodată un nume prea bun. Prea mulți idoli şi prea multe liquoruri. Prietenia ei cu consulul – care o vizita întotdeauna fără soție si în ceasuri ciudate – era cunoscută de tot oraşul i bănuiala opiumului apasă asupra vilei cum apasă asupra oricărei locuind luxoase si incerte din Calcutta.

Edna vedea cu ochi răi, prea răi chiar, capriciul pre-jngit al Lucyei. Rezerva mea în timpul vizitelor, ținuta ^bră şi defensivă – nu scăpase profesoarei. Şi, cum nu - a o pătimaşă a simțurilor, nu îndurase prea multe jig-' gândindu-se la refuzul meu şi nu pregătea răzbunări.

115

Păstra, însă, amintirea acelei nopți şi, adesea, rămânînd singuri – mi-o evoca, ispitind.

– Oh / nu, nu, acum eşti schimbat, eşti altui... Recunosc că eşti un prieten bun şi instruit, dar atunci... Doctore, era muit straniu şi chemător în tine, cu acea poveste stupidă, cu aceJ vis din care nimeni nu înțeiegea nimic şi paradoxeie taie, țâşnind, şiroind, scânteind şi apoi o tăcere de om înviat din morți şi apoi o spaimă de tremens poeticus... şi apoi Dumnezeu ştie cum i-aş putea numi... un soi de dispreț de sine, de ciudă că eşti şi că nu eşti, că n-ai avut curajul să rămâi, că te-ai născut din nou şi, totuşi, tân/'eşti întunericul de dincolo... Dumnezeu ştie cum aş putea numi şi zugrăvi... Dar, erai mai mult decât un bărbat instruit... îți mărturisesc, sincer, pe acela îl caut. Sunt curioasă, sunt însetată de nebunia visului tău... Nici până acum nu mi l-ai lămurit, pentru că tot ce mi-ai expus asupra timpului nu luminează întru nimic experiența... De ce nu te întorci iar în visul tău de vară ? Ştii, chiar expresia aceasta, cu reminiscențe din Shakespeare şi din mitologia celtică, cu *Domnişoara Iulia* şi cu *The Golden Bough*.. .toate acestea mă ațâță, mă chinuie... îți mărturisesc, trăieşti în mine prin halucinantul şi ridicolul monolog din acea noapte... – Numai monolog, Lucy ? Profesoara începea să râdă, pe jumătate amuzată, pe jumătate umilită, încercând zeflemeaua şi tentația în acelaşi timp. încerca să-şi scuze pornirea. Mă silea să recunosc că n-a fost o victorie (ceea ce eu n-am gândit niciodată), ci un capriciu de al ei. Şi, la toate insinuările mele răutăcioase, în care se împletea, poate, ş'i acel sentiment brutal al orgoliului masculin – ea răspundea obscur, ex~ plicându-mi că opiul potențează senzualitatea feminină şi suprimă pe cea a bărbaților. Şi îmi părea ciudată, dacă nu comică, încercarea noastră de a explica sau scuza acel

116

fapt care ne unise şi ne ținuse strânşi ceasuri de noapte caldă, de a-1 reduce sau a-1 uita. Iar faptul, faptul stăruia cu acea indiferență de obiect – a zidului ce opreşte ve-^■l derea, a stâncii ce împiedică suişul.

Şi astfel prietenia noastră se lega, fiecare datorând celuilalt descoperirea tărâmurilor noi, fiecare purtând vie amintirea aceleiaşi nopți, deşi fiecăruia se arăta altfel. Anevoie am ghicit sufletul drei Roth şi chiar acum, după două luni de zilnice întâlniri, mă sfiesc să cred că l-am ghicit în toate ascunzişurile.

– Doctore, mi-a spus ea într-o după-amiază de octombrie, întorcându-ne de la Muzeu; ca să mă înțelegi, trebuie să afli întâi ceea ce nu-mi place sau, mai exact, cele ce nu-mi plac...

Nu-i place, întâi de toate, feminitatea, cu accesoriile ei: dragostea, devotamentul, lirica erotismului, mono-gamia, feminismul, Europa. Gândirea mea a repetat multe eforturi ca să surprindă legătura, firească pentru Miss Roth, între toate noțiunile acestea. A părăsit Europa, pentru că toți vorbesc şi gândesc la dragoste sau femeie, chiar când filozofează, sculptează sau se războiesc. ■ – „Eternul feminin", iată ce mă sufocă la noi... Asia-

ticii au nenumărate păcate; sunt cruzi, câteodată imbecili, adesea nebuni, altădată murdari; dar au două mari însuşiri : nu idealizează femeia şi nu cred în evoluție. Evident, au o poezie erotică, dar calitativ şi cantitativ e infimă alături de cea religioasă sau filozofică... Oh.' e obositor să citeşti şi să auzi peste tot şi în fiecare zi tot despre idilă sau adulter, despre femei şi umanitarism, sau despre oricare manifestare culturală a unei Europe infectate de feminism... Nu vezi ? Aici elita îşi pune alte întrebări; cunoştința e adevărat prețuită; acțiunea e respectată dar nu adorată; se face deosebire între psihologic şi sufletesc ... Drept să-ți spun, eu nu accept diferențierea

117

aceasta, dar simptomatic mă bucur de ea, cu atât mai mult cu cit în Europa este ignorată şi inaccesibilă...

– Aş putea scrie zeci de pagini urmărind dictarea drei Roth, dar cum nu scriu o carte asupra Asiei, ci simpla poveste a vieții meJe într-un oraş asiatic–mă opresc. Alături de feminitate, Miss Roth ura orice fel de ideologie, de metafizică, de teosofie. Pentru toate, găsise o expresie în cartea lui Oltramare: terapeutică mentală,

terapeutică morală. Miss Roth dispreţuia pe cei care îşi caută reazim într-un absolut de esenţă pur fonică, sau într-o credinţă al cărei obiect nici o dialectică nu-l putea promova transcendent, sau în oricare altă dogmă ce implică legi, concepte, umanitarism. Pentru ea, tot ce putea face mai bun un om inteligent – era să-şi transforme existenţa într-o operă de artă, nu în sens de aventură sau de nebunii metafizice, ci în adevăratul înţeles al cuvântului: a iubi, a trăi, a se hrăni, a visa artă, artă şi artişti. Şi Miss Roth realiza cu pasiune şi risc ceea ce credea că e un instinct al elitei. Existenţa ei e juisare necontenită şi rafinată, cultivând cu o prodigioasă cunoaştere tehnică schimbările, nuanţele, variaţiile. Din lunga ei intimitate cu fanteziile spontane şi capriciile, cu contrazicerile şi paradoxele – îşi închegase un seducător şir de aforisme al filozofiei „volte-face", cum spunea Miss Roth. – E inexact să numeşti filozofie ceea ce e numai o înţelepciune, mă avertiza Miss Roth, zâmbind şi fumând, fără să-şi părăsească expresia de seriozitate amuzată care o ferea de bagatelizări sau farsă. Iar înţelepciunea mea, fiind cea a unui artist, e inaptă dogmatizării; „The gol-den rule is that there is no golden rule". Presupun şi sper că ai o suficientă ascuţime ca să nu mă plasezi printre diletanţi, epicureişti sau sceptici frazeologi. Nu susţin că înţelepciunea mea e definitivă şi de aceea nu o îm-

118

părtăşesc celorlalţi. Dar sprijinită pe anumite sfaturi ce mi le oferă, pot critica tot ce găsesc necesar şi binevenit. k Trebuie să recunosc că, în cele dintâi săptămâni, Miss Roth îmi părea dispusă numai să critice, îndeosebi fanteziile teosofizante ale Ednei, descoperirea profesorului, apologiile mele pentru o metafizică defunctă şi literatura modernă. Mai târziu, am aflat ce informaţie sigură şi vastă se ascunde înapoia bagatelelor cu care Miss Roth întâmpina noutăţile librăriei din Park Street şi cât bun simţ şi ce minunată orientare o întovărăşeau în critica descoperirii profesorului. Nu e locul aici să relatez lungile noastre discuţii, îndeosebi asupra noii ediţii din 5/7-*pa Sastra* a lui P. Bose, care izbutise de asemenea să expună principiile arhitecturii şi sculpturii indiene într-o carte recentă, mult discutată în mediul universitar. Miss Roth, care studiase cu atenţie tratatul *Vishnudharmottara* asupra picturii, dovedea o extraordinară abilitate de a surprinde nuanţe, perfecţiuni, scăderi acolo unde ochiul cel mai exercitat aluneca amorf, şi o genială fineţe în a le exprima. Ca şi în cazul Stevenson–pe care Miss Roth îl cunoştea şi îl înţelegea de la un capăt la altul – nici asupra principiilor sculpturei indiene Miss Roth nu publicase nimic.

– Am adunat prea multe ştiri şi părerile mele sunt prea noi ca să mă îndur să le îmbâcsesc într-un articol. Iar o carte nu am timp să scriu. Viaţa e atât de scurtă... La ce bun ? La noi, filozofi sunt autorii studiilor de filozofie, iar criticii de artă acei care publică... Sunt răstimpuri când înţeleg de ce n-am acceptat niciodată să public; s-au scris prea multe prostii, nu ? şi toată activitatea noastră... ce putem noi face ?

Sub masca schimbărilor cotidiane, cultivate şi provocate cu preţiozitate, se ascundea o disciplină şi un itinerariu. Ceea ce numea Miss Roth „plăcere" nu era

119

întotdeauna juisare imediată şi gratuită, nepăsătoare de implicaţiile morale sau sociale – ci, de multe ori, satisfacţia de a gândi just, de a înţelege, de a descifra un adevăr într-o pagină socotită obscură, sau o imbecilitate într-o dogmă.

Miss Rotfi scuza catolicismul pentru catedrale, pentru laudele lui Jacopone da Todi şi proza lui Chesterton. In acelaşi timp, nu-şi contenea ironiile împotriva lui Mil-ton, numai pentru că bietul orb fusese puritan.

Refuzând imperativul unităţii, coerenţii sistematice în funcţiunea cerebrală – Miss Rodi aluneca întotdeauna pe o altă uşiţă nebănuită, când aforismele sale o duceau prea departe de adevăr. Cred că împrumutase dintr-un autor englez obiceiul de a spune: „cu atât mai rău pentru istorie!" când unul dintre noi îi amintea umil o dată sau un fapt, controlabil în cel mai portativ dicţionar.

In critica de artă asiatică, însă, Miss Roth avea câte-odată sclipiri de geniu. Cred că n-am întâlnit nicăieri o mai perfectă expunere şi o mai justă explicaţie a deformării tipului indian în sculptura budistă din Anam. Şi, cerându-i informaţii asupra variaţiilor reprezentărilor Urnei în Bengal – m-a uimit siguranţa ştirilor şi gustul cu care Miss Roth deosebea fantezia creatoare a meşterului, de grotescul hidos al nepriceperii tehnice, amănuntul luminos şi viu, izvorât din jocul mâinii şi al sufletului, de accesoriul tehnic orb şi împrumutat. Vizitele noastre la muzeu erau ceasuri de neuitat deliciu. Miss Roth compara cu o facilitate feminină, îmi amintea gravuri din propria-i bibliotecă, cerea colecţia de fotografii a muzeului ca să-mi arate exemplare din Amritsar sau Travancore, alegea, reprezenta, judeca. Chiar în epocile în care epuizasem materialul şi bibliografia, aflam ceva de învăţat de la Miss Roth. Simţeam atunci umilinţa melancolică a tinereţii, care poate stăpâni totul afară de gus-

120

tul şi cunoştinţele celui care a petrecut ani în intimă tovărăşie cu un subiect.

Cred că Miss Roth e sau a fost foarte bogată. Altminteri, nu ştiu cum să lămuresc luxul odăilor şi comorile adunate în ele. Nu e nevoie să spun că în bibliotecă se aflau toate reproducerile în culori şi toate colecţiile fotografice asiatice care se publicaseră în ultimul veac, volume scumpe şi rare, pe care nu-şi îngăduiau să le stăpânească decât Universităţile şi Bibliotecile publice. Dar Miss Roth adunase o surprinzătoare cantitate de stampe şi manuscrise, câteva din ele unice, căutate de maniacii europeni şi milionarii americani. Printre ele, o duzină de manuscrise persane cu înfloriturişi decoraţii miniaturale şi un foarte vechi Moise de Khores, originalul armean, şi *Divanul*'lui Maghribi care aparţinuse cândva unui orientalist olandez si nenumărate manuscrise arabe pe care ea nu le putea ceti, dar care îi desfătau degetele lungi şi palide de sihastră în palatul cu imagini. Am aflat pe urmă, dintr-o confidenţă obscură a Ednei, ca Miss Roth moştenise, înainte de a veni în India, colecţia unui conte german, recunoscut acum douăzeci de ani drept cel mai pregătit cunoscător al miniaturilor manuscriselor persan-arabe. Legătura vienezei cu un bătrân colecţionar nu e prea clară. Dar contele a dăruit, încă în viaţă, rodul unei vieţi de pasionată goană, şi 1-a dăruit spunând că nimeni nu e mai vrednic să le stăpânească şi să le înţeleagă, chiar fără a le ceti, ca Miss Roth. Cu acest prilej, am aflat de la Edna că profesoara număra cu mult mai mulţi ani decât as fi bănuit si că cunoştea pe toţi euro-penii care avuseseră vreun contact cu Orientul, de la editorul Luzac la Kaiserling şi colonel Lawrence. Chiar colecţia ei de autografe, voluminoasă şi serioasă, nu-i epuiza prietenii, admiratorii, maeştrii. Fusese peste tot şi învăţase întotdeauna. Ascultase pe Masaharu Anesaki

121

Ia Tokyo şi Harvard, pe Takakusu Ja Berlin, pe Yama-kumi la Calcutta, pe Jacobi la Bonn, pe Przyluskhy la Paris şi pe Louis Finot la Saigon. Şi pretutindeni purtase vasta ei curiozitate pentru rosturile artei şi disprețul pentru dogmatică. Cunoştea o sumă de anecdote asupra artiştilor şi orientaliştilor în viaţă; firește, prin artişti înţeleg pe cei asiatici, pentru că faţă de apuseni Miss Roth dovedea o rece indiferenţă şi pretindea că nu a aflat încă cum trebuie să le privească operele ca să înţeleagă că sunt opere de artă.

Din iarna petrecută la Santiniketan, unde a ţinut un faimos curs asupra influenţei artei indiene în Asia centrală şi China – s-a întors cu o arzătoare pasiune pentru poezia bengaleză. Dacă a fost întotdeauna slabă în sanscrită, neputând înţelege un text fără juxtă – în bengali, a împlinit uimitoare progrese, poate pentru că îi plăcea să convorbească şi să asculte necontenit baladele *gitani-lor.* In biblioteca ei se afla un exemplar al *Istoriei limbii şi literaturii Bengalului* de dr Sen, cu o lungă şi flatantă dedicaţie a autorului. Iar Thomson, de câte ori vizita India şi o întâlnea, nu ostenea cerându-i să colaboreze la o culegere de poeme bengaleze traduse în englezeşte. Miss Roth se apăra susţinând că marea ei monografie asupra Orissei monumentale nu-i îngăduie să se însărcineze cu o altă operă. De fapt, după cum ea însăşi îmi mărturisise sorbind dintr-un liquor favorit, nu înţelegea de ce ar fi colaborat la o carte pe care cetitorii nu o vor înţelege. Era chiar mâniată pe Thomson pentru că tradusese o scurtă antologie din Rămprasăd Sen. Acest geniu al Bengalului era în acelaşi timp şi poetul favorit al drei Roth. Toate acele izbucniri lirice către inaccesibila şi veşnica „mamă" Durga, recitite în melodiile originale, pecetluite cu taină pentru mine – îmbătau su-

122

fletul drei Roth. Când o rugam să mi le traducă, privirile ei mă ţinteau sever, batjocoritor.

– Ce-ai făcut doi ani în India ? Ai *trăit,* nu ? Ai cunoscut *viaţa,* nu ? Care viaţă ? A familiei Axon, a dnei si a dlui Axon, a lui Tom si a Isabelei. Pentru aceasta te puteai duce în Southampton. Nu înţeleg de ce ai venit în India, dacă nu pentru a învăţa bengali. Cea mai dulce şi mai perfectă limbă a globului.. .Oamenii pot veni în India pentru bani sau pentru poezie, şi amândouă motivele sunt binecuvântate. Dar pe d-ta nu te înţeleg; să pierzi treizeci de zile pe mare ca să te îndrăgosteşti de Isabel...

– Lucy, e inutil să mă mustri. Ştii prea bine că sunt inapt crizelor sentimentale...

– Chestiunea nu prezintă interes. Dar, de ce nu ai învăţat bengali ?...

Alături de lirica mistică a lui Rămprasăd Sen – pe care Miss Roth o socotea o culme a inspiraţiei poetice, dincolo de idealul feminin sau de tristeţea fericirilor pasagere – m-am uimit descoperind printre favoriţi poeţii dinastiei Tang, îndeosebi Li Po şi Tu Fu, pe care Miss Roth îi avea în nenumărate traduceri germane şi engleze. Spun favoriţi, pentru că îi cunoştea pe dinafară. Dar cât de adânci erau cunoştinţele drei Roth în poezia chineză m-a convins acea noapte de discuţie cu profesorul, care se amuza să traducă oricare linie a unui poem Tang şi Miss Roth nu întârzia să-i spună autorul. Ceea ce începeam să admir şi să jinduiesc în cultura orientalistică a profesoarei, era perfecta asimilare a gustului, a ritmului, aş spune a sufletului care călăuzise poeţii şi artiştii Asiei. Monotonia aparentă a poemelor era pentru Miss Roth colier de notaţii inimitabile, care-şi trădau autorul într-o sută de strofe surori. Putea distinge pe Chen Tzu Ang de Tsui Hao, în vreme ce profesorul, care cunoştea

123

destul de bine chineza, anevoie distingea între Tu Fu şi oricare alt poet din aceeaşi dinastie Tang. însuşirea aceasta rară de surprindere a nuanţelor printr-o intuiţie profundă şi completă o dovedea şi în celelalte literaturi orientale, de pildă în cea sanascrită, în care izbutea să recunoască pe Bhartrihari pus alături de Bilhana sau -<■ Amaru. Pentru mine, faptul e nefiresc şi înmărmuritor, cu atât mai mult cu cât Miss Roth nu cunoaşte decât tra-ducerile, cu inevitabilele îndobitociri şi înşelăciuni.

Ar trebui să povestesc pe îndelete întâlnirile grupului nostru în vila din Park Street şi să mă opresc însem-nând vorbele cu duh ale drei Roth. Dar mă tem că toate aceste însuşiri pe care le alătur făpturei profesoarei de istoria artelor să nu pară dincolo de firesc şi mă tem că atmosfera de intimă şi comunicativă orgie spirituală nu va putea fi prinsă în condeiul meu fugar şi nepriceput. Totuşi, nimic din purtarea mea nu se va înţelege dacă nu se cunoaşte încai în treacăt viaţa pe care o începusem cu noii mei prieteni.

De nedumerirea familiei Axon nu e locul să pomenesc acum. Cu adevărat că se minunau mai mult la începutul toamnei decât în vară. Cel puţin, în acele luni de arşiţă şi monsoon, păstram o tăcere lâncedă şi abstractă, pe care dna Axon şi, în parte, Isabel, o puneau în seama tropicei. Dar acum, cum să-şi explice volubilitatea mea, adeseaori frivolă sau supărător de încărcată cu referinţi ? şi cum să judece vizitele zilnice, adesea încheiate după miezul nopţii, făcute acelei dubioase profesoare, nemăritate, aproape fată bătrână, asupra căreia vecinii informaţi nu au prea multe cuvinte de laudă iar Father Lucas numai un gest de desperat desgust ? E adevărat, eu însumi serveam amănunte din belşug, fie asu-

124

pra casei, fie asupra stăpânei – având grija, firește, să trec peste taina celei dintâi nopţi şi peste toate pornirile incerte ale drei Roth. Am observat că Isabel dovedea un greu de ascuns dor în a şti tot mai multe asupra acestei „femei excepţionale" – cum o numeam eu. Şi mi s-a părut mai puţin crudă gluma Vernei asupra vârstei profesoarei decât zâmbetele reci ale Isabelei, prin care ea îşi rezuma dispreţul şi neâncrederea faţă de orice „femeie care încetează de a fi femeie cetind prea mult şi împru-mutând obiceiurile bărbaţilor". Ceea ce Isabel înţelegea prin „obiceiurile bărbaţilor" era: de a locui singură o casă, de a primi prieteni căsătoriţi, de a fuma, bea li-quoruri şi a fi profesoară la Universitate.

Câteodată, întorcându-mă din Park Street spre locuinţa familiei Axon, meditam destul de amuzat la situaţia rară a acestor două fiinţe, una cunoscându-se pe alta prin spusele mele, şi nesuferindu-se – Miss Roth pe Isabel din pricina visului meu, iar Isabel pe Miss Roth din nenumărate motive printre care se număra, poate, şi acela că vorbeam prea mult de ea la masă, întunecând nădejdile dnei Axon. Şi, nu ştiu de ce, eram ispitit să gândesc că relaţia aceasta între două femei care altminteri niciodată nu s-ar fi întâlnit – nu era creaţia mea, ci eu fusesem născut şi adus în aceste împrejurări ca să împlinesc legătura între Miss Roth şi Isabel Axon. Şi alte multe gânduri mă cutreierau, pe care renunţ să le aştern aici, temându-mă că le voi desfigura. Mă amuzam să descopăr corespondenţe între aceste două streine de rasă şi cultură, singurele pe care le cunoşteam mai de aproape în noua mea viaţă. Nimic nu se putea mai deosebit. Şi, totuşi, nu jignisem eu pe Isabel şi nu purta Isabel amintirea faptului, vie şi amplificată ? Şi nu era Miss Roth aceea care mă chemase în noaptea de la „Nanking", şi nu păstrează ea amintirea unui bărbat neântâlnit, halucinat şi

125

straniu, pe care în zadar încearcă să-J regăsească în mine ? Şi, între ceJe două mari ceasuri – „Bristol Theatre" şi „Nanking" – nu se deschide prăpastia visuJui meu de vară ? Iar eu însumi, nu sunt cel văzut de Isabel în tovărăşia cu Miss Roth – şi cei închipuit de Miss Roth în tovărăşia mea cu IsabeJ ? Iar gândul micşorimii şi al menirii mele de a rămâne între două lumi, de a mă secătui şi a pieri fără rod, gândul meu vechi mă străbătea – dar acum trăiam prea mult în închipuirile zeiţei Urga ca să mă gândesc la semnificaţii şi să mă întreb, căutând răspuns.

Mult curioase şi originale erau întâlnirile noastre în vila drei Roth. Profesorul sosea într-o *gări* cu cal bătrân şi aducea una din acele cărţi chineze plăcute gazdei. Săp-tămâni întregi purtase opusculul lui Yang-Chu în minunata ediţie de la Shanghai, şi săptămâni întregi tălmăcise parabolele sau aforismele celui căruia lumea îi părea o „grădină a plăcerii". începusem a îndrăgi pe acest incorigibil visător care-şi savura visele numai după ce le sprijinea pe grămezi de fişe.' Profesorul tăcea mai întotdeauna, înghiţind fumul gros al ţigărilor burmeze şi înflorind cu un creion bine ascuţit copertele cărţilor sau marginile jurnalelor ce le găsea risipite pe masă. Prietenia lui cu Miss Roth era veche. Cunoscuse la Cambridge, pe când urmărea lecţiile lui Giles, o vieneză sprintenă şi prodigios de informată, care stârnea senzaţie în colocvii şi pe care scepticismul sau prudenţa timorată a universităţilor nu o împiedecau să-şi dezvolte paradoxalele ei critici şi afirmaţii. După ce s-a încheiat pacea, Miss Roth s-a statornicit în Calcutta, chemată de Vice-can-celarul Universităţii; şi nu mică îi fu surpriza, întâlnind la lecţia de deschidere pe acei coleg din întâia tinereţe. Profesorul renunţase să urmărească ceea ce se numeşte în

cercurile universitare o „carieră". Cum mărturisea,

126

ar fi fost cu adevărat stupid să reprezinte oficial o ştiinţă pe care descoperirile lui o zdruncinaseră din temelii. In tinereţe, crezuse că se va specializa în Asia minoră, dar după cea dintâi expediţie cu Sir Aurel Stein, ajunsese atât de interesat de Asia Centrală, încât se stabilise în Calcutta si devenise un cetitor asiduu al bibliotecii So-cietăţii Asiatice. Nădăjduise, cândva, că se va întoarce în Anglia, dar după eşecurile repetate suferite încercând să-şi verifice prin săpături descoperirea, renunţase la orice gând de întoarcere. Studia tot mai mult chineza şi dialectele mongole şi trimitea comunicări scurte la *Bulletin de l'Ecole Frangaise de l'Extreme Orient* sau *Acts of the Asiatic Society ofjapan.* Nu publicase nici o carte, pentru că nu izbutise să găsească banii săpăturilor. Comunicările erau amorfe şi ilizibile, cu deosebire corectări de ediţii recente sau glosării mongole, note critice asupra monografiilor obscure ce se tipăreau în chineză, contribuţii noi la alte contribuţii noi publicate cu câţiva ani în urmă asupra textelor din Turfan. Cel care ar fi judecat pe profesor după aceste mărunte şi insignifiante publicaţii, l-ar fi alăturat pe nedrept miilor de colecţionari sau bibliotecari orientalişti în creierul cărora ideile nu-şi găsesc loc, iar generalizările sunt socotite lucru gazetăresc. In vreme ce profesorul, deşi pătimaş cercetător al amănuntelor, dovedea o suplă elasticitate şi o robustă înţelegere pentru ceea ce numea dra Roth „realităţile elitei". Descifrarea unui text obscur o scotea din gramatică şi îl auzeam dizertând cu entuziasm (atât cât poate avea un englez orientalist) asupra influenţelor naturii moarte asupra ideologiei sau despre ceea ce numea el egalitate energetică", adică egalitatea între potenţialul biectului ce trebuie cunoscut si cel al cercetătorului: *n* text obscur se luminează nu atât prin ţesătura lui intimă, cât prin *voinţa de înţelegere* a celui ce îl studiază.

127

■

Când energia aceasta se coboară în obiect, echilibrându-1 cu energia de cunoaştere a cercetătorului – problema e soluţionată.

Consulul venea în automobilul propriu, iar eu pe jos, pentru că drumul până la vila din Park Street e scurt şi aromat. Consulul aducea daruri: flori, ţigări şi biscuiţi. Florile pentru Edna, ţigările pentru dra Roth, iar biscuiţii pentru noi toţi cinci, la ceasul ceaiului. Miss Roth ne primea întotdeauna în kimonouri palide, iar Edna în aceleaşi sobre bluze de mătase albă. Şi primirea nu era niciodată oficială, fardată sau esoterică. Nu începeam discuţiile unui cerc de studii, nici nu contribuiam să alcătuim o şedinţă teosofică. Miss Roth ne citea, de obicei, ultimele descoperiri în Stevenson sau ultimele stupidităţi culese în noutăţile librăriilor. Sub ochiul ei batjocoritor şi cu memoria prodigioasă întotdeauna trează – surprindeam absurde, mediocre sau false aprecieri semnate de competenţi iluştri. Dar exerciţiul acesta, care nu avea o prea puternică doză de răutate, nu ne ţinea prea mult timp. In fiecare zi, Miss Roth descoperea un nou paradox sau un nou adevăr, şi tot mai mult îşi perfecţiona exprimarea „sistemului".

Câteodată ne lămurea – apologii – rostul fiecărui obiect de artă în odaia ei. Se plângea că viaţa e scurtă şi ternă. Urmând drumul marii erezii europene, modernii nu au timp să trăiască.

–Aţi observat cât de puţin atenţi sunt oamenii la viaţă, la drum ? Fiecare nu doreşte, nu vede şi nu visează decât ţinta. Această orbire totală, şi impasibilitate la senzaţii si erezie care confundă trăirea cu sfârsiturile. Ori-cine e grăbit să sfârşească: ziua, noaptea, anul, munca, suferinţa... In ceea ce mă priveşte, reluă Miss Roth când comentariile noastre se potoleau (pentru că, nu cred că e nevoie să repet, nu însemn aici decât miezul conver-

128

saţiilor, simplificat de întreruperi şi divagaţii), eu mi-am poruncit de mult ceea ce se poate numi atenţie la trăire. Ar fi mediocru şi sec să mă bucur dimineţile că răsare ■*'soarele, că se deşteaptă paserile, că înfloresc boschetele. Recunosc, instinctele acestea primare au secat în mine. Bucuria panteistă ce lâncezeşte în fiecare om, arareori irumpe şi arareori mă mulţumeşte. Dar, dimineaţa, am atâtea alte prilejuri de juisare (Miss Roth foloseşte întotdeauna expresia aceasta în franţuzeşte). îmbrac orice kimonou nou cu adevărate mângâieri şi cu o emoţie aproape sexuală (expresia e în nemţeşte şi, profesorală, nu pare riscată) şi *privesc* vasul meu de Tokyo şi *privesc* legătura acestui Coomaraswami editio princeps, sau mă pierd (Miss Roth adesea se exprimă banal şi dulceag) în aceeaşi bizară contemplaţie a celor doi Hokusai... Nu am decât un ceas liber, dar în acest ceas trăiesc, nu mă simt mişcată... Nu fac filozofie, nu predic, iar Bergson nu m-a interesat niciodată. Trăirea mea nu are nimic organic, sau inconştient. Destul de curios, ştiu şi mă des-fat, înţeleg şi mă critic – trăind. Şi, pentru că tot ce fac e spontan, liber, violent, îmi place să numesc viaţa mea orgie... >353

Am condensat în această jumătate de pagină monologul unei după-amiezi de octombrie, când Miss Roth s-a arătat mult mai curajoasă şi mai complexă decât o bănuiam. O adevărată orgie de senzaţii tari şi străluciri

filiforme, de masculin je m'en fichisme şi de estetism minor, fraged sau corupt, de doctrine şi de poeme. E peste măsură de greu să înțeleg un om; e aproape cu neputință să-l zugrăvesc. Dar când acest suflet e Miss Roth ? Dacă aş reciti ceea ce am scris în aceste ultime zile asupra-i, fără îndoială că aş ofta desgustat, fără îndoială că prietena mi-ar apărea sufocată de lecturi şi influențe, bolborosind crezuri felurite şi afectând o rafinată şi

129 ^

d'annunziană senzualitate. în timp ce adevărata Miss Roth, ceJ puțin atât cât o înțeleg, o cunosc şi o reconsti-tuiesc eu – stăpâneşte o prodigioasă coheziune în gesturile si atitudinile ei, si, oricât de mult s-ar dovedi inflU-ențată de favoriții ei asiatici, trădează pentru oricine o apropie o caldă, vastă, roditoare personalitate.

Viața drei Roth părea, şi era cu adevărat săracă în evenimente. Ceea ce eu înțelegeam prin risc, aventură sau existență – ea le numea superstiții sau nostalgii. într-o seară, povestindu-i revelațiile căpătate în renunțarea la mine însumi şi prin înrolarea mea voluntară în familia Axon, i-am lăudat neprevăzutul unei vieți propriu-zise, ineditul si schimbările. Miss Roth, criticându-mă, si-a lămurit indiferența față de partea „fenomenică" a vieții. – E foarte mult sânge modern în d-ta, doctore, şi noul umanism în care te inițiezi, al Asiei, încă nu te-a purgat de superstițiile evoluției, vitezei, aventurii... Ai dreptate într-atât cât nu accepți mecanizarea prin erudiție sau cerebralism. Mortificația, prin orice fel de asceză, nu *e* viață, admit; dar nu admit ceea ce crezi că e viață. Trepidația şi influențele masselor şi renunțările spirituale pentru pragmatic, şi adaptarea la mediile inferioare, şi trăirea la voia întâmplării sau a familiei Axon şi refularea reminiscențelor umaniste din d-ta, şi acestea sunt propriu-zis o existență terestră, dar nimic mai mult. Pentru mine, care mă nutresc cu senzații şi cu adevăruri pe care le schimb când obosesc, evenimentele sunt accesorii. Nu le refuz, dacă mă apropie, dar nu le caut. Nu renunț, în nici un caz, la centrul meu de gravitate, la artă. în toate călătoriile mele am fost întâi artist şi apoi om. în legături şi prietenii, m-am dovedit întâi colecționară, şi apoi femeie. Cel dintâi amant, cred că Edna ți-a des-

130

tăinuit aceasta (zâmbet stupid), a fost un conte bătrân, pe care îl stimam pentru gustul, aristocrația şi vastitatea erudiției... îmi place să aleg prieteni noi, dacă ghicesc alrritm sau altă cultură în cel ce mi se apropie... Dar niciodată n-am putut trăi între oameni nesimțitori, inculți, mediocri sau săraci. Mă sufoc, mă sufoc în sensul fiziologic al cuvântului... Toată odiseea vagabondajului în California sau în Argentina, sau pirateria în arhipelagurile oceanice, nu-mi pot ține atenția încordată. Am fost în Tahiti pentru că a fost şi Stevenson; mi-au plăcut plăjile de coral pentru că le-a descris Stevenson...

– Aici suntem de acord, Lucy, îi aminteam eu.

– Cunoşti indiferența mea pentru ceea ce alții găsesc grandios sau frumos în natură. Sincer vorbind, nu mă impresionează. îmi plac, cum îmi place un săpun hi-gienic sau o pereche de pantofi. Recunosc că sunt necesare, chiar indispensabile, ca orice toaletă mintală. Dar nu mă emoționează, nu mă întristează. Câteodată, îmi provoacă acel şoc fiziologic, orgiastic, care îmi deşteaptă instinctele panice. Dar, aceasta e alături de suflet, adică alături de artă si de ceea ce stărui în a numi meta-fizica mea...

Miss Roth nu ostenea să mă mustre pentru obsesia mea „fenomenică", pentru setea de schimbări în afară de mine, pentru toate pornirile moderne ce stăruiau în mine, îndemnându-mă să mă las târît în albii streine, să mă las sfârtecat de voințe eterogene numai pentru dorința de a mă simți violentat, să ascult poruncilor unei masse către care nu ar fi trebuit să-mi opresc niciodată privirile. Şi, cu toate argumentările mele, cu toată certitudinea că viața mea în aceşti ultimi ani a fost numai o implicație a „paradisului pierdut" o dată cu evenimentele tinereții mele – simțeam cum atmosfera odăilor din Park Street şi prelungita prietenie cu Miss Roth mă depărta

de itinerariuj parcurs alături de familia Axon şi mă îndemna spre trecutele atitudini diletante. Ştiam că, orice s-ar fi întâmplat, înapoi, la izvorul meu, nu mai puteam ajunge. Miss Roth mă compara, glumind, cu căderea omului şi răscumpărarea prin Mântuitor. Asemenea omenirii principial şi efectiv rupte de Creator, mă aflam, urgisit şi izolat, aşteptând a doua naştere prin pogorârea Duhului şi Tatălui într-un Fiu născut din fecioară... – Nu blasfema, amenința tot în glumă consulul. Dar eu eram ispitit să înțeleg în aspectul ei real comparația drei Roth, şi adesea mă înfriguram de nerăbdări şi presentimente, aflând prin proorociri că mântuirea se apropie. Spusele acestea nu trebuiesc înțelese în sensul lor teologic, ci pur şi simplu uman, prea uman. Adesea simțeam oboseala stării mele, a păcatului şi a menirii mele. Mă oboseam să aflu în fiecare solilocviu că încă nu pot rodi, că încă nu-mi găsesc locul meu, că sunt încă blestemat să colind în două lumi, una aproape de mine, cealaltă în amintiri, în daruri, în ironii, oriunde s-ar fi aflat ea, părând nu mai puțin inaccesibilă şi alinătoare. Totuşi, solilocviile şi amintirile de acest fel erau tot mai rare, tot mai mult întunecate. Nouă viață şi patimi proaspete mi se dezvăluiseră în vila drei Roth. Redeve-nisem ceea ce fusesem cândva: un artist ratat, trăindu-şi

creațiile în emoții şi în juisări, risipindu-şi energia în lecturi culese şi adunate în fotoliul din biblioteca drei Roth. Reâncepusem lucrul asupra lapidarelor javaneze şi aceasta nu pentru a putea scrie o monografie, ci pentru a stă-pâni un subiect până la epuizare şi a mă bucura de acele voluptăți tehnice ale competenții şi ale gustului.

încep să obosesc scriind acest capitol, şi încă n-am povestit întâlnirile noastre şi încă n-am destăinuit tot ce ştiu asupra consulului, şi n-am amintit acea noapte de crude şi riscante revelații, când Lucy, pe jumătate sălbă-

132

ticită de opiul ce-1 fumase fără ştirea noastră, m-a înlănțuit cu toată dorința celor treizeci şi patru de ani, mur-murând că iarăşi am revenit cel cunoscut de ea cândva, bărbatul deşteptat din vis, omul care împarte şi cere de bucurie că s-a regăsit.

Faptele acestei nopți s-au petrecut astfel. Oaspeții plecau şi eu mă pregăteam să-i întovărăşesc, când Lucy m-a rugat să întârziez încă o jumătate de ceas ca să-mi arate noi specii de bronzuri Durga aduse de curând de la Madura şi aparținând unui colecționar din Colombo. N-am bănuit nimic în invitația gazdei, pentru că Edna de asemenea se afla cu noi, şi nu era pentru întâia oară când întârziam singuri în discuții tehnice. Miss Roth a îmbrăcat un kimono turburător pentru oricare alt bărbat nepierdut în pasiuni arzătoare, cum eram eu în acea noapte. Alături de ceai şi împotriva sfaturilor lui Ka-kuzo, Miss Roth a servit liquoruri tari. Apoi ne-a lăsat singuri, pe mine şi pe Edna, o jumătate de ceas. Nu mă sfiesc să spun că eram din nou sub amintirea celei dintâi nopți petrecute în vilă. Poate pentru că eram singur cu Edna, sau poate pentru că Miss Roth era prea turburată de liquoruri. Prietena, însă, era sincer îngrijată şi privea cu neastâmpăr şi nerăbdare uşa iatacului. Am înțeles mai târziu că ştia ce se petrece în odaia cu scoarțe întunecate şi lămpi aromitoare şi că se temea de cele ce s-ar putea dezvălui.

Miss Roth s-a întors schimbată. Monologul ei – era obiceiul nostru de a nu o întrerupe de câte ori voia să epuizeze un paradox sau să fixeze o nuanță – a fost confuz şi strălucitor. Am ghicit că a fumat iarăşi opium şi că încerca aceeaşi ispită din noaptea de la „Nanking". Ceea ce mi-a mărturisit nu voi scrie aici. Lucy e o cinică, iar câteodată găseşte o amară plăcere contrazicându-şi spusele din ceasurile lucide. Am descifrat în frazele şi

* 133

chemările ei că o amintire o stăpâneşte ca un sburător, cu deosebire în vremea singurătății şi a visului. Nu mă descopeream măgulit, pentru că nu mă recunoşteam în imaginea păstrată. Eram departe de visul meu, eram înfipt în însăşi lumea Lucyei şi îmbrățişarea noastră ar fi fost dezamăgită ca un final. Palimpsestul nu se mai lumina. Aceasta cred, a ghicit Miss Roth. Nu am desprins nimic din ochii ei întunecați, şi nu i-am privit trupul şarpe cald în kimonoul asemenea blănurilor de vulpe albastră.

E peste puterile mele să povestesc cum s-ar cuveni faptele acelei nopți. Am fost târît într-o înlănțuire care n-a fost niciodată a mea, am fost scăldat de râul *des*-frânat al senzualității. Aproape frigid, indiferent la toate biruințele care măgulesc orgoliul viril, necunoscând tortura cărnii, nesuferindu-i văpăile – toate legăturile mele au fost sexuale întrucât erau limitate gândului, final orb al unei dialectice ce-si odihnea victoria sau îsi cunoştea înfrângerea. Astfel, trebuind să povestesc scene de neaşteptată şi barbară voluptate, să ghicesc firul desnodămân-tului în obsesia drei Roth şi în gelozia Ednei, să încerc lămurirea curajului celei dintâi şi a cinismului prietenei – înțeleg că, asemenea paradoxalei mele prezențe într-o odaie de dragoste safică, sarcina de a însemna reporta-giul în acest caiet e inumană şi grotescă. Mă simt violentat în făptura mea intimă aflând că am împlinit un rol în împrejurări streine mie, că soarta m-a trimis între oameni pe care nu-i pot ghici sau ale căror vicii nu mă ispitesc. Şi, totuşi, trebuie să povestesc acest fapt, pentru că el ne-a legat, pe noi trei, într-o taină păcătoasă.

Astfel, asistând Ia destrăbălarea profesoarei şi urmărind-o cu ochiul curios al cercetătorului – am descifrat o turburare crescândă în Edna, o înfrigurare vicioasă pe care nu şi-o putea stăpâni, un tremur de trup cald înlăn-

134

țuit. Şi, în timp ce încercam să mă ancorez în prezent, să-mi deschid toate brațele înțelegerii către peisagiul neaşteptat ce-şi continua desfăşurarea şi surprizele – îmbrățişarea Ednei mă istovi, mă spăimântă, îmi risipi undele ce mă legau de ceas şi loc, mă alunecă în vidul cețos al neânțelegerilor, al semiconştienții şi nedumeririlor. Pentru că, Edna nu mă îmbrățişase pe mine, ci pe dra Roth. Şi, oricât de uimit m-aş fi simțit încolăcit de brațele ei albe, n-aş fi îndurat şocul brusc şi sângeros, vâzând-o lâncezind transpirată şi absentă în brațele prietenei.

înmărmurit, fără să înțeleg, priveam începutul orgiei pe covorul cafeniu cu desene de balauri şi păuni. Toate acele scoarțe mi se păreau însuflețite de o privire fără fund. Si bronzurile cu măşti groteşti, si cărțile în penumbra zidului cel mare – totul se însuflețea ca într-un coşmar, trezite de jocul scrâşnit şi tânguit, nevero-

simil şi interesant al celor două trupuri cu piele proaspătă şi întinsă.

Cred că n-au trecut prea multe minute până ce m-am deşteptat, deşteptat de simţuri. Ceea ce nu izbutise să reclame cinismul drei Roth, împlinise goliciunea cu lumini vinete. Spasmul meu era cel al omului biciuit, înfruntat, obidit. Induram emoţia amară şi ameţitoare a celui umilit sălbatec. De cine ? De ce ? Acestea erau întrebări pe care nu mi le-am pus atunci şi la care, în nici un caz, ri-aş fi aflat răspuns.

In încordarea mea, m-am oferit, îmbujorat de$_t$ lumina globului cu flori şi munţi. Clipa a fost lungă. Nedumerirea mea a fost asemenea unei zvârliri înapoi, în vremurile adolescenţei. Inşerpuirea cu două guri nu m-a luat în seamă şi acelaşi lâncet de litanie sugrumată a înecat tăcerea mea. Când am întins un braţ poftitor şi pieptul meu a strivit sânul Ednei, în încercarea de a le despărţi – strigăt de desgust şi spaimă mi-a umilit auzul înflorit de

nădejdi. Râsul împăciuitor al drei Roth nu m-a împăcat. Cinismul cu care a bolborosit câteva scuze nu m-a răs-vrătit. Ca o flacără stinsă de cenuşa rece a focului din noapte – m-am simţit sărman, alungat, deşert şi pustiit. Am privit orb braţele drei Roth purtând trupul agoni-zând si neverosimil de aerian al Ednei.

Rămas singur în salonul zăpuşit de briza caldă a miezului nopţii, am încercat să-mi adun vedeniile, să-mi amintesc de începutul şedinţii, cu consulul şi profesorul discutând politica guvernului din Canada şi asasinatul agentului comercial din Colombo. începutul acesta mi se părea desprins din alte vremi, cetit în cărţi sau auzit de la oameni. începutul acesta nu era cel cunoscut de mine, era fals, era sterp, era neverosimil.

Am luat o ţigare din cutia drei Roth, am stins lampa şi am părăsit vila închizând liniştit uşile şi păşind atent pe verandă. In curte m-am lovit de rogojinile pe care dormeau, înfăşuraţi în cearceafuri, slujitorii. Mi-au urat noapte bună. M-am întors acasă neştiind dacă voi mai reveni în vilă şi neştiind ce voi spune profesorului.

*

Au trecut patru zile fără să-mi întâlnesc prietenii la obicinuitele ceaiuri din Park Street.

Şi după patru zile, automobilul consulului s-a oprit în faţa casei. Consulul s-a bucurat că nu sunt bolnav şi m-a vestit că dra Roth, ajutată de profesor, mi-a obţinut un post de maestru pentru limba franceză la S. Xavier Coâlege.

– A făcut aceasta dra Roth ? am întrebat eu liniştit şi palid.

X. ÎNCĂTUŞATUL ŞI ZÎNA

Totul se poate întâmpla, împotriva tuturor raţiunilor. Am gândit acest loc comun întorcându-mă de la locuinţa drei Roth. Sunt fapte pe care, înainte de a le împlini, oamenii le socotesc irealizabile. Şi sunt împrejurări stranii pe care nimeni nu şi le-ar putea închipui fireşti. Aşadar, după a doua noapte de surprize şi viciu, prietenia noastră a continuat. Descopeream o singură schimbare în dra Roth, aş spune o purgare de obsesiile nopţii de la „Nanking". Continuam lecturile şi Miss Roth continua să fumeze cu pleoapele micşorate ţigările aduse de consul şi să soarbă liquoruri tari. Numai Edna se dovedea întrucâtva stânjenită; deşi, mult mai puţin decât mă aşteptam. Era între noi un fapt ca o rană. Ne feream s-o atingem, cu priviri sau cu vorbe. Şi, în pofida pu-doarei şi a tuturor superstiţiilor ce plutesc încă asupra sufletului feminin, atât Miss Roth cât şi Edna nu se arătau stânjenite sau intimidate de amintirea bărbatului care asistase la împletirea lor oarbă şi albă pe covor cu balauri şi păuni.

Noua mea slujbă la Colegiu mă scutise de repetiţiile la „Bristol Theatre". Aveam ore de la nouă dimineaţa la trei după-amiază şi, prin influenţele drei Roth, leafa era mult mai mare decât mi se cuvenea, aproape dublă ca aceea de la Bristol. Şi munca era mai puţin obositoare. Şi dna Axon era mult măgulită, cu un pensionar stimat

?i plătit de Jezuiti F *U*

«««44, acelaşi pest $_t$oa f/^ $^{h\ Cer}$ "cultur a , J*g cu romane $_{detect}$^;4a ş, tnteresat $_{numai.\ de}$ ^

™^{a}- ţ Prieteni, se ^*3$_M$**' ^{CU} «*" * a ££ ™«««V *si* «înceapă pia°?pnd,^{d,s}P^{us}"J-fi calce cu-™?.contn,dic$_t$oi^^căpăs$_{tra}$opâ$_J$.e$_{re}$C

™ţ "?$^{â\ fo}$«^{a} '•"' Tom " ™$_h^{Cum\ s|}$-f «Plice faptefe tWW o - alătnrf deTnriJT ^ $^{<are\ am}$ '«spuns $_a$,

2 r $^{P"etenia}$ %« de babe ?P ° bânuia $^{sm'}$-^{tu}dm, s. fapte care o uimea „ ' ^{Erau} ° ™mă de ati-« c,prm absenţa fimluTna"l™^{P}™ "*"•"*u,,i-C"^{P}!^{a},'" «'«cna $^{?'}$ °r«^{a}"« - ci p_{rin}

4" Poruncile dnei ^"^H<- <fo*t ei stupida « babei eta geloasă^"* *" ^{gdo2ia} babeiei. feste' bărbat, $_f$, adoiescenn^^"$^{4'\ N}$« Pentru că erau "* l.psu,,Ior, Li,$_{ian}$ rt^^T ^{CS} " ^«««^

$^{P\ aeaac}$ci farmec s,mplu al fru-

museţii nepătate, al fecioriei fără ispite şi fără primejdii, candide si imbecile.

Isabel, însă, nu mai era de-acum adolescentă. Anumite intuiții maturizaseră în sufletul ei, în zile lungi de vară, în nopți calde fără prieteni şi fără plimbări, ceasuri de nespusă toropeală, când femeile zac în odăi cu ferestre ferecate, transpirând sub briza fierbinte a ventilatorului, leneşe, pe jumătate adormite, pe jumătate bestii. In somnolența după-amiezelor, în vânt sărat de seară, în chaise-longue pe terasă, în lectura lentă şi plictisită a magazinelor fără copertă şi cu foile răsucite – acele câteva senzații şi amintiri şi gânduri reveneau, stăruiau, se împleteau şi se dilatau, dospind noi nădejdi sau țesând privelişti înfrigurate, în care desgustul se fărâmița tot mai mult, lăsând loc mângâietoarelor revelații şi prevestind cearcănele. Isabel descoperise viciul cu o neverosimilă întârziere. Acea senzualitate pură, echilibrată, purificată prin tovărăşiile sportive cu băieți arşi de soare – se crispase cândva, se răcise, împietrindu-se, ca să renască după lunile de vară cu ispitiri noi şi cu viciul adolescenții. Creşteau stigmatele pe fața arămie a Isabelei şi deşteptarea ei în lume se vestea cu şuierul de sfori trase si de catifea agitată a ridicării cortinei. Undeva, înapoia pleoapelor întunecate, izvorau lumini, tot mai repezi şi tot mai vii. Isabel se mira de naivitatea şi de puritanismul anilor trecuți, iar soțul şi familia cu copii mulți şi chiar visul de a ajunge artistă de cinema – i se păreau ridicole. Isabel încă nu ştia ce doreşte, coprinsă fiind de incertitudinea capricioasă a nemulțumirilor, prea schimbată ca să se mai poată întoarce la vechii idoli şi copilăreştile nădejdi, prea fragedă şi nestatornică pentru a putea alege şi împlini.

O suprafirească ghicire mă lega de viețuirea fermentată a Isabelei. S-ar fi spus că antene nevăzute se pogorau

asupra tainelor şi căderilor ei ca mii de ochi tactili. Fără îndoială că Isabel simțea prezența mea în cele mai ascunse şi mai solitare împrejurări. Ghiceam aceasta din lucirile de spaimă şi aşteptare cu care mă întâmpinau privirile ei. Aştepta, aştepta... Din trupul şi sufletul meu, legiuni se îndreptau spre Isabel, şi ea încerca zadarnic să mă recunoască, întunecat şi spân, în puzderia de umbre pătimaşe năpădind din febra ei.

In acele săptămâni de toamnă, ostenit de orele Colegiului şi de revelațiile vilei drei Roth, nu priveam decât în treacăt aşteptările Isabelei. Alături de munca mea, nu-mi îngăduiam alte exerciții spirituale, nu mă lăsam ispitit de alte întrebări. Păstram rețeaua simpatică ce mă lega de Isabel, pentru că nu o puteam desprinde de pe făptura mea. Dar nu activam nici nu mărturiseam nimic din cele ce dorea, chemând, Isabel. Ca o pavăză, ridicasem prietenia cu dl şi dna Axon. Temându-mă să rămân singur cu Isabel, petreceam acel ceas de odihnă după cină sfătuind cu dl Axon şi încuviințând tânguirile dnei Axon. Subiectul nostru comun era, firește, Tom. Multe luni nu aflasem nimic de rătăcirile lui. De curând, o scrisoare lungă ne vestise că se stabilise la San Francisco şi că era destul de bine plătit, fără să precizeze, însă, ce fel de lucru împlinea şi fără să ne mărturisească adresa. I-am scris cu toții la Post-Office si bănuiesc că dna Axon i-a povestit multe şi 1-a copleşit cu rechemări, pentru că răspunsul lui trăda o sinceră turburare şi era străbătut de cereri de iertare, care emoționau pe dna Axon şi îi în-cărcau ochii cu lacrimi de câte ori ne citea scrisoarea la masă. Surorile nu se dovedeau prea nerăbdătoare pentru întoarcerea lui Tom. Verna îi cerea mărci, iar Isabel îl sfătuia să rămână mult timp în America şi să se întoarcă bogat, cum făcuse un văr al tatălui. Poate Lilian era mai tristă într-o casă fără frate. Eu m-am mulțumit să-i tri-

mit o scrisoare pripită, în care îi comunicam situația mea la Colegiu şi îl sfătuiam să nu se lase înfrânt de doruri, să nu asculte chemările, ci să se zbată şi să muncească ′•′ până ce îşi va stăpâni puterile.

Dl Axon ajunsese rezonabil şi-şi lăuda fiul pentru i curajul lui şi drumul ce-1 apucase.

– întotdeauna Tom a fost o fire aventuroasă, glăsuia dl Axon, şi numai dragostea pentru mamă-sa 1-a păstrat aceşti ani acasă. De mult am spus că Tom îmi va semăna mie şi nimeni nu voia să mă creadă...

Iâncă din septembrie, la începutul vacanței *Puja,* Isabel se hotărâse să renunțe la şcoală. Argumente a găsit destule ca să convingă pe dna Axon; mai întâi, şcoala era prea scumpă şi o obosea prea mult; apoi, la ce bun toate acele studii pentru o fată care ştie ceti o carte şi răspunde la o scrisoare ? Isabel nădăjduise să plece în Anglia, domnişoară de onoare a unei milionare parsi, care se ducea să-şi vadă copiii la Oxford. Dar doamna a observat curând că soțul priveşte prea mult pe şcolăriță şi astfel Isabel a pierdut nădejdile.

Pentru că în familia Axon e obiceiul ca fiecare să muncească, Isabel a găsit curând un post de vânzătoare la o sucursală a firmei Shorabzi et C-nia. A obținut postul – mediocru plătit dar cu făgăduieli de mărire – datorită recomandației unui prieten de al dlui Axon, contabil la aceeaşi firmă. Intr-o seară, surpriza a fost vestită la cină şi sărbătorirea a costat pe dna Axon o pomieră plină cu dulciuri şi două sticle cu brandy. S-a întâmplat să fie de față şi Noel, care venea acum foarte des, cucerit de farmecele Catherinei. Noel a urat Isabelei, între altele, şi o grabnică logodnă – ceea ce a picurat zâmbete de speranțe în sufletul dnei Axon. Isabel a răspuns foarte

int e%ent, amintind că fannW

«*e aparţine *hot^rl^T"* «u o priveşte, deoa-

cutI "IC1 ?I a ^ereiorgener^- °r^iui•am°dei, cutia ameninţa să se antrena * Cominentaje- Dis-do^ 2J pentru cuvintele ', ?' CU am fo« răsplăti a masem acel Joc comun LT' ' P,a?nice' Pnn care exnrr-Lu nu cred î« „ - tern al vointii I,,; n F

Ja- Numai dna Axon „UT Vlsat&» anii de scoa

rxrrăp^od**--~^^**

beJeT'p *f*tânăr CU ° s^uatiWa ^ • mintea d^'

£ dna Axon era îngri^r f*" ^""^ <• *oa «m„d făg|du,a *um lH^a-A;* » v™, s-0 vadâ cî ™ «de la maga2in. j """ «re s-0 înso ţeaşeâ « s-0 Ju «* firmei Shorab", d,,l "" Axon se «™« de „lari"

Hn şi străzi primejdioase,

142

vicioase, păcătoase – în mintea dnei Axon. S-a bucurat, afJând că milionăreasa parsi renunţă Ja compania Isabelei, deşi nu cunoştea motivul. IsabeJ, bănuindu-1, ni-1 împărtăşise numai nouă, dreior Irving şi mie, într-o seară veselă când fetele au servit porto şi au silit pe Isabel să J fumeze.

Lucrul Isabelei nu era dificil şi ea se arăta aproape [indispusă în zilele de sărbătoare, pentru că magazinul I era închis şi trebuia să rămână acasă. Dna Axon rugase pe Noel s-o întovărăşească, cel puţin câteodată, la lucru. Pe mine nu avusese curajul să mă roage. începea o epocă turbure, când dna Axon nu ştia ce să creadă asupra j gândurilor mele. M-am desfătat într-o seară, zărind pe Noel şi Isabel întorcându-sepe Chowringhi Road, el cu gândul Ja Catherine, ea indiferentă şi absentă. Noel nu putea refuza sarcina, pentru că aceasta J-ar fi depărtat de Catherine.

Drele Irving s-au arătat nemulţumite când am demisionat de la „Bristol Theatre". Se obicinuiseră cu tovărăşia mea şi le plăcea să ajungă la repetiţii în taxiul plătit de mine. Patronul găsise un negru tapeur, profesionist, dar trebuise să-1 concedieze la sfârşitul lunii pentru că primise plângeri de la toate fetele de necuviinţă şi cinism. Negrul era un rătăcit în India. Ajunsese printr-o minune, prin vraja reclamelor colorate dintr-o gară din Missouri. Singurul cu care se putea înţelege era dl Fox, pentru că numai acesta slăvea America si ofta de câte ori îsi amin-tea de San Francisco.

Patronul căutase iarăşi şi întâlnise o domnişoară bă-trână, care condusese multă vreme orga electrică a unui cinematograf de cartier. Pe aceasta au concediat-o tot fetele, pentru că domnişoara tapa în ritm de vals şi ostenea lesne, sorbind necontenit siropuri înghe ţate şi fu-mând ţigările lui Stalin. In cele din urmă, Stalin adusese

pe un italian crescut în ateliere de cinematograf şi în baruri, care a izbutit să mulţumească pe toţi, petrecându-şi tot timpul în teatru şi gata să ajute în cele mai neaşteptate încurcături: electricitate, decoruri, croitorie, dansuri. Avea un singur păcat: jocul de cărţi – dar păcatul îi era tolerat, pentru că pierdea toţi banii jucând cu Stalin.

Am revenit de mai multe ori la „Bristol Theatre", dar întotdeauna în timpul spectacolelor, întâlnind pe foştii camarazi în barul vecin sau pe scenă.

Catherine mă rugase într-o zi să le ajut, pe ele trei, să pregătească un dans fantezie, o surpriză pentru Stalin. Adunase o sumă de partituri desperecheate alcătuind un compus grotesc şi vulgar. M-am oferit să compun eu o partitură nouă şi, din reminiscenţe sau ascultând sugestiile dansului Catherinei, fantezia se împlinea, spre uimirea dnei Axon şi entuziasmul fetelor. Dar bucuria mea nu era dansul drelor Irving, ci încercarea de balet pe care o improviza Catherine cu surorile şi cu cele trei Axon. Verna, pentru că era cea mai mică, dansa singură în faţă. Prinse cu braţele la spate, Catherine, Ana, Love-day, Isabel şi Lilian alcătuiau un mănunchi orbitor de tinereţe, libertate şi bestială pudicitate. Baletul se improviza pe orice melodie, fie jazz, fie romanţă. Suplă, inspirată, Catherine iniţia în ritmurile noi şi stăpânea şiragul cu braţele, cu glasul, cu arcurile aeriene zvălite de pulpe. Curând, jocul ajunsese pentru mine necesar şi mângâietor. Deprinsesem eu însumi felurite tururi de forţă, izbutind să tapez şi, în acelaşi timp, să privesc cu capul întors spre mijlocul salonului, unde, sorbit din ochi de Noel, se desfăşura baletul şcolăresc al celor şase. Dna Axon accepta pe jumătate nemulţumită jocul acesta, pentru că îl socotea nesănătos şi se temea să nu-i ispi-

144

tească prea mult fetele cu gândul de a ajunge şi ele dansatoare, ca drele Irving.

Şi a fost într-una din acele seri, când fetele începuseră preludiul baletului cu mult repetata mişcare a

pulpelor, marea surpriză a vizitei drei Roth. Deşi nu o cunoştea nimeni, au recunoscut-o toţi. Lucy era întovărăşită de consul şi venise în maşina-i proprie. A întrebat pe bunică, în terasă, de camera mea – dar n-a aşteptat răspunsul, pentru că mi-a distins glasul şi a păşit atentă în salonul luminat de tinerețea drelor Irving şi a surorilor Axon. Contrastele personagiilor, aşa cum se întâlnesc de obicei prin cărţi îmi displace, şi nu mi-aş fi îngăduit niciodată să scriu un rând asupra-le dacă prezența profesoarei cu priviri obosite, în vestmânt scump, n-ar fi fost straniu streină de trupurile arămii ale fetelor, pe jumătate goale şi inconştiente de goliciunea lor, cu sâni răsărind pietroşi din bluza strâmtă şi transpirată, cu bucle sălbăticite în dans.

Singurul care n-a trădat surpriza a fost consulul. Cu rotunjimea lui germanică şi cu privirile mioape, de nepătruns, găsea întotdeauna zâmbetul sincer şi prompt, menit să risipească înghețata stânjeneală a începuturilor sau să deslege anecdota tinerilor timizi. A fost consulul cel care a vorbit, a întrebat şi a răspuns tot timpul. Dra loth, deşi aflată pe primul plan în curiozitatea fetelor, tăcut ursuză şi totuşi amuzată, desfătându-se să-şi roşească reflecţiile asupra familiei Axon în franţuzeşte şi i citeze dintr-un humorist vienez fraze care îmi înflo-;au zâmbete rele, spre ciuda dnei Axon şi a bunicii. Fără îndoială că dra Roth, care nu poate iubi şi nu poate fi geloasă, nu simțea față de Isabel decât o ciudată curiozitate, şi numai o indiferență scârbită față de interiorul sărac şi grotesc al dnei Axon. M-aş dovedi necunoscător al firii drei Roth dacă aş socoti atitudinea ei afectată iar

145

indiferența răutăcioasă. Ea a izbutit să elimine, prin nu ştiu ce distilare vrăjită, o bună parte din zestrea mediocră şi comună a oamenilor de toate zilele. Deşi, poate, pentru cei mai mulţi mişcările ei de desgust sau revoltă împotriva sărăciei, a prostului gust, a mediocrității par silnice şi poză – ele sunt fireşti şi instinctive. Lucy vorbea franţuzeşte ca un refugiu. M-a rugat să repet Findlan-dia lui Sibbellius nu ca să necăjească nerăbdarea fetelor, care aşteptau revanşa în baletul cu pulpele goale şi perfecte, repezite în mahmureala fadă a profesoarei – ci ca să poată respira în acest salon înghesuit cu mobile vechi şi noi, cu reproduceri barbare atârnate alături de calendare colorate, darurile marilor firme pentru Crăciun. Pe măsuța cu flori, o fotografie de a lui Father Lu-cas şi cinci de ale lui Tom, printre cupele şi medaliile sportive, lăsând să se vadă un umăr lung şi muşchi exagerați cu creionul. Ghiceam sufocarea drei Roth, pentru că îi cunoşteam sinceritatea cu care iubea gustul interiorului, luxul, eleganța şi bogăția. In nenumărate prilejuri, mai târziu, amintindu-şi de acea seară, m-a certat aspru pentru prieteniile mele mediocre, barbare, imposibile – şi se întreba cum pot fi atâtea mixturi în plasma sufletului meu ca să pot respira şi să mă pot bucura în familia Axon, continuând totuşi să mă nutresc cu bijuteriile asiatice. Dacă îi pomeneam că asemenea ciudățenii eterogene se află din belşug şi în ființa ei – Lucy îmi răspundea că schimbările, contrazicerile volte-face-urile vieții ei se efectuau întotdeauna pe un plan desprins de vulgaritate şi lipsă de gust; că ea înlocuia frumosul cu urâtul, dar nu cu mediocrul si murdarul, că deseori chema vi-ciul, dar niciodată stupiditatea, că înțelegea pe sălbateci dar nu pe semidocți, că simpatiza plebeii dar o desgus-tau burghezii. Firește, la toate acestea eu îi răspundeam cu propriile ei mărturisiri precedente, şi îi lămuream

146

în ce sens îmi place familia Axon – dar Miss Roth se prefăcea că nu mă înțelege. E una din însuşirile ei să socotească adevărurile celorlalți întunecate, când îi zdruncină falsa limpiditate a unui paradox.

Isabel, în acea seară, încerca să fie sarcastică şi insi-

I nuanță. Niciodată n-am roşit mai mult şi n-am simțit mai efectiv ridicolul femeilor de febră interioară cercând să sângere prin muşcături idioate, socotindu-şi saliva venin şi privirile piezişe căutături de rivală zeflemitoare. E un păcat al tuturor să lupte cu armele adversarului. Dar e spectacol penibil masca improvizată de indiferență suptă şi râs rău pe obrazul cel de toate zilele.

In timp ce consulul povestea o anecdotă recentă de la concursul de tennis, Miss Roth încerca să vorbească cu Isabel, pentru care venise şi pe care voia s-o cunoască.

– Pare-mi-se că te-am zărit la magazinul Shorabzi din Chowringhi, nu ?

– Oh! da... lucrez de două luni acolo. Sunt funcționară si vânzătoare... Miss Roth, stiti, o fată cinstită nu poate trăi altfel...

Zâmbetul drei Roth a turburat-o mai mult decât o întrerupere mâniată. Isabel a aşteptat câteva clipe şi, ne-având curajul să reia convorbirea, s-a scuzat, alergând să servească biscuiți şi limonada înghețată.

– E insuportabilă, declară Miss Roth în argot-ul ei vienez.

– Să mă ierți, sunt delicioase, toate..., se rosti zâm-bind consulul în acelaşi argot... Priveşte numai ce forme fragede... Ciudă mi-e de tinerețea mea!...

Lucy nu-1 luă în seamă.

– Aceasta e fecioara visului tău de vară ?... Doctore, aminteşte-ți ce ți-am spus la Port-Said: eşti senti-

mental ...

– Dar, Lucy, nu o cunoşti;

147

– Stupid răspuns... Oare crezi că trebuie să faci anatomia unui om sau să vieţuiesti cu el zece ani ca să-l cunoşti ?...

Stânjenit de privirile celorlalţi, care se iritau pentru că nu ne înţelegeau, am renunţat la răspuns, deşi ştiam ce să-i răspund. Sunt oameni pe care îi cunoşti fără să-i fi întâlnit. Dar câţi alţii – începând cu propriul suflet, aleargă, aleargă, fără să-i poţi prinde ?

In timpul baletului, Miss Roth a privit mult şi atent, aproape cu voluptate – trupul cast al Lilianei Axon. Nu m-a uimit. Viciile Lucyei le cunosc. Şi îi ghiceam dorurile oprite pe coapsele proaspete, după cum ghiceam gândul consulului umezit în privirile Catherinei. Toate acestea mă desgustau şi mă iritau firesc, fără referinţe la principii morale şi fără strecurări individioa-se, fără nici o intervenţie a raporturilor ce mă legau de ambele părţi, ci direct, imediat, ca orice fapt senzual ce-mi jignea fiinţa, turburând-o.

Am fost, astfel, sincer mulţumit când Miss Roth m-a întrebat dacă îmi poate vizita odaia. Traversând salonul, s-a oprit în faţa fotoliului din care trup micşor şi ochi răi o întâmpinau.

– Aceasta e mica Verna, nu ?

– Domnişoara Verna Axon, please...

– Aşa? -Da.

Nu mă aşteptam s-o văd pe Lucy atât de entuziasmată. A îmbrăţişat pe mica rău crescută, cu toate împotrivirile ei, şi a cerut voie dnei Axon să-i trimeată a doua zi un dar.

– Aceasta înseamnă că mai sunt încă speranţe, mi-a şoptit amuzată când am ajuns în odaia mea. Familia Axon nu e cu desăvârşire pierdută. Vreau să spun că drumul

148

Vernei nu va duce direct în Paradisul catolic si al tutu-ror slăbiciunilor.

în odaia mea, dra Roth nu a privit decât albumul cu fotografii, în care se afla un omuleţ ars de soare, în cămaşă albă, zâmbind sau încruntat de lumină, alături de un boschet sau de o terasă, singur sau în grupuri necunoscute. Priviri fugare şi admiraţie de circumstanţă în faţa colecţiilor mele de stampe. Nu pentru că erau întru totul nevrednice, ci pentru că se aflau într-o odaie burgheză, cu rosturi şi cu amintiri burgheze. Miss Roth ghicea pe bunică venind dimineţile să-mi rânduiască patul şi pe dna Axon intrând cu veşti, şi pe fugitul Tom umblând cu ştergarul de baie în jurul şoldurilor, şi pe fete mânate de curiozităţi. Şi mă ghicea la rându-mi, lucrând nopţile ca un student sărac şi conştiincios. Viaţa aceasta de muncă si onestitate, de mediocre lucruri si ferită de furtuni, viaţa pe care omul de sută şi-o gospodăreşte oriunde s-ar afla, în continentul alb sau pe ţărmurile galbene, vinete, nisipoase. Era acest văzduh care sufoca organic excepţionalul mecanism spiritual al drei Roth, privilegiată din fire şi risipind averi ca să-şi păstreze darul curat de abdicări, de atingeri, de compromisuri.

In această jumătate de ceas cât a rămas în odaia mea, Miss Roth a lăudat frumuseţea Lilianei, ochii si fruntea Isabelei – dar a mărturisit că semi-inteligenţa acesteia din urmă îi repugnă şi o amuză. O adevărată apologie, ocazională fireşte, a compus Lilianei. Dar, când m-aân-trebat, în doară, dacă aş putea duce fetele la un ceai dansant în vila din Park Street, desgust panic m-a întunecat.

– Lucy, nu te sprijini pe ajutorul meu în nici un fapt care implică sau se orientează spre carnalitate. Ştii că toată gama şi fastul şi poza senzualităţii îmi sunt indiferente.

– Şi totuşi, răspunse Miss Roth aţâţată, se pare că ai o demonică obsesie care te îndreaptă spre păcat, sau, în termeni creştini, eşti născut pentru o cazuistică a cărnii, nu a spiritului.

– Toate aceste lucruri nu mă privesc. Poate sunt legat prea mult de ele, dar cunoşti cât de indiferent sunt faţă de rezultatele, de fructele lor... Lucy, îngăduie-mi să-ţi mărturisesc câteva caracteristici care vor face cu putinţă înţelegerea. Fireşte, nu e locul aici să mă risipesc în dialectică. Tot ce-ţi pot spune e aceasta: că sunt un om care nu mă mai pot interesa sau ataşa de fructele acţiunilor mele. Sunt tocmai contrariu celui care am fost mai înainte. In adolescenţă voiam să trăiesc prin operele mele; cu puţin timp în urmă voiam să ajung nemuritor creând *oameni*... Acum, sunt complet detaşat de rezultate. Bune sau rele, neaşteptate sau prevăzute, stutide sau strălucitoare, nu mă interesează. Aceasta nu înseamnă că am atins calmul zeilor, ci numai că am soluţionat o problemă în plus şi am extirpat încă o nelinişte. Sunt un drac sau un îndrăcit, cum vrei. Dar, deşi mă ştii într-atât amestecat în rolurile trupului, nu ai dreptate dacă mă socoteşti un senzual, un carnal, cum vrei să spui...

– Lucruri interesante, în orice caz, încheie Miss Roth apologia mea.

Am ghicit în glasul ei că vizita o nemulțumise. Am găsit, însă, pe consul în salon mai amuzat decât îl lăsasem. Poate, o îndepărtată amintire din copilăria lui de familie nordică, de casa cu mătusi blonde si unchi sfă-toşi – se deşteptase în locuința dnei Axon, cu baletul brun şi simplicitatea burgheză. Consulul mi-a mulțumit mai târziu pentru bucuria ce i-o pricinuiseră surorile Ir-ving şi Axon. Ar fi voit să revină dar, după cele întâmpla-te, vizita lui dintâi a fost şi cea din urmă.

150

Vietuisem doi ani alături de dna Axon fără să o cu-nosc. De aceea n-am bănuit că jumătatea de ceas petrecută cu Miss Roth, singuri în odaia mea, poate fermenta atâta mânie în sufletul gazdei şi poate provoca o adevărată furtună, pe care nici intervenția dlui Axon, nici a dlui Thacker nu au putut-o liniști.

Eu n-am luat în seamă cât de nestăpânită era prietenia lui Noel pentru Catherine în acea seară; dar dna Axon o observase. Noel păstra, încă, nădejdile dnei Axon. Eu eram incert, Noel era aproape făgăduit. Dacă nu mă hotărâm, Noel ajungea logodnicul Isabelei. Aşa voia dna Axon. Or, s-a întâmplat ca Noel să-şi ia rămas bun de la noi si totuşi să întârzie încă un ceas de vorbă, numai cu Catherine singură, pe terasă. Dna Axon îşi mângâia mânia criticând pe dra Roth. Cina a fost de un ciudat

I pitoresc pentru mine, singurul neantrenat şi nepătimaş dintre toți. Fetele nu-şi conteneau laudele pentru consul, aflându-1 „fin şi inteligent". Dna Axon le poruncea să-şi sfârşească supa şi apoi să vorbească. Fetele îşi sfârşeau supa şi începeau să critice pe dra Roth, fiecare lumi-nând un nou păcat în obrajii veşteji, în vestmintele scumpe, în cinismul şi în prietenia ei cu consulul. Dna Axon adăoga multe, multe alte defecte, concludând că dacă nu şi-a găsit încă un soț, trebuie să fie un motiv.

Atitudinea acerbă a dnei Axon era o revelație pentru mine. De aceea m-am desfătat ațâțîndu-i-o, apărându-mi prietena. Motive de apărare se găsesc oricând, chiar pentru dna Axon. Dar adevăratul izvor al mâniei nestăpî-nite nu erau vorbele mele, ci şoaptele, râsetele înăbuşite ce se iscodeau de pe terasă. Vecinătatea perechii în întu-nerec era gheață pentru Isabel şi văpaie pentru dna Axon. Eu continuam să nu le iau în seamă. Şi aş fi păstrat neatenția, dacă faptele aceleiaşi seri nu m-ar fi trezit. Pe

151

scurt, dna Axon a rechemat pe Noel şi pe Catherine. Amândoi au păşit amuzați şi sfioşi în lumina salonului. Vorba dnei Axon era de un sugrumat calm şi de o trudită politețe. Dna Axon izbutea aceasta sugându-şi în treacăt buzele şi ținându-şi bustul împietrit. A început prin a aminti Iui Noel că nu e cavaleresc să dea prilej nădejdilor în sufletul unei fete, când şi-a făgăduit cuvân-tul alteia. El ştie prea bine cui 1-a făgăduit.

Şi a certat pe Catherine, aceeaşi dnă Axon cu bust împietrit, că duce prea departe flirtul, că dă prilej vecinilor răi să bârfească cinstea casei, că profită de un prieten al gazdei şi abuza de un băiat mai tânăr decât ea. La toate acestea Noel a răspuns cu scuze bâlbâite, iar Catherine cu o violentă dogoare a obrajilor. Ghiceam, însă, furia protestantei şi jignirea pe care dna Axon o revărsase în sufletul fetei care îşi agoniseşte traiul prin primejdia cinstei, învinuind-o că „profită de un băiat mai tânăr". Catherine a spus în acea seară câteva cuvinte de bun simț asupra ipocriziei şi grijilor exagerate ale oricărei mame ce nu şi-a logodit încă fetele.

S-a retras, apoi, fără să ureze bună seara. Bietul Noel, zâmbind, încerca să mintă, mărturisind că nu există nimic între el şi Catherine. La toate acestea, dna Axon clătina provocator capul.

Pentru mine scena ajunsese penibilă. Dl Axon fuma tăcut, iar Isabel, palidă, nu privea nimic şi părea că nu aude nimic. Discuția nu s-a încheiat prin plecarea Ca-therinei. Dna Axon a rugat pe Noel să se gândească bine înainte de a reveni. Poate, mai târziu, a regretat pornirea aceasta furioasă, pentru că Noel nu a mai revenit. Se întâlnea cu Catherine la „Bristol Theatre", iar când domnişoarele Irving l-au vestit, îngrijorate, că sora le e greu bolnavă, Noel o vizită direct în camera lor, fără să treacă prin salonul dnei Axon.

152

Ce s-a întâmplat apoi nu ştiu, pentru că eu m-am retras îndată ce Noel a urat, sfielnic, noapte bună. Glasuri în salon am ascultat, însă, multă vreme. Isabel întrerupea rar şi întotdeauna primea răspunsuri mâniate. Pe dl Axon îl ghiceam cu aceeaşi țigare aprinsă şi cu privirile mioape înconjurând linia albastră a feții de masă, chinuit de aceleaşi stranii asociații purtătoare de amintiri.

Puține zile în urmă, întorcându-mă prea târziu de la Miss Roth ca să mai pot găsi cina, dna Axon veni în odaia mea. De cum mi-a urat bună seara, am înțeles că pregătise o convorbire serioasă. Aceleaşi buze strânse şi acelaşi bust înțepenit într-o seninătate compusă, fardată.

– Doctore, începu dna Axon, eu sunt o femeie săracă dar cinstită. Ştii câte sacrificii am făcut pentru copiii mei şi ştii că datoriile contractate ca să le pot plăti taxele pentru colegiu nici astăzi nu le-am plătit...

Dna Axon îmi repetase socotelile sacrificiilor ei de nenumărate ori. Cunoşteam de ce s-a împrumutat cu două sute de rupii de la Bengal Bank: ca să plătească doctorul în cele şase luni de boală ale dlui Axon; cu o sută de rupii de la Chatterjee, ca să suporte fetele la cel mai strălucit colegiu; cu şaptezeci rupii de la o rudă, pentru

taxele lui Tom. Cunoşteam toată mizeria mamei sărace şi adeseaori mă blestemam că faptul nu mă înduioşează, că îl priveam cu drăceasca mea indiferenţă pentru tot ce e alături de artă sau metafizică. îmi porunceam compătimire, suferinţă – şi din sufletul meu nu se iscodeau decât stupide curiozităţi. Am încercat şi în acea seară să zâmbesc trist şi să repet, sugrumat de prezenţa locului comun.

– Ştiu, dnă Axon, ştiu tot ce ai împlinit...

153

Una din trăsăturile făpturei mele e şi cruda menire de a rosti banalităţi în ceasuri mari, de a rămâne împietrit alături de suferinţa semenilor, de a nu găsi cuvânt cald, de a nu mă putea apropia, de a mă descoperi secătuit şi impur în ciuda tuturor dorinţelor mele de a fi frate sau duhovnic. Cu deosebire în ceasurile mari sunt nevrednic şi neputincios să rup vraja care mă ţine încercuit şi îngheţat. In alte zile, în alte locuri – zile ca toate zilele, locuri ca toate locurile – sunt liber şi sunt cald.

– Doctore, trebuie să-ţi vorbesc serios, reluă dna Axon fără să ia în seamă aprobarea mea.

– S-a întâmplat ceva rău dlui Axon ? întrebai eu, stupid.

– Şi lui, şi mie... Doctore, ce ai de gând cu Isabel ?

– Eu, dna Axon ?

– Sunt o femeie săracă, doctore, dar atât eu cât şi dl Axon voim ca cinstea familiei...

– Nu înţeleg...

– Ca să spun totul într-un cuvânt, am venit să te întreb când te vei hotărî să te căsătoreşti cu Isabel ?...

Fireşte, întrebarea – deşi explicabilă – era neaşteptată. Dar pentru mine – incapabil cum sunt de a mă apăra sau trimite riposte prompte – răspunsul pe care l-am rostit calm şi imediat a părut o minune.

– I am very sorry, Mrs. Axon... Dar întrebarea aceasta nu mi-am pus-o niciodată, chestiunea nu mă priveşte şi, deci, sunt scutit de obligativitatea răspunsului.

– Poate vrei să spui că nu te-ai gândit niciodată la Isabel şi că n-ai făgăduit niciodată nimic...

– Chiar aşa, dna Axon.

– Doctore, eu sunt o femeie cinstită... Am crezut că şi d-ta... Nu ţi-am pus probitatea la îndoială... Dar acum ştiu totul şi mă desgustă să înţeleg... E desgustă-tor să afli o ipocrizie...

154

– Nu înţeleg...

– Isabel mi-a mărturisit tot, doctore... şi faptul ■tale de la „Bristol Theatre"...

De multe zile mă gândesc şi mă întreb asupra sentimentelor aflate în sufletul meu o dată cu mărturisirea dnei Axon. Intâi, surpriza a fost atât de turburătoare, încât s-a transformat într-o bucurie panică, exaltată, profetică, asemenea cântecelor unui desrobit, asemenea dansurilor unui norod victorios, asemenea deşteptării dintr-un vis rău sau bucuriei celui care si-a mărturisit taina. N-aş putea asemui simţămintele mele decât cu o revărsare energetică şi luminoasă. O umbră, grea, vie, obsedantă, un zburător – mă năpăstuise. Era Isabel, era taina ce ne lega pe noi doi, şi numai pe noi doi, era vraja faptului necunoscut şi ucigător în solitudinea lui ? – nu ştiu, nu mă întreb, nu-mi pasă. Dar, în liberarea mea, asemenea zorilor, îmi descoperisem generozitate, tinereţe, vioiciune, încredere şi poftă de a înjura, oameni şi Dumnezei, înjurături sălbatece şi emoţionante ca o miluială.

După ce am întrebat, precipitat şi nervos:

– Isabel a spus ? Isabel a mărturisit, deci, nu ? Isabel

a spus totul, nu ? Cum am râs amândoi şi am băut din»

acelaşi pahar, şi apoi am sărutat-o, da! am sărutat-o!

şi ea m-a sărutat pe buze, dnă Axon... pe buze!... Şi

apoi...

După ce am şuierat şi palpitat întrebările ca nişte explozii, înainte ca să-i las timp dnei Axon să intervină, am reluat liniştit.

– Ştiu, dnă Axon, ai toată dreptatea, ţi-am înşelat buna credinţă. Ştiu, o femeie cinstită, o familie, numele familiei... Iartă-mă... Şi, ca nimic să nu te mai poată supăra sau nelinişti, plec, dnă Axon, mă mut la Colegiu...

155

Iartă-mă... Dar socoteşte ziua aceasta ca un avertisment; peste o lună, Ja patru ianuarie cel mult...

Dna Axon se fâstâcise şi se mâniase. Convorbirea ar fi durat şi s-ar fi sălbăticit daca nu apărea pe uşă dl Axon...

– Ce spune doctorul, mams, o întrebă.

– Doctorul se mută, dad...

Eu îi priveam. Familia caldă ca un cuib şi săracă, familia care mă primise şi mă nădăjduise, doi oameni strân-gători şi simpli, şi trei fiice cu viețile în viața vântului... N-aş putea spune că mila mă înduioşa. Ştiam că plecarea mea le turbura simțitor avutul. M-am oferit atunci să plătesc toate despăgubirile.

– In ce sens, doctore ? întrebă singură dna Axon.

– In sensul că, cerându-mi scuzele necesare, d-voas-tră m-ați iertat. Dar dacă nu m-ați fi iertat, plângerea ajungea la Curte... Ştiți, amenda oricărei încercări împotriva unei minore e o sută şaptezeci de rupii...

– Aşadar, aceşti bani ? întrebă dna Axon.

– Aceşti bani mă simt dator să vi-i dau ca o...

Nu găseam cuvântul. Şi, în acelaşi timp, eram îngrijorat că, poate, dna Axon va refuza. Dar mulțumirile ei m-au liniştit. Nu, dna Axon nu se simțea jignită de cele o sută şaptezeci de rupii. Le primea, ca o minimă răscumpărare a jignirii împotriva fecioriei Isabelei.

– Doctore, n-am vrut să te supăr... Poți rămâne... Poate, mai târziu, te vei hotărî să te logodeşti cu Isabel. De ce nu-ți place fata ?

– Nu mă voi căsători niciodată, dnă Axon. Isabel are toate însuşirile. Va face fericit pe Noel... -Oh/nu...

– Sau pe oricare alt băiat... Eu sunt vinovatul, eu nu mă pot căsători.

156

– De ce nu rămâne doctorul cu noi, mams, întrebă dl Axon.

– Nu, aceasta nu o pot face, de rămas nu pot ră-ne...

Sfârşisem convorbirea penibil, obosit, chinuit de sen-.ția că, tot timpul, nu vorbisem eu, nu făgăduisem eu, altul din mine.

– Doctore, cred că eşti om de onoare. Cred că ni-eni nu ştie şi nu va şti...

îndată după plecarea dnei şi a dlui Axon, bucuria -a stăpânit iar şi, fluierând, gândeam: Isabel a spus, aşa-ar Isabel a spus...

Nu ştiu ce s-ar fi întâmplat dacă dna Axon refuza banii. Nu ştiu dacă ar fi putut înainta plângere Curții, încercarea mea fusese fără martori, şi Isabel o tăinuise trei sferturi de an. Nu erau probe, nu erau scrisori. Şi, totuşi, pentru mine, acesta era faptul care mă înspăi-mânta mai mult, absolutul care ne lega pe noi doi, singuri, unul în fața celuilalt şi amândoi în fața cerului. Legătura era mai trainică decât ar fi bănuit-o dna Axon, pentru că era suprafirească. Era tăcere jignită, era mister. Şi, totuşi, Isabel a dezvăluit-o, a sfărmat vraja. Isabel a păcătuit împotriva ei. Ce îndemnuri au stăpânit-o, nu mă ' iteresează. Căderea ei mi-a dăruit libertatea, deplină, eligioasă. încercasem să mă liberez prin mine însumi, rin disprețul meu de fapt şi nepăsarea de consecințe. Is-Dutisem o libertate semiconştientă, factice, tresărind la paşii nevăzuți ai mustrărilor. Eram omul. Şi Isabel, fe-îeia – m-a mântuit. Păcatele lor, rouă mântuirii noastre.

m,

XI SOLDATUL NR. 11 871

Pe mine nu mă uimeşte faptul că oamenii, după ce cunosc asemenea ceasuri, pot relua viața comună şi odihnitoare a tuturor zilelor. Nu mă înspăimântă o schimbare, o profeție sau o revelație – ci putința omului de a le uita, curajul de întoarcere în vechea mare moartă. Această supraviețuire a comunului în suprafiresc nu o înțeleg. Găsesc stupidă spusa că o fulgerătoare schimbare sau emoționantă dezvăluire pot pricinui moartea. Adevărata problemă e alta: strania însuşire a oamenilor de a pierde amintirea tuturor faptelor neaşteptate sau terifiante. Recunosc că contrariul ar fi părut mai firesc; pentru că, dacă contactul e cu adevărat extraordinar, fi-resc ar fi ca el să se păstreze iar nu să se irosească.

Asupra acestor curiozități, care par proprii şi înnăscute spiritului uman, mă opresc de câte ori, traversând ceasuri sau zile de monstruoase schimbări prin voia ursitei sau a celorlalți din jurul meu – mă descopăr, puțin timp în urmă, coborât la dimensiunile omului cotidian, păstrând din revelația faptului numai o amintire, iar din semnificația lui o indiferență superstițioasă.

Astfel, îndată după deslegarea de Isabel şi după convorbirea cu dna Axon, am redevenit atât de mediocru încât să mă pot desfăta povestind drei Roth, care se trudea să pară neinteresată, întâmplările mele. Ceea ce a bucurat-o sincer a fost hotărârea de a mă muta la Colegiu.

158

Miss Roth suferea ştiindu-mă într-o casă cu fotografii pe tapet şi pian dezacordat. Mediul iezuit de la Colegiu nu putea decât să mă farmece, pe mine, iremediabil îndrăgostit de dialectică. Aşteptam patru ianuarie aproape cu nerăbdare. Evitam orice întâlnire mai lungă cu dna Axon sau cu Isabel în salon. Ca să nu jignesc, improvizam totdeauna un zâmbet sau o glumă pentru Verna. Pregăteam daruri scumpe pentru Crăciun. Existența mea începea să alunece, fără obstacole, fără nopți. Timpul acesta sur, fără şocuri şi fără ecouri, palid ca zorii înghețați, slăbit şi mohorât – e prielnic marilor gânduri, marilor opere. Asemenea larvei oarbe,

lucrătorul nu-şi înţelege locul şi lucrul. Dar, răzbind la cer, află că acele zile cenuşii şi uitate de Dumnezeu au purtat fructul. Sunt aproape lipsit de asemenea răstimpuri şi de aceea sunt incapabil să sfârşesc ceva sau să împlinesc o singură operă. Din dor în dor, din carte în carte, din patimă în patimă, viaţa mea e desfătare sau chin inutil. Nici din durere, nici din voluptate nu rodeşte rod; ci din lunga monotonie a zilelor, cenuşii dimineaţa ca si seara, când cei doi se pătrund si se împreună.

q ?!■-;■ *

Cu o săptămână înainte de Crăciun, s-a întâmplat aptul care m-a zdruncinat şi m-a amuţit: moartea Catherinei Irving. A murit în câteva zile, de malarie. A murit aşa cum visasem eu în visul meu din vară. Vestea m-a înfricoşat. N-am privit trupul moartei. N-am putut asculta plânsul surorilor, al Isabelei, al dnei Axon. Nu eram atent decât la anumite gesturi şi încercam să-mi *amintesc* anumite spuse. Din cea dintâi zi, obsesia coşmarului mă stăpânea. Acum eram cu adevărat obsedat, pentru că visul pierise, eu trăisem mult timp fără amintirea lui şi, deodată, cineva din urmă mă gonea, mă sâcîia,

159

îmi apuca umărul, îmi împingea trupul, îmi împletea paşii. Acum, visul se prelungea tentacular în propriul meu destin, în prospeţimea vieţii mele, în libertatea sufletului. Slăbiciunea era nefirească. După spaima celei din-tâi zile, urmase o resemnare ciudată, cu nuanţe ironice, în care se împleteau măştile şi lacurile cadrelor mele japoneze. Starea aceasta – nesuferită mie, ca orice rezonanţă mistificată – a durat puţin şi m-a secătuit. Ceea ce a urmat, nu era nou pentru mine. Era viaţa celui care se ştie menit – cui ? de ce ?... – şi căruia faptele i-au desluşit de nenumărate ori marginile libertăţii lui. Să nu fiu liber... Refuzam să gândesc aceasta. Mă împăcăm recunoscând că libertatea fiecăruia e numai orbul destin. Dacă eu mi-1 ghicesc, câteodată, pe al meu – înseamnă că mi-am pierdut libertatea sau că mi-am câş-tigat-o ?...

Nu ştiu, nu ştiu şi nu vreau să aflu nimic. Asistam tăcut şi speriat la riturile moartei. Catherine Irving, palidă şi tristă, zăcea pe acelaşi pat de toate zilele şi flori de seră îi mângâiau pieptul. Surorile erau împietrite, neputincioase să vorbească să făptuiască. Totul a hotărât dna Axon şi dl Fox. Prietenii de la „Bristol Theatre", si baletistele, si Noel, si noi toţi – ne adunam în odaia d-relor Irving şi fiecare păream mai stupid de-cât celălalt şi tot ce spuneam noi erau minciuni şi iluzii, tot ce spuneam noi era strigător la cer. Şi Catherine era moartă în patul ei de toate zilele.

Miss Roth a fost cea dintâi care a observat schimbarea şi m-a descusut, căutând să cunoască ceea ce numea ea „glasurile" mele. Eu m-am împotrivit şi m-am supărat. Am găsit prilejul să-i repet încă o dată antipatia-mi înnăscută pentru mistagogi şi mistificări, şi pentru acele

160

slăbiciuni ale cărnei pe care oamenii le numesc „mistică". I-am mărturisit că misterul e simplu şi inaccesibil – asemenea unui număr, sau unui fapt, sau unui cuvânt, pentru un orb sau un surd. I-am mărturisit că tresăririle şi farsele mă desgustă, că spaima mea – dacă poate fi numită astfel – e directă, imediată. Şi, în toate acele

Iile deprimante, convorbirile lungi cu dra Roth, profe-orul şi consulul au fost singura mângâiere. Mă întorceam obosit acasă. Dacă n-aş fi ştiut că jig-esc pe dna Axon, m-aş fi mutat îndată la Colegiu. Ca-lera mea, alături de cea a moartei Catherine, îmi amintea rea multe. Nu, nu mă exprim corect. Nu erau amintiri, i blocuri prezente. Şi nu erau melancolice, triste, gân-itoare. Sunt un suflet pe care trecutul nu-1 emoţionează i amintirile nu-1 copleşesc. Mă gândesc la viaţa mea trecută cu interes, şi atent privesc scenele. Sunt de un calm drăcesc şi Mihail se va înşela dacă va înţelege această linişte legată de o decepţie sau de o durere profundă. Nu ştiu cum să spun, dar eu *nu sufăr.* Am scris cuvântul de multe ori în această povestire, dar l-am scris pentru că nu cunosc altul care să coprindă senzaţiile şi simţămintele mele. Aşadar, nu sufăr nici prin amintiri, prin toate acele chemări dintr-un trecut, dintr-o viată stinsă. Şi nu amintirile casei dnei Axon mă sufocau, ci prezenţa celor câteva fapte care mi-au întors paşii şi m-au luminat cu lumină nevăzută celorlalţi. Nu absenta lui Tom mă iri-ta, ci deşertăciunea ispitirii mele; nu moartea Catheri-nei mă turbura, ci faptul că se împlinise *după ce* o cunoscusem eu, ca o prevestire, ca un semnal al menirilor, ca un cerc vrăjit ce încheagă libertatea, împietrind-o.

în săptămâna Crăciunului, am cunoscut pe Algie, soldat al regimentului 53, cantonamentul Musifarabad,

161

f«p

prieten al familiei Axon şi venit să-şi petreacă concediul în Calcutta. Soldatul a fost cândva ucenic brutar în Bir-mingham şi la moartea tatălui, s-a angajat în armata colonială. E un adevărat soldat, şi eu mă desfătam făcân-du-mi-1 prieten. E înalt, alb, aproape urât, tuns, cu un dinte de aur şi vorbăreţ. Pare isteţ, dar nu inteligent. E blând şi familiar, e priceput în prestidigitaţiile cu cărţile de joc, sportiv, gălăgios şi, câteodată, de o

impresionantă naivitate. In cele dintâi zile a locuit la cerc, în oraş, dar dna Axon m-a rugat să-1 primesc tovarăş în odaia mea, în locul lui Tom, şi tovărăşia aceasta a fost binevenită pentru mine. Nopţile, sfătuiam – cum făceam cu Tom. Soldatul iubea îndeosebi convorbirile pornografice sau asupra curselor de cai. Mi-a arătat, încă din cea dintâi noapte, o colecţie de cărţi ilustrate obscene, adunate din Port-Said şi din Bombay, reprezentând trupuri împreunate capricios sau organe uriaşe, cu inscripţii rimate şi deducţii camaradereşti. întârzia asupra fiecăreia şi îmi povestea împrejurările în care a găsit-o sau discuţiile cu prietenii. Totul era atât de confuz şi de disperat, înecat în argotul lui birmanghenez şi în saliva pipei – încât desfătarea mea era maximă.

Din pricina lui Algie, şi pentru că nu aveam lecţii la Colegiu, rămâneam mult timp împreună cu fetele, în salon, şi adesea improvizam un dancing sărăcăcios. Drele Irving, în sincer doliu, plecaseră. Unde, încă nu ştiam. Probabil la o rudă din Puri, o rudă vitregă şi obscură, singura care convenea sufletelor celor două surori. Odaia lor era goală, pustie. Dna Axon interzisese copiilor s-o străbată. Şi copiii încercau să se amuze altfel, cu Algie care se prefăcea în pirat şi înfigea cuţite în uşă, sau cânta cântece irish, sau povestea incomensurabile anecdote fără gust. Algie fiind prieten bun, dna Axon îi îngăduia să alerge fetele prin salon, să le tragă de păr, să le îmbrăţi-

162

şeze şi să intre în dormitor, vecin salonului. Astfel că adesea mă părăseau fără să asculte până la sfârşitul jaz-zului şi alergau – trei fete cu un soldat–prin toate încăperile, sub privirile turburi ale bunicii şi faţa îngheţată ■ dnei Axon. Alteori, în timp ce tapam, Algie dansa cu Isabel un dans brutal şi naiv, care amuza cumplit pe Verna.

Soldatul îmi ajunsese bun prieten. Nopţile colindam preună. Tovărăşia noastră era băieţească, legată prin estăinuiri sexuale şi comunitate de interese. Ne îngă-uiam glume asupra fetelor Axon, deşi Algie nu îndrăzea să le creadă aievea şi nu gândea nimic rău asupra-le, pentru că prietenia lui cu dl Axon era sinceră şi respectuoasă. Alături de el am cunoscut regimul cantonamentelor de la Musifarabad, cu deşteptare în zori şi concursuri sportive, cu poşta aşteptată duminica şi joia închinată răspunsurilor. Erau prietenii lui care înviau din fragmentele şi înjurăturile lui Algie. Unul îi furase două sute de rupii, cu câteva luni înainte de a se întoarce în Anglia. Altul îşi părăsise logodnica în Scoţia şi ea îi scria săptă-mânal, numindu-1 „erou". Şi erau prieteni care se îmbolnăveau şi erau purtaţi din spital în spital şi apoi mureau. Vestea ajungea de la Musifarabad la Bombay, şi de acolo la familii, alături de numărul mormântului.

■«: fine*

fc .

în dimineaţa de două ianuarie mi-am amintit că ultimele zile ce le petreceam în casa dnei Axon erau pe sfârşite. Algie, de asemenea, nu mai rămânea decât o săp-tămână.

Dna Axon era în oraş, dl Axon la serviciu, bunica, n odaia copiilor, lucra.

– Doctore, nu-ţi pare rău că pleci ?

163

Verna mă întreba, şi în ochii ei ghiceam mânia legăturii noastre.

– Doctore, de ce compar eu întotdeauna viaţa cu un crocodil ? râdea Algie.

– What nonsense.'... se înciuda Isabel. Tăceam, stupizi. încercarea mea de a-i desgheţa cu

jazz, n-a izbutit. Algie a propus, atunci, să ne jucăm. Un joc copilăresc; băieţii trebuiau să prindă fetele.

– Prindeţi-mă, prindeţi-mă! striga Isabel... In jurul fotoliului cel mare alergau Verna şi Lilian.

Aş fi vrut să urmăresc pe Isabel, dar ea se refugiase pe terasă şi, cu un picior pe cea dintâi treaptă, chema, ironică. Era prea departe de mine. Am îndemnat soldatul. – Prinde-o, Algie.'. i.

Eu am alergat după celelalte două. Am sărit paturile din dormitorul dnei Axon, dar fetele au ieşit pe cealaltă uşă, care ducea pe terasă. în acest timp, Isabel se ascunsese în dormitor. Eu alergam. – Prinde-o, Algie!...

Verna s-a oprit la capătul **salonului. Lilian,** îmbujorată, mă chema în curte.

S-a închis, întâi, uşa. Cine a închis-o ? Apoi s-au închis fereştile. Cine le-a închis ? Eu m-am trezit înfrigurat, cu ochii la pereţii dormitorului. O emoţie sugrumătoare, ca o prevestire. Toţi trei am auzit pernele zvârlite în joc şi râsetele Isabelei şi nu le-am luat în seamă. Apoi, am tăcut toţi trei.

Eu simţeam prăpăstii deschizându-se, cerându-mă, poftindu-mă. Ceasul nu-1 înţelegeam. Eram ispitit să nu cred că, lângă mine, un soldat, un necunoscut, un venit din ceruri... Pentru că ţipătul l-am auzit, l-am auzit deplin, lung şi înăbuşit ca un scâncet – şi *l-am recunoscut* ...

164

Lilian a păşit în salon zăpăcită şi m-a întrebat de ce nu se deschide uşa; dar n-a avut curajul s-o cheme pe Isabel. Părea stăpânită de o spaimă neştiută, părea vrăjită. Numai Verna a început să râdă nervos şi agitat.

– Doctore... doctore... Isabel... întreruperea aproape m-a jignit. S-ar fi spus că se

destramă farmecul unui cântec, unui vis. Am privit aspru pe Verna şi, pentru cea dintâi oară în viaţa mea, am ~us degetul pe buze şi am şuierat, surd, tainic.

– Şşşt... şssst.

sa»' ■ ■ *m* ^

'lmJ ■*••'< *Şti ti*

x" -ŞI *V1AU* FAM DB MOARTE

Convorbirile pe terasa Colegiului durau două ceasuri după cină şi ele s-ar fi prelungit până aproape de miezul nopţii dacă Brother Joseph nu s-ar fi coborât în dormitorul B, al claselor seniorilor Cambridge, pentru ultima inspecţie. Silit să vieţuiesc regimul iezuiţilor alături de larma şi febrilitatea claselor, de sala de gimnastică şi de dormitoare – înduram în fiecare amurg depresiunea resemnată a internului la sfârşit de vacanţă. Mi se părea că sunt şi eu ocnaş în St. Xavier, ca oricare dintre sutele de adolescenţi. Nu găsisem nici solitudinea severă, uscată, jignitoare, vicioasă, pe care mi-o vestise Miss Roth. Iar toate îndatoririle mele, de la acel înzecit „good-morning"[f] pe care îi strigam pe coridoare, până la vizita superiorilor, obligatorie după ceasul ceaiului – mă istoveau indiferent şi stăruitor. Adesea mă simţeam asemenea unei cârpe însufleţite, răspunzând cu precizia prostului înspăimântat. Legăturile cu lumea le păstra şi le reânnoia celalt, necunoscutul din mine. Dacă îndrăzneam să mă privesc vorbind, descopeream acelaşi ins strivit de o neputinţă mare şi sură, legănându-şi zâmbetele ca nişte mâini prea lungi, secătuit şi senin ca o moarte filozoficească. S-ar fi spus că sufletul se împietrea, ca orice vietate pe care existenţa nu o mai hrăneşte cu surprize şi hipnoză. îndată ce marea păcăleală a vieţii se descopere, îndată ceprestidigitaţiile faptelor cotidiane sau

166

vraja falselor revelaţii se înţeleg sub adevărata lor preţuire – oamenii şi zilele se dovedesc sfrijite, fără sens şi fără libertate. Totul se petrece, pentru că totul trebuia să se petreacă astfel. întrebările par stupide, iar oamenii sărmani, sărmani.

Un gând stăruia, totuşi, în adevăratul meu suflet: Isa-bel şi soldatul. Iar neânţelegerea faptului mă nedumirea 'mmplit, mă stăpânea cu nedeslegările lui. Răstimpul dintre noaptea de la „Bristol Theatre" şi dimineaţa de ianuarie se topise. Faptele păreau apropiate, lipite una de alta, batjocorindu-mă cu tâlcurile lor. De ce primise Isabel pe soldat şi de ce nu mă primise pe mine ? întrebarea aceasta nu mi-am pus-o, pentru că e stupid să cred că sufletul – oriunde s-ar afla el – îşi poate pune întrebări. Dar faptul mă înspăimântase ca un fulger din vis, mă secătuise – şi eu pluteam de-acum fără lumini şi fără mustrări, pe ape negre, moarte.

încătuşat, nici prietenia drei Roth, nici colocviile teologice cu Brother Joseph – nu mă înviorau. Consulul a crezut că depărtarea de Isabel mă întristează, şi m-a întrebat dacă dragostea mea stăruie, dar răspunsul – „nu" cu simplitate de stană – i-a secat valul glumelor, în vila drei Roth, fiecare mă credea bântuit de alte vise, visele miezului de iarnă ale pământului alb, ale ţării mele de la miază-noapte. Mă înconjurau cape un convalescent şi convorbirile se mulţumeau să rămână tehnice, fără căutături spre viaţă, spre oraş. Eu însumi mă simt istovit chiar în pofta de a sfârşi această povestire, care e mai mult a celorlalţi decât a mea. Mă aflu aproape, aproape de ceasul de acum – şi cu cât mă apropii, cu atât gândul se turbură iar mâna şovăie, nepriceputâ şi înfricoşată.

în primăvară, Miss Roth a izbutit să mă lumineze. Un val de mirare începea să mă despartă de întinderea

167

cu paşi necunoscuţi, întindere fără margini şi fără trecut, străbătută de chemări, de izvoare veştede. Dar uitarea mea era intimidată şi străvezie. Cineva din mine – poate eu însumi – se trudea să se descătuşeze de povara faptuJui mare şi truda lui o simţeam cu svâcnituri şi iureşe, ca o desmorţire primăvăratecă. Ajunsesem nesimţitor chiar Ja glasurile mele şi priveam lupta indiferent, prostit. îmi spuneam că orice victorie mi-e egală. Cu timpul, însă, ameţit de încăperile drei Roth, începusem să simpatizez tăcut şi să ajut cu gândul pe cel răs-vrătit din mine, care îmi spunea că nici un destin nu are dreptul să strivească un om viu şi că oricând lupta e posibilă.

Astfel, călătoria grupului nostru la Chittagong a fost la timp venită. Cum s-o zugrăvesc ? Şi totuşi, excursia aceasta de burghezie colonială a provocat faptul ultim.

Şi, cu povestirea lui, povestea aceasta se încheie, precf*

pitat şi uluit ca orice se leagă de viaţa mea.

Pluteam pe coastele Bengalului. Plutirea era o deşteptare ciudată, împletită cu amintirea acelor pescari din Orissa şi a colibei care mă adăpostise. Când ? Când ? mă întrebam. Faptul era proaspăt în minte, dar turbure

în amintiri. Vedeam apele zăcute şi calde, iar vameşul halucinat de litania scufundărilor, striga, răguşit: – Giau.' Giau.'... Gulmat benao.'... Vameşul era numai un agent colonial al golfului, aiurind sub arsită si bântuit de vedeniile luntrilor cu con-

7*7 .

trabandă de opidm. în zarea albă se deosebeau vapoarele Companiilor ce înaintau spre fluviu. Agentul alunga cu mâna vedeniile, cântecul şi copiii scufundătorilor, bolnavi, cu pântece de zei.

' – Giau! Giau!...

168

îmi aminteam zarea, albă şi înfierbântată – iar pe i plajă bambuşi rupți de briză încercuiau colibele. Sărăcie şi singurătate şi monotonia valurilor.

Aceeaşi monotonie de-a lungul coastei Bengalului. Mă întrebam: când ? când ? – pentru că îmi aminteam L cu nespusă limpeziciune corul scufundătorilor, şi gol-\ ful pustiu, ascuns sub sânul de mare. Nu izbuteam să *t* situez în trecut mănunchiul de senzații şi gânduri care I se învolburau şi tresăreau. – Doctore, spune-mi...

Fireşte, mă ruga Miss Roth. Şi eu am povestit tot, ' am povestit faptul soldatului Nr. 11 871. Consulul dor-I mita pe chaise-longue, iar profesorul cu Edna se aflau de cealaltă parte a vasului. Lucy, la început, se temea să I mă creadă. Dar eu i-am mărturisit mai mult, i-am mărturisit încercarea mea de la Bristol si ura Isabelei si mân-Idria mea, totul, totul i-am mărturisit precipitat şi amănunțit, bolborosind ca la o spovedanie, cu umerii aplecați nu de păcat, ci de răsuflarea confesorului. – Spune-mi, doctore... Şi am spus tot, tot. Şi întrebam cu spaima celui ce întreabă asupra nădejdilor mântuirii: – Lucy, de ce 1-a iubit *ea* pe Algie ? de ce pe Algie ?... Miss Roth nu s-a putut stăpâni să nu râdă. Am recunoscut sinceritatea şi nepăsarea în râsul ei, dar m-a durut, m-a înfuriat. Mă dovedeam strein în brutalitatea, în ciudățenia mâniei mele.

– Toți rid, toți râd de mine... încetează, Lucy!... Ai un râs stupid...

–Doctore, întotdeauna am spus că eşti sentimental...

– Nu, nu, răspunde. Poți răspunde ? Mă poți ajuta ? Mă poți lămuri ? Te rog, te rog...

– Doctore, de ce nu-ți întrebi demonul ?

169

– Nu-J mai văd, l-am pierdut, nu mai mă văd decât pe mine, şi poate mă voi pierde şi pe mine.

– Linişte, aer de mare, hrană bună, şi demonii se duc, se duc..., râdea amuzată Miss Rotii.

– Lucy, înțelege-mă. Mă poți înțelege ?

– Iarăşi vreun basm, vreun vis de vară ? Aminteşte-mi numele pe care l-ai scris în caietul meu la Port-Said. Haide, haide, ştiu cât eşti de superstițios.

– La Port-Said ?

– Vai, cum îmbătrânim, cum uităm... Acum trei ani, o poveste pe care nu mi-ai povestit-o niciodată, un titlu pe care nu mi l-ai tradus, o formulă magică, poate, sau poate o previziune, cine ştie ? îți aminteşti ?...

– „Tinerețe fără de bătrânețe şi viața fără de moarte"...

– Poate, poate...

Eu m-am oprit, înseninat de lumina înțelegerii, po-
gorâtă brusc şi dumnezeiesc asupra-mi. Cum de nu mă
gândisem până atunci, cum de nu mă lovise simplitatea ?
Privirile mele, noi ca un zâmbet, au înciudat pe Miss
Roth.

– De ce mă priveşti aşa ? îmbătrânim, nu ?

– Nu, nu, Lucy. Bătrânețe, tinerețe, ce ne pasă de ele ? ce ne pasă de vremelnicie ? cândva, oricine va îmbă-trâni. De ce?... Chiar tinerețea fără de bătrânețe... E stupid, nu ?

– Doctore, e numai un mit.

– Oh! oamenii aceştia care cred în cuvinte... Eu nu găsesc şi nu-mi găsesc semenii decât în mituri. Numai mitul există. Oamenii şi Dumnezeu – umbre. Iar mitul tinereții fără de bătrânețe e stupid, Lucy, e în-grozitor. Cum ar putea cineva îngropa amintirile ? Iar cu ele, vremelnicia, vremelnicia se încheagă. în fiecare an altul, mereu nemulțumit, păcătuind împotriva fratelui tău, colindând fără odihnă coaja, singur în singură-

170

tatea rece, visând oameni din stele, poftind măririle oamenilor morți, .. .la ce bun ? la ce bun ?!

– Stop, doctore, stop! Doi shilingi cuvântul!...

– Nu, Lucy, iartă-mă, glumesc şi eu. Am glumit întotdeauna când am fost eu însumi. M-au posomorât stupiditățile celorlalți, nu sufletul meu. Sufletul e clar

Işi nepăsător. Am minţit profetizându-mă îndemoniat. Demonii nu vin de la Dumnezeu. Iartă-mă, glumesc şi eu... – Dar, ştii, glumele eclesiastice rareori fac pe oameni să râdă.

– Râsul meu e nevăzut, Lucy, e metafizic, e inchizitorial. Sunt liber, sunt liber, de-abia acum sunt liber, şi nu iubesc pe nimeni, nu iubesc nici pe Isabel. Dar sunt liber pentru că mă dau, mă dau tot, Lucy, şi pentru viaţa întreagă.

– Daa?...

Convorbirea noastră a deşteptat pe consul.

– Hei, jeune homme...

De la Chittagong m-am întors cu cel dintâi tren la Calcutta, după ce am lăsat câteva rânduri scrise în camera drei Roth. „încearcă de mă înţelege, Lucy, deşi mă îndoiesc dacă vei izbuti, după cele ce s-au petrecut pe vapor. Sunt un nou născut. Scriu cuvântul acesta stupid ca să te fac să râzi. Haide, râzi, şi iartă-mă dacă plec fără să te văd. Scuză-mă grupului cum vei şti mai bine. Pe scurt: refuzând tinereţea fără de bătrâneţe, tânjesc viaţa fără de moarte, şi mă căsătoresc cu Isabel. Căsătoria fiind legătura transcendentală, e nemuritoare – în cer. Iar pe pământ, voi trăi prin fiii mei, în veacuri. Pentru că, Lucy, crede-mă, voi avea zece mii de fii. Cu aceeaşi prietenie etc."

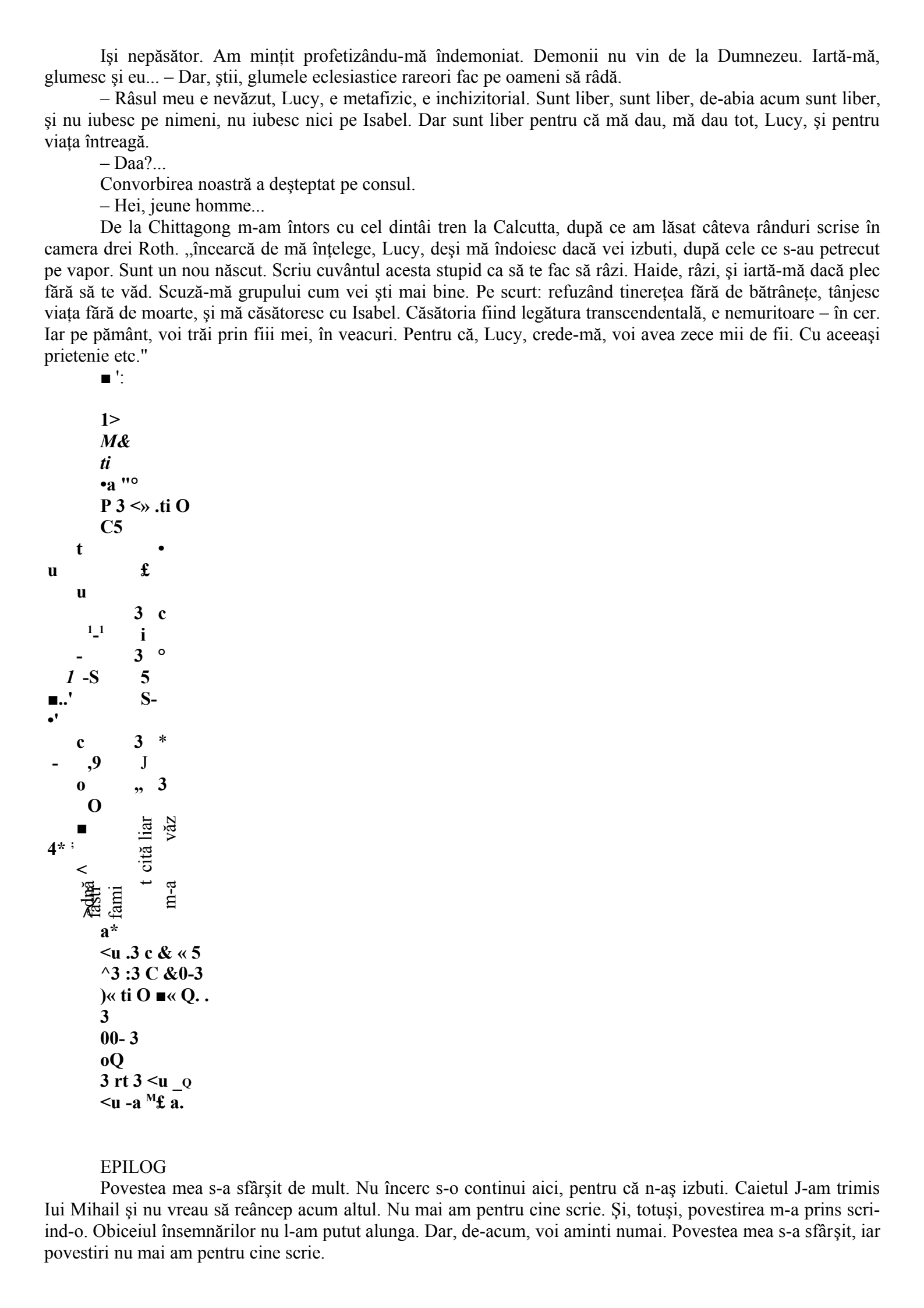

EPILOG

Povestea mea s-a sfârşit de mult. Nu încerc s-o continui aici, pentru că n-aş izbuti. Caietul J-am trimis Iui Mihail şi nu vreau să reâncep acum altul. Nu mai am pentru cine scrie. Şi, totuşi, povestirea m-a prins scri-ind-o. Obiceiul însemnărilor nu l-am putut alunga. Dar, de-acum, voi aminti numai. Povestea mea s-a sfârşit, iar povestiri nu mai am pentru cine scrie.

Rangoon. Suntem săraci amândoi, Isabel şi cu mine. Ne-au chemat aici cele două domnişoare Irving, care sunt angajate la „Pearl Cinema". Eu tapez de Ia şase seara până după miezul nopţii, seara în haine de vară, după cină în haine negre. Domnişoarele Irving şi-au întocmit un balet penibil; iar Isabel, câteodată, cântă din lojă „That's weakness now". Un fascicul luminos o proiectează, palidă şi emoţionată, ochilor burmezi. Se teme să apară pe scenă, cu trupul ei plăpând desfigurat de sarcină.

Isabel – am crezut eu mult timp – e fericită. Acum respiră în voie; acasă, de mai multe ori a încercat să se sinucidă şi numai ochiul sever al dnei Axon a scăpat-o. Se temea de prietene, se temea de dl Axon. Se ascundea, nu mai întâlnea pe nimeni, renunţase la postpretextând o slăbiciune anemică. Crezuse că nu ştie nimeni. Şi, to-

174

tuşi, ştiau toate prietenele, toţi cunoscuţii. Verna vorbise din plin, cu amănunte, pretutindeni. Şi, deşi dna Axon o bătuse cu biciul – Verna tăgăduia, continua să jure pe Jesus-Christ că nu spusese un cuvânt. Lilian căpătase friguri de spaimă; nopţile visa soldaţi, duhuri, focuri şi visa pe Verna spânzurată de limbă, iar pe Isabel legată cu mii de frânghii, şi mii de oameni trăgeau frânghiile strigând: aoo!...

Isabel era liniştită acum de zvonul pizmei şi al ruşinii. Ca să lămurească apropierea naşterii, scrisese împreună cu mine dlui Axon şi-şi mărturisise greşeala, ce-rând în acelaşi timp iertarea; dar, numele soldatului nu se afla, ci Isabel lăsa să se înţeleagă că eu fusesem vinovatul. Mult timp n-am primit nici un răspuns. Dna Axon scria Isabelei pe ascuns, alăturând şi „sărutările" surorilor. După două luni însă, am cetit o scrisoare lungă şi injurioasă de la Tom, care mă batjocorea că îi necinstisem sora şi că cerusem căsătoria numai de teama Curţii. Nu-mi recunoşteam prietenul; Tom era aspru şi murdar. Am tăcut.

Domnişoarele Irving se dovedesc prietenoase cu Isabel, dar pentru mine trădează un desgustător, crunt dispreţ. Şi ele mă socotesc autorul unui fapt pe care nu l-am împlinit, pe care *nu-l puteam împlini.* Toţi vecinii au aflat, toţi funcţionarii de la „Pearl Cinema". Eu mă descopăr de o ciudată seninătate. Dar nu pot spune că sunt mulţumit; nu pot spune nimic.

Nu-mi scrie nimeni. Plicul meu către Miss Roth l-am primit înapoi nedesfăcut. înţeleg şi nu mă supăr: Miss Roth se sufocă gândindu-se la mine, la mediocritatea actului şi a vieţii care mă aşteaptă.

Mă plimb adesea, singur, pe plajă. E aceeaşi plajă cu coastă proaspătă a Burmei. Mă simt apropiat, mult, de

175

birmanii buni şi isteţi. Altădată îmi plăceau statuetele birmane, >

* Rangoon, august. Isabel stă tot timpul în casă, slăbită, galbenă, urâţită. Când mă întorc de la „Pearl", în hainele mele de gală, o găsesc dormitând şi oftând în odaia înăbuşită de monsoon. E atât de diformă – cu pânte-cul umflat în trup micşor – încât mă întreb cum de a putut ajunge soţia mea. Şi mă descopăr urând-o. Şi ştiu că ea mă urăşte, mă urăşte de mult, si niciodată nu mă va ierta pentru căsătoria noastră.

*

Am ghicit de ce am făcut acest pas; ca să înţeleg taina, să aflu pentru ce Isabel s-a dăruit soldatului după ce mă respinsese pe mine. Tot ce am crezut alt a fost minciună sau închipuire. Adevărul e numai acesta; să aflu, să aflu. Sunt muncit, sunt îndemoniat de pofta cunoaşterii. De ce a căzut Isabel ? Nu mai o numesc soţia mea, pentru că n-a fost niciodată. Isabel dovedea de câte ori o apropiam o asemenea spaimă încât căsătoria noastră nu e decât un nume. Dormim în aceeaşi odaie, pentru că Isabel nu e pudică – dar n-am sărutat-o şi n-am îmbrăţişat-o niciodată. Pielea, carnea, răsuflarea, nările ei – nu mă pot îndura. La orice atingere care încearcă să fie mângâiere, se scutură îngheţată.

Şi, totuşi, de ce a căzut Isabel ? O chinui, întrebând-o, insinuând, amintindu-i faptul soldatului. Câteodată sunt calm si zâmbitor, si întrebările mele o ard. Alteori, vor-ba mea e înfuriată, sălbatecă, murdară. Ea tace, suferă, plânge, rareori se roagă. Cred că a mărturisit drelor Ir-ving chinurile, pentru că Loveday m-a mustrat aspru şi a ameninţat.

176

întrerup însemnarea aceasta. Azi trebuie să mă duc mai devreme la „Pearl", pentru că filmul e lung iar patronul neândurat.

– Spune, Isabel, îţi place mult sălbăticia ?... Şi, totuşi, eu nu am fost sălbatec in acea noapte de la Bristol ? Spune, Isabel, spune...

– Doctore...

– Haide, haide, spune-mi pe nume, acum. încearcă, îmi ştii numele ? E un nume frumos, Isabel, e din tara mea. îl ştii?... E stupid să taci mereu, Isabel...

– Doctore, încetează, te rog...

– Haide, haide, zâmbeşte şi pentru mine, Isabel. Ai zâmbit numai o singură dată, pentru Algie. Nu mi-ai mulţumit. Si totuşi, din doctorul tău n-a mai rămas acum decât un tapeur la „Pearl Cinema". Şi spune Isabel, n-am făcut toate acestea pentru tine ?...

– Da, da, pentru mine le-ai făcut. Dar de ce ? Mă jignesc, mă umilesc, mă torturează, doctore. De ce le-ai făcut când *ştii 1*...

– Nu ştiu nimic, nu ştiu nimic. Aştept să-mi spui tu; cât vrei să te rog ?...

Isabel a început să plângă. Obrazul ei veşted, desum-flat, se umilea cu lacrimi. Trupul mic şi deformat se cutremura suspinând. M-am aşezat pe marginea patului şi am încercat s-o mângâi. Eram liniştit; spectacolul nu mă turbura, nu mă mişca. Eram împietrit – şi voiam să ştiu, sunt neputincios să scriu cât de aprig voiam *să ştiu.*

– Spune, Isabel, Isabel... spune...

– Iartă-mă... încetează... Te rog, te rog...

Şi azi, şi mâine, şi peste zece zile. Eu mă rog, ea mă

roagă. Şi între noi stăruie faptul, de dincolo, şi pentru el ne vom urî, ne vom urî.

177

De ce am scris , De ce am scris ^ ^ ?

me<2u^r^VF,m"a TOt,t ^lMbe'm> *Che* ∗TM_ Am """"is *Z,* PUt?m Pârlsi cinematograful. Am re-

petat năuc uvertura dm *Egmont,* peu.ru că fi/mul ară*

teâtsp;d T°. Frantâ a Ren^terii_T~

DT le Wg, fl' "a " " ***am «fc^t acasă

7^ToI£d ™ chemardar *medku*>»'»« -

Cit timp am stat in camera alăturată, prostit, îmbă-

odai^fS ??0ape de **£* medicu/ m"a Prin.it în oda,e ş, Isabel m-a recunoscut si a zâmbit

– Doctore...

ca *sEoltl* ^Tăbită ^^m"am *aPkcat*mu,t∗P*P« cată ' g' Tremuram" Ea era <*Ima, senină, împă-

- Doctore, ştii de ce... l-am primit ?

– isabei, te rog...

- Acum îţi pot spune... *ţie m-am dat atunci...* Din aceanoapteeum-amsciUmbat...,nuştiu cum să-ti spun ctLt T er CmremUrată^e^-batădupăânPcer-

vrut s*te JT* T0^^ mi"a P,erit atunci" Tu »■*' vrut sa e gindeşti ia mine... şi eu eram slabă, slabă

?™ plăcea... Iar Algie, şi oricare alt... Dar tu numai tu ai fost vinovatul... '

După un răstimp, în care am întrezărit adevărul ca mtr-un virtej, a reânceput.

178

– îmi pare rău că ai fost mâniat pe mine. Dar cum ţi-aş fi putut spune că îmi plăceai r Şi nu Ri^ai fi crezut. Dar acum, îţi pot spune tot... înţelege-mă...

Isabel a murit astăzi, spre seară. A murit când eu mă chinuiam să găsesc rugăminţi şi plânsete pentru iertare. A murit iertându-mă şi împăcată, chemându-şi mama.

Nu mă înţeleg, scriu aici, *acum.* Dar sunt şi eu calm, împăcat. Ştiu ce am de făcut. Voi trimie foile acestea, un post-scriptum neprevăzut, lui Mihail. Şi nimeni nu va mai şti de mine, acolo. Acum am pentru ce trăi; pentru fiul meu.

Iar toate laţurile Lui, toate ispitirile – s-au vânturat şi s-au risipit. Diavolul nu mai mă poate întuneca, de acum. Pentru că am rod. S-a născut, şi e viu, e viu, şi e al meu... Nu mai sunt sterp, nu mai sunt blestemat, pentru că o fecioară s-a îndurat pentru mine. Iar pruncul meu e născut prin fecioară. Şi cât e de viu, de viu... şi cât simt că e *al meu* \...

'H'

A&®&

*****"**•" -„c:„m***

***fi* În**

r

TAEy^t CAPITOLELOR

I. Tinereţe fără bătrâneţe / 7 II. Unul printre zece / 16

III. Isabel/25

IV. Povestea mea / 35
V. Oglinda cu păcate / 43 VI. Parabola fiului rătăcitor / 63 VII. Visul unei nopți de vară / 74 VIII. Nanking/93 IX. Cineva îmi dăruieşte o lampă / 108 X. încătuşatul şi zâna / 137 XI. Soldatul nr. 11 871 / 158 XII. ...Si viata fără de moarte /
Epilog/ 174

–

La prețul de viu/are se adaugă 2%
reprezentând valoarea timbrului
literal ce ie \ **irează**
Uniunii Scriitorilor din **România, Cont nr. 2511.1** 171.1 **/ROL,**
B.C.R. Filiala sector I Bucureşti